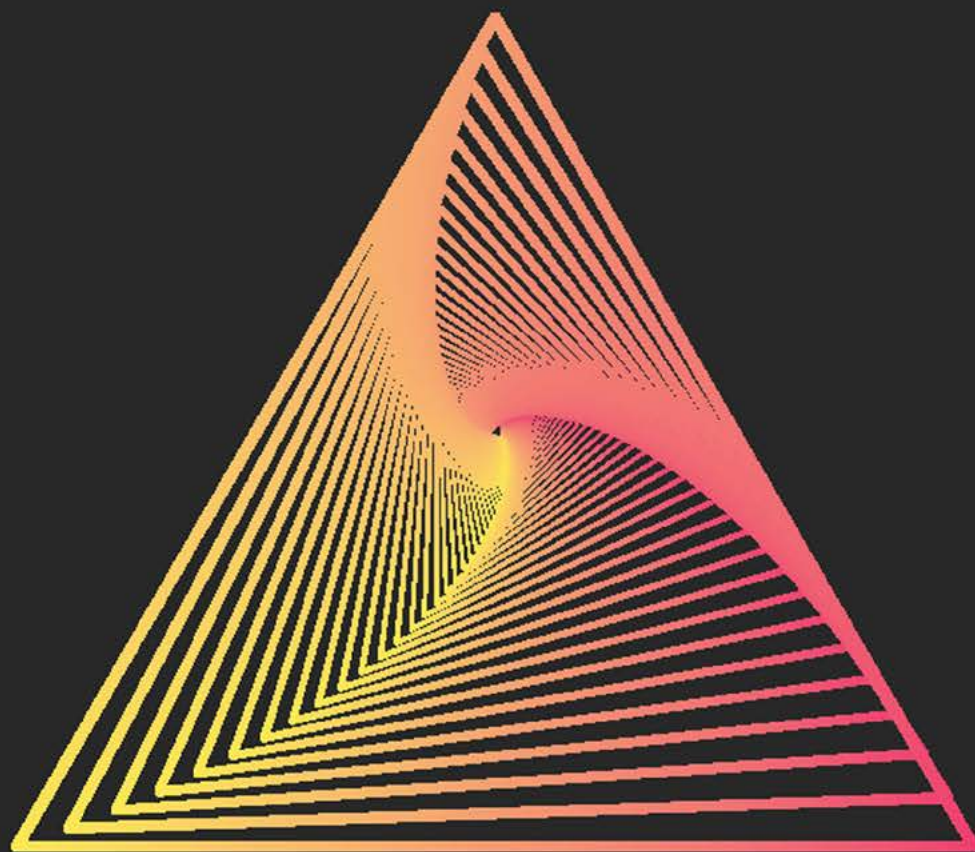


EVANGÉLIUMI FÓKUSZ



TEOLÓGIA ÉS TÁRSADALOM

2024/1

Evangéliumi Fókusz – Teológia és Társadalom
Evangelical Focus – Theology and Society

5. évfolyam 1. szám

Főszerkesztő / Editor-in-Chief

Baji Péter

(bajip@ccbce.com)

Szerkesztőbizottság / Editorial Board

Ármay-Szabó Ádám, Terry Cokenour,

Horváth Kávai Árpád, Márkus Tamás, Szabados Ádám

HU ISSN 2631-0694

Felelős kiadó: Horváth Kávai Árpád

Kiadja a Golgota Keresztény Gyülekezet

A kiadó székhelye és címe: 1073 Budapest, Erzsébet krt. 13.

Honlap: www.evangeliumifokusz.hu

Tartalom

Főszerkesztői köszöntő.....	4
-----------------------------	---

TANULMÁNYOK

Bacsó Benjámín - Székely Levente – Ifjúságkutatások vallásossági adatainak mentálhigiénés vizsgálata	6
--	---

Bacsó Benjámín - Urbán Gedeon – Gondolatok baptista nézőpontból a 21. századi magyar szórványmissziós lét és ehhez kapcsolódó ifjúsági munka kapcsán	20
---	----

Bacsó Benjámín – A karizmatikus vezetés kérdése a XXI. században keresztény kontextusban	36
--	----

Szabó János Bence – Jézus messiási öntudata János evangéliumának 17. fejezetében	50
--	----

KÖNYVAJÁNLÓK

Balogh Péter – Három nézet arról, hogyan alkalmazza az Újszövetség az Ószövetséget	68
--	----

Baji Péter – Gyülekezetalapítás a lelked elvesztése nélkül.....	75
--	----

Főszerkesztői köszöntő

Nagy örömünkre szolgál, hogy az Evangéliumi Fókusz hatodik számát közre adhatjuk. Ismét sok várakozással teltek az utóbbi hónapok, de nagyon hálásak vagyunk szerzőinknek, akik újra magas minőségű tanulmányokat küldtek be számunkra megjelentetésre. Hisszük, hogy a magyar evangéliumi kereszténység épülésére hasznos vitaplatform és tudásbázis ez a folyóirat, és a jövőben is szeretnénk számokat kiadni, ha összegyűlik elég színvonalas cikk a kedves szerzőinktől.

Az idei tavaszi számban négy tanulmány kerül publikálásra. Az első cikkben Bacsó Benjámín és Székely Levente a 2020-ban végzett ökumenikus ifjúságtudatás adatait dolgozza fel a vallásosság és mentálhigiénés állapotok górcső alá vételével. A második tanulmányt Bacsó Benjámín és Urbán Gedeon szerzőpáros a magyar baptista szórványmisszió szemszögéből elemzi a Magyar Baptista Egyház Stratégiai tervét. A harmadik cikkben ugyancsak Bacsó Benjámín szerző ad áttekintést a „karizmatikus vezető” fogalmának teológiai és vezetéselméleti megközelítéséről, és konklúziókat fogalmaz meg azzal kapcsolatban, hogy mit kezdhet ezzel korunk egyháza. Negyedik tanulmányunkban pedig Szabó János Bence ad közre egy exegetikai tanulmányt a János evangéliumának 17. fejezetéről, és ebben Jézus Krisztus messiási öntudatát állítja a fókuszba.

Az idei számban egy hosszabb és egy rövidebb könyvajánló is található. A hosszabb az Ószövetség szövegének újszövetségi használatával kapcsolatos könyvet ajánl, a rövidebb pedig egy gyülekezetplántálásról írt könyvet mutat be.

Minden olvasónk számára kívánjuk, hogy folyóiratunk építő módon bővítse tudását, és áldással szolgáljon a hite és szolgálata számára a mi Urunk Jézus Krisztus dicsóságára!

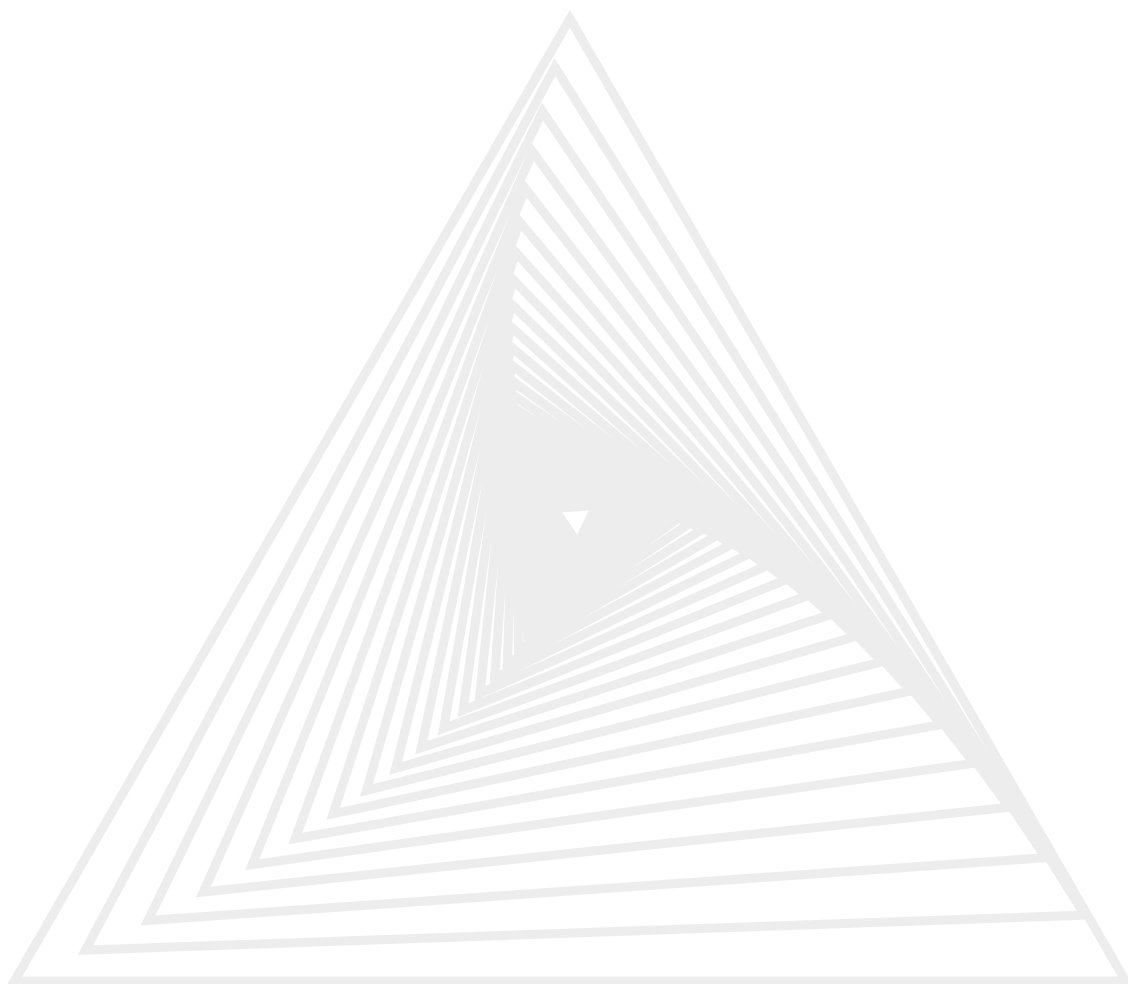
A szerkesztőbizottság nevében

Baji Péter

főszerkesztő

EVANGÉLIUMI FÓKUSZ

TANULMÁNYOK



Ifjúságkutatások vallásossági adatainak mentálhigiénés vizsgálata

BACSO BENJÁMIN - SZÉKELY LEVENTE

Absztrakt

Tanulmányunkban az ifjúsági vallásosság egy sajátos kérdését vizsgáljuk meg a mentális egészség kérdésével összekapcsolva. Témánk szempontjából kettő jelentős adatforrásra építünk: a 2020-as ökumenikus ifjúsági kutatásra és a 2020-as nemzeti ifjúsági kutatásra. Ebből fakadóan általánosabban is kitérünk a vallásosság hatására és a magyar fiatalok vallásgyakorlatára. Az ökumenikus ifjúsági kutatás pedig azt teszi lehetővé, hogy az egyházilag elkötelezett fiatalokkal kapcsolatban fogalmazzunk meg állításokat.

Kulcsszavak: ifjúság, ifjúsági kutatás, ökumenikus ifjúság

1. Bevezetés

A 2020-ban végzett ökumenikus ifjúságkutatás célja, hogy megvizsgálja a kifejezetten gyülekezethez tartozó fiatalok helyzetét a református, evangélikus, baptista, pünkösdi és metodista egyházban. Mivel a pandémia alatt az ifjúsági csoportok számára csak az online találkozás volt lehetséges, így az adatfelvétel is online formában készült, kérdőíves technikával. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának Ifjúsági Bizottságával felkértük az egyes felekezetek ifjúságvezetőit a saját csoportjukban a kérdőív megosztására és kitöltetésére. Nehezítette az adatfelvételt, hogy a kutatásban résztvevő egyházak közül, nem mindegyik rendelkezik pontos nyilvántartással az ifjúsági csoportok létszámára és összetételére vonatkozóan. A kutatás ebből adódóan beavatkozási irányok meghatározására, célzott kutatások megalapozására alkalmas a vizsgált ifjúsági

csoportokra vonatkozóan. Alkalmas továbbá korábbi vagy más kutatásokkal összevetve hosszabb távú trendek megfigyelésére.

A kérdőívet, amelyet 2020-ban készítettünk, a vallásosság több aspektusát is vizsgálja, összesen 1117 fő töltötte ki. A válaszadók 65%-a nő, míg 35%-a férfi. A megkérdezettek életkorának eloszlása széles, azonban a legtöbb kitöltő 15-31 éves korosztályból került ki, ők a megkérdezettek 94%-át jelentik. Általában ezekre a fiatalokra úgy tekinthetünk, mint akik leginkább kötődnek az egyházakhoz, feltételezhetően ők azok, akik a leginkább megjelölik a különféle felmérésekben, hogy az egyház tanítását követve gyakorolják vallásukat. Ezzel a feltételezéssel éltünk, amikor belekezdünk a kutatásba. Az volt a hipotézisünk, hogy ezen ifjúsági csoporthoz tartozó fiatalok döntő többsége követi az egyház tanítását és így éli meg a hitéletét. Ehhez megnéztük, a magyarországi nagymintás ifjúságkutatások eredményét. 2000-ben a magyar fiatalok 10%-a vallotta magát az egyház tanítását követve vallásosnak, ez 2020-ra 5%-ra csökkent. Ugyanakkor a vallásos a maga módján kategóriába 2000-ben 46%-a sorolta magát, 2012-ben 31% és 2020-ban 49%. Érdekes tendencia, hogy a „vallásos vagyok, az egyház tanítását követi” önbesorolások kategóriába soroltak száma csökken, miközben a maga módján vallásos kategóriához tartozók száma, még ha jelentős hullámváltozás is mutatkozik benne, jelenleg növekvő tendenciát mutat. Ezt részben a koronavírus-járvány magyarázhatja, a 2020-as kutatás adatfelvétele a pandémia második hulláma alatt ment végbe, amely a spirituális érdeklődést is növelte a társadalomban. A nagymintás ifjúságkutatás eredményei azt mutatták, hogy a koronavírus-járvány a családi kapcsolatok mellett az Istennel, vallással kapcsolatban is pozitív változást hozott a fiatalok életében (Székely, 2021).

Tanulmányunkban be kívánjuk mutatni, hogy a különféle egyházi ifjúsági csoportokban résztvevők milyen családi háttérből érkeznek, kifejezetten vallásgyakorlat szempontjából vizsgálva a kérdést. Vizsgálni kívánjuk hogyan élik meg a hitüket a családban? Milyen társas támaszra számíthatnak esetleges problémák esetén? Illetve milyen témák feldolgozása történik ezekben a csoportokban? Milyen tendenciák látszódnak a magyarországi nagymintás ifjúságkutatásban és hogyan segítik ezek a 2020-as ökumenikus ifjúsági kutatás eredményeinek vizsgálatát?

2. A mentálhigiéné és a vallás

A mentálhigiénére többféle definíció van használatban jelenleg is. Jelen tanulmányban a Tomcsányi- Csáky (2001) meghatározást használjuk, amely szerint a „mentálhigiéné mindazon törekvések közös elnevezése, amelyek a lelkiileg egészséges személyiség, az egészséges módon működő intézmények és csoportok kialakítására, valamint a személyiség társadalomba történő integrációjára

irányulnak.” () A vallásosság a lelki egészség egyik fontos mutatója: számos vizsgálat igazolja a vallásosság, a vallási közösséghez tartozás egészségvédő hatását (többek között Astrow és mtsai 2001; Piko és Kovács 2009). Magyarországon a '70-es évek közepe óta ismert jelenség „a maga módján vallásos” ember. Ezzel párhuzamosan a vallásos hit gyengülését és ellentmondásossá válását, a gyakorlat ritkulását, az egyházi kapcsolatok felszámolódását írja le Tomka Miklós (2010:404). Kutatásai alapján a materialista hit egyre ritkább, az ateizmus csökkenéséről számol be. Napjaink tendenciája az erősödő individualizmus mellett jelentkező elmagányosodás, amelynek fontos jelensége, hogy egyre többen maradnak el a közösségben végzett vallásgyakorlattól.

A vallás, illetve a vallási közösségek protektív hatását a serdülőkori problémás viselkedés tekintetében magyar mintán is kimutatták: a rendszeresen templomba járó középiskolások dohányzás, alkohol- és droghasználat tekintetében is alacsonyabb értékeket mutattak, mint nem vallásos társaik; és ez az összefüggés különösen a fiúk esetében volt erőteljes (Pikó és Fitzpatrick, 2001, 2004).

Kopp Mária, Székely András és Skrabski Árpád (2004) felhívják a figyelmet, hogy a munkaképesség szempontjából a vallásgyakorlás szignifikáns védőfaktor: életkortól, nemtől és iskolázottságtól függetlenül munkaképesebbnek mondták magukat azok, akik vallásukat gyakorolják, mint akik nem. Ezt azzal támasztják alá, hogy megvizsgálták a betegség miatt kiesett munkanapok számát (amennyiben az adatokat az életkor, végzettség és nem szerint korrigálták) az átlaghoz képest 42%-kal alacsonyabb a vallásukat rendszeresen gyakorlók között, míg a maguk módján vallásgyakorlók között volt a legmagasabb. „A munkaképesség csökkenés szubjektív becslése szintén szignifikánsan alacsonyabb volt a vallásgyakorlók, és legmagasabb a maguk módján vallásosak között” (Kopp 2004, 110). Egy másik szempontot is bemutatnak, mégpedig a depresszió tekintetében. „A lelki egészség tekintetében a vallásgyakorlás igen szignifikáns kapcsolatban áll a depresszió, a szorongás, a reménytelenség, ellenségesség alacsonyabb fokával, valamint a WHO jóllét kérdőív pontszámainak és a kooperativitásnak a magasabb értékeivel. A depresszió pontszám a maguk módján vallásos csoportban volt a legmagasabb és a WHO jóllét kérdőív pontszámai közöttük voltak a legalacsonyabbak. A kooperativitás tekintetében a legalacsonyabb értékeket a nem hívők csoportjában találtuk.” (Kopp 2004, 111.)

Ugyanakkor Pikó és Kovács (2009) felhívja a figyelmet, hogy „a vallás és a mentális egészség kapcsolatának sokrétűségét azért sem szabad a vizsgálatok során figyelmen kívül hagyni, mert éppen a vallás vigaszt nyújtó funkciója és ellentmondásos társadalmi szerepköre következtében bizonyos pszichopatológiai jelenségek is megmutatkozhatnak a vallásgyakorlással összefüggésben. Míg a pozitív vallásos megküzdés (annak hite, hogy segítséget kapunk Istentől) egyértelműen alacsonyabb depressziós tüneteket eredményez, a negatív vallásos megküzdés (amennyiben valaki Isten büntetéseként éli meg például

a betegségét) magasabb depressziós pontszámmal jár. A közösség szerepével kapcsolatban is előfordulhat negatív hatás, amennyiben a gyülekezet túl kritikus vagy betarthatatlan előírásokat közvetít az egyén felé, ami szintén növelheti a depresszió előfordulását.” Vagyis a vallásosságnak nem csak protektív módjai léteznek. Hogyan lehet jól megragadni egy olyan komplex dolgot, mentálhigiénés szempontból, mint a vallásosság? Ebben Glock és Stark modellje segíthet, amely mérföldkőnek számít a vallásosság szociológiai kutatásának történetében. A korábbi kutatásokhoz képest, a vallásra, mint összetett jelenségre tekint ez a modell. Míg korábban a vizsgálatok többnyire egy-egy kiválasztott mutatóval azonosították a vallásosságot, (például az Istenbe vetett hit, a templomba járás gyakorisága, a vallási önbesorolás stb.) ez a modell több dimenzióban vizsgálja a vallásosság összetett kérdését. Glock és Stark felismerték, hogy a vallásosságnak különböző, egymástól jól elkülöníthető területei vannak, amelyeket a vallásosság dimenzióinak neveztek. A Glock-Stark-modell öt ilyen dimenziót határol el, a hit (ideológiai dimenzió), vallásgyakorlat (rituális dimenzió), vallási érzés, élmény (élmény és tapasztalat dimenziója), vallási ismeretek (intellektuális dimenzió), és a mindennapi élet vallásossága (következmény dimenzió) szerint. Ebben a cikkben ezen dimenziók közül a vallásgyakorlatra és a mindennapi élet vallásosságára helyezük a hangsúlyt.

Hasznos módszer lehet a dimenziókon túl a vallási mobilitás alapján is csoportosítani az embereket. Szántó János tanulmánya (Szántó 1998:14) alapján az alábbi csoportok léteznek:

- Vallásosan immobilak I. csoportja: gyermek és serdülőkorban megvolt a vallási háttér és felnőttkorukban is megmaradt hatása.
- Vallásosan immobilak II. csoportja: gyermekkorukban nem volt jellemző a vallásos légkör, s felnőtt korukra sem köteleződtek el.
- Vallásosan „lefelé” mobilak: gyermekkorban megvolt a vallásra való nevelés, felnőttkorukra már ezen viselkedést abszolút nem mutatják.
- Vallásosan „felfelé” mobilak: vallásos szocializációban nem részesültek, felnőttként mégis megtértek.

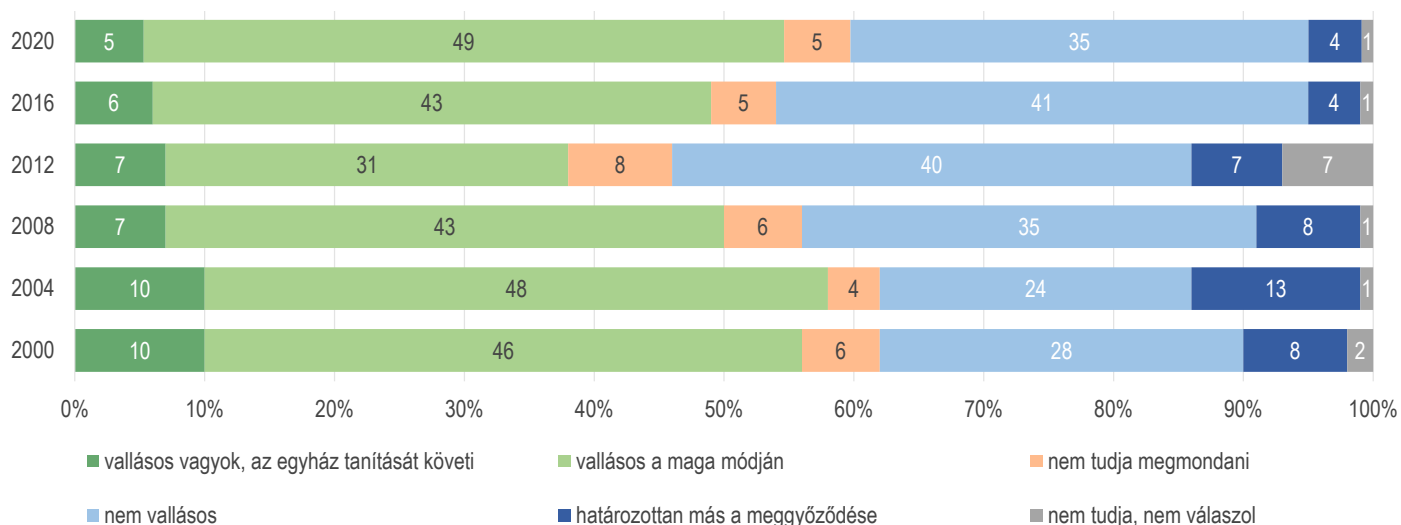
Ezen besorolás alapján a „vallásosan lefelé mobilak” nem jelennek meg a kutatásban.

3. A magyarországi ifjúság és a vallás

A magyarországi nagymintás ifjúságkutatás eredményei szerint az egyházián vallásos fiatalok aránya az ezredfordulótól fogva folyamatosan csökkent, az

EVANGÉLIUMI FÓKUSZ

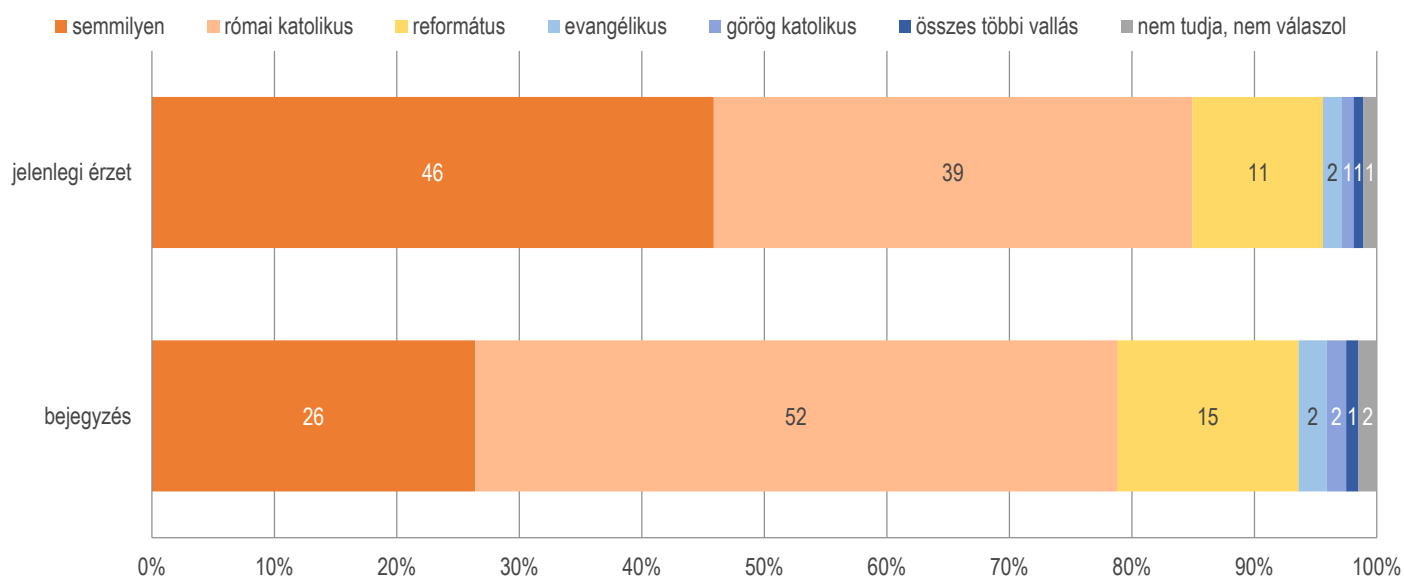
ezredfordulón minden tízedik magyarországi 15–29 éves fiatal állította, hogy az egyház tanításainak megfelelően vallásos, míg a legutóbbi kutatás során már csak a fiatalok 5% számított egyházasan vallásosnak. A valláshoz való viszonyulás tekintetében 2012-es adatok esetében figyelhetünk meg egy trendtörést, 2012 előtt a vallásosság csökkenése a nem vallásos kategória növekedése volt megfigyelhető, 2012 után növekedett a maga módján vallásos fiataloknak az aránya. Ami azt jelenti, hogy 2020-ban a magyarországi 15–29 évesek között többségben vannak a valláshoz valamilyen módon kötődő fiatalok, mint a teljesen távolmaradók.



1. ábra - Kérdés: A következő kijelentések közül melyikkel tudná önmagát a leginkább jellemezni? Bázis: N2000, N2004, N2008, N2012, N2016, N2020=8000; százalékos megoszlás (Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020)

A magyarországi 15–29 éves fiatalok közel fele (46%) semmilyen vallásos közösséghez sem érzi tartozónak magát. A többség ugyanakkor tartozik valamilyen vallási közösséghez többségükben a római katolikus egyházat jelölték meg a válaszadók, majd a református felekezet. A többi felekezet közül az evangélikus és a görög katolikus felekezethez tartozó fiatalok értek el legalább 1%-os gyakoriságot. Tanulságos megfigyelnünk, hogy a vallásos családi kötődés az ifjúság jelenlegi felekezethez való tartozásában hogyan jelenik meg. Az alábbi ábrán is látható, hogy sok esetben a megkeresztelésből/bejegyzésből nem következik, hogy a fiatal kötődne valamilyen vallási felekezethez. Ebben a tekintetben a református és a római katolikus családi háttér veszít arányaiban a legtöbbet, míg a kisebb felekezetek jobban képesek továbbadni fiataljainknak a felekezeti kötődést.

Ifjúságkutatások vallásossági adatainak mentálhigiénés vizsgálata

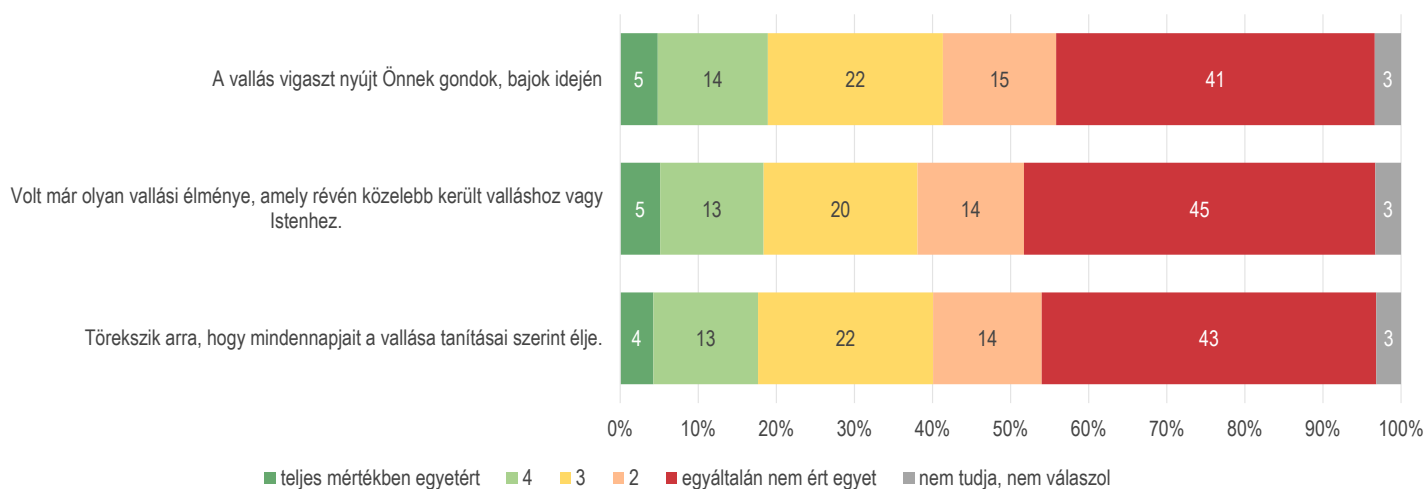


2. ábra - Kérdés: Milyen felekezetben keresztelték meg / jegyezték be Önt?
 Jelenleg érzi-e önmagát valamilyen vallási felekezethez tartozónak? Bázis:
 N2020=8000; százalékos megoszlás (Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020)

A nagymintás ifjúságkutatásban három olyan állítást fogalmaztunk meg, amely a vallásgyakorlat, a hitélmény és a vallás támogató jellegére vonatkozott. A vallásgyakorlatra vonatkozó kérdés válaszait elemezve elmondható, hogy a megkérdezettek 17 százaléka ért azzal egyet, hogy törekszik arra, hogy minden napjait a vallása tanításai szerint élje. Hasonló mértékben (18%) számolnak be arról a fiatalok, hogy volt már olyan vallási élményük, amely révén közelebb kerültek a valláshoz vagy Istenhez. A vallás támogató jellegére vonatkozó kérdés esetében szinte minden ötödik megkérdezett (19%) ért azzal egyet, hogy a vallás vigaszt nyújt gondok, bajok idején.

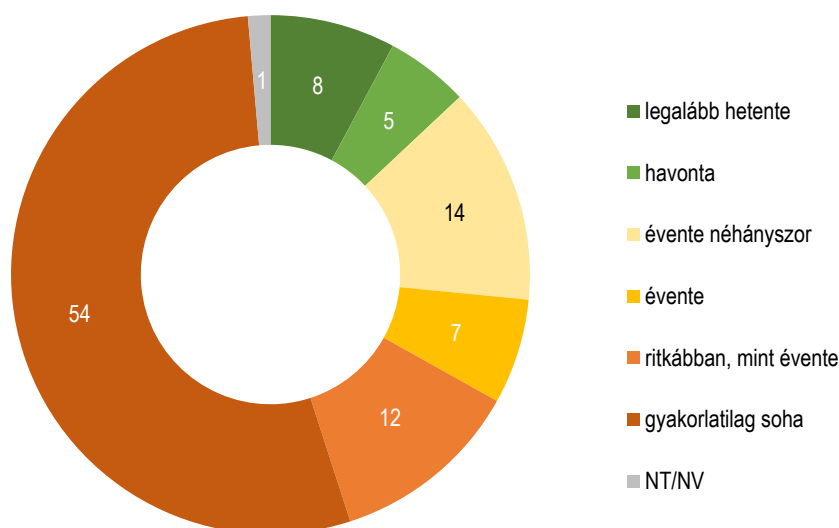
Részletesebben vizsgálódva megállapíthatjuk, hogy a vallásgyakorlat az iskolai végzettség növekedésével emelkedik. Hasonló tendenciát figyelhetünk meg a vallási élménnyel kapcsolatban, ahol az életkor emelkedésével is nő azoknak az aránya, akiknek volt olyan vallási élményük amelyik közelebb vezette őket Istenhez, illetve a vallásukhoz. A vallás támogató funkcióját is magasabb arányban igazolják vissza a magasabb iskolai végzettségű fiatalok, illetve ez esetben a nemnek is markánsabb magyarázóereje van, a nők jellemzően jobban érzékelik a vallás vigasztaló funkcióját, mint a férfiak.

EVANGÉLIUMI FÓKUSZ



3. ábra - Kérdés: Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal? Kérem, hogy egy egytől ötig terjedő skála segítségével válaszoljon, ahol az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem ért egyet, míg az 5-ös azt, hogy teljes mértékben egyetért az adott állítással. Bázis: N2020=2000; százalékos megoszlás
(Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020)

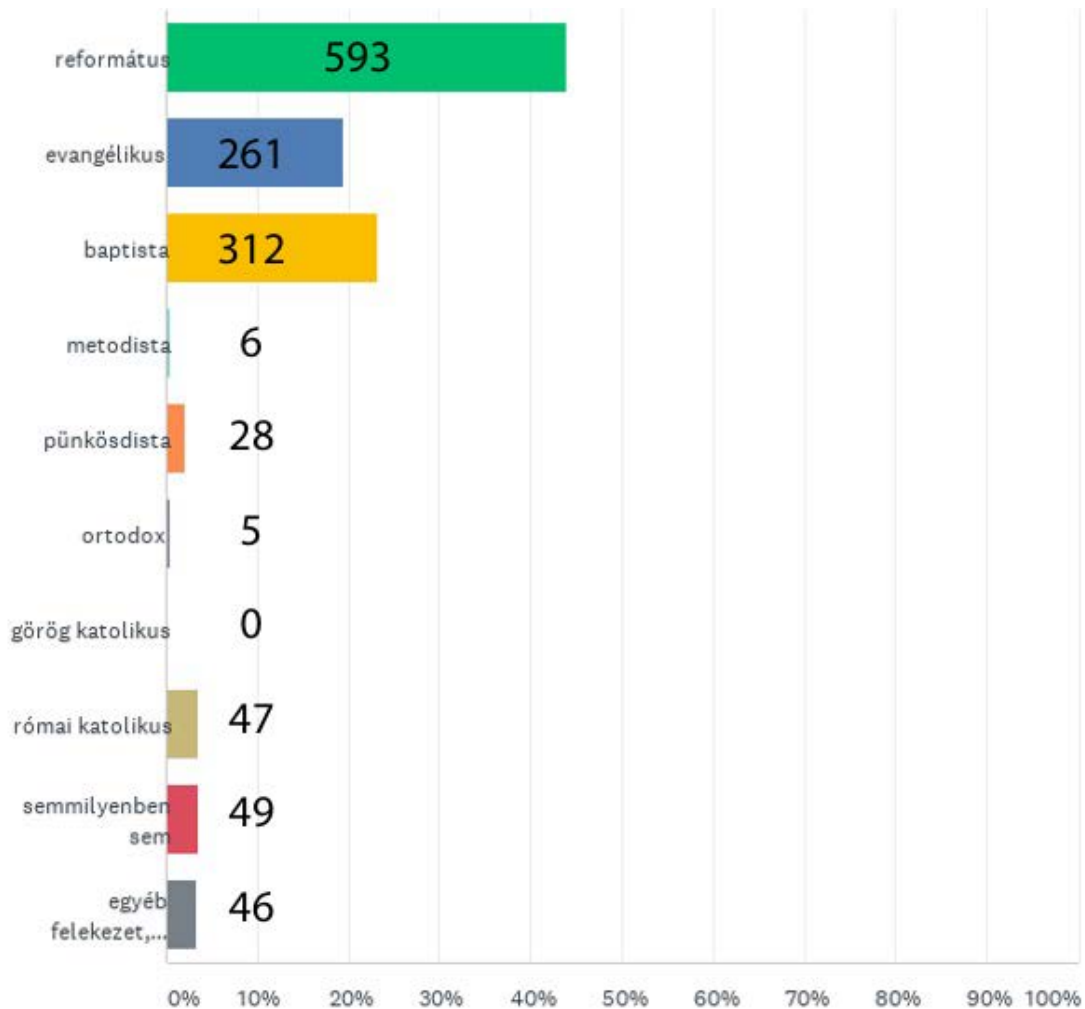
A vallásgyakorlat másik eleme a szertartásokon való részvétel gyakorisága. Megfigyelhetjük, hogy a fiatalok többsége gyakorlatilag sohasem vesz részt vallási szertartáson eltekintve esküvőtől temetésektől és családi eseményektől. Legalább hetente szertartásokon résztvevők aránya a 15–29 éves magyarországi fiatalok között 8 százalék. Az életkor és az iskolai végzettség növekedésével csökken azoknak az aránya, akik sohasem vesznek részt vallási szertartásokon és a nem is meghatározó, a nők között jóval gyakoribb a vallásos szertartásokon való részvétel, mint a férfiak esetében (51% vs. 40%).



4. ábra - Kérdés: Esküvőtől, temetésektől és családi eseményektől eltekintve, mostanában milyen gyakran szokott részt venni vallási szertartáson? Bázis: N2020=2000; százalékos megoszlás (Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020)

4. Az ökumenikus ifjúsági kutatás eredményei

A kérdőíves felmérés résztvevőinek felekezeti hovatartozását mutatja az alábbi ábra. Jól látszik, hogy a legnagyobb arányban a református, evangélikus és baptista közösséghez tartozó fiatalokat sikerült elérni.



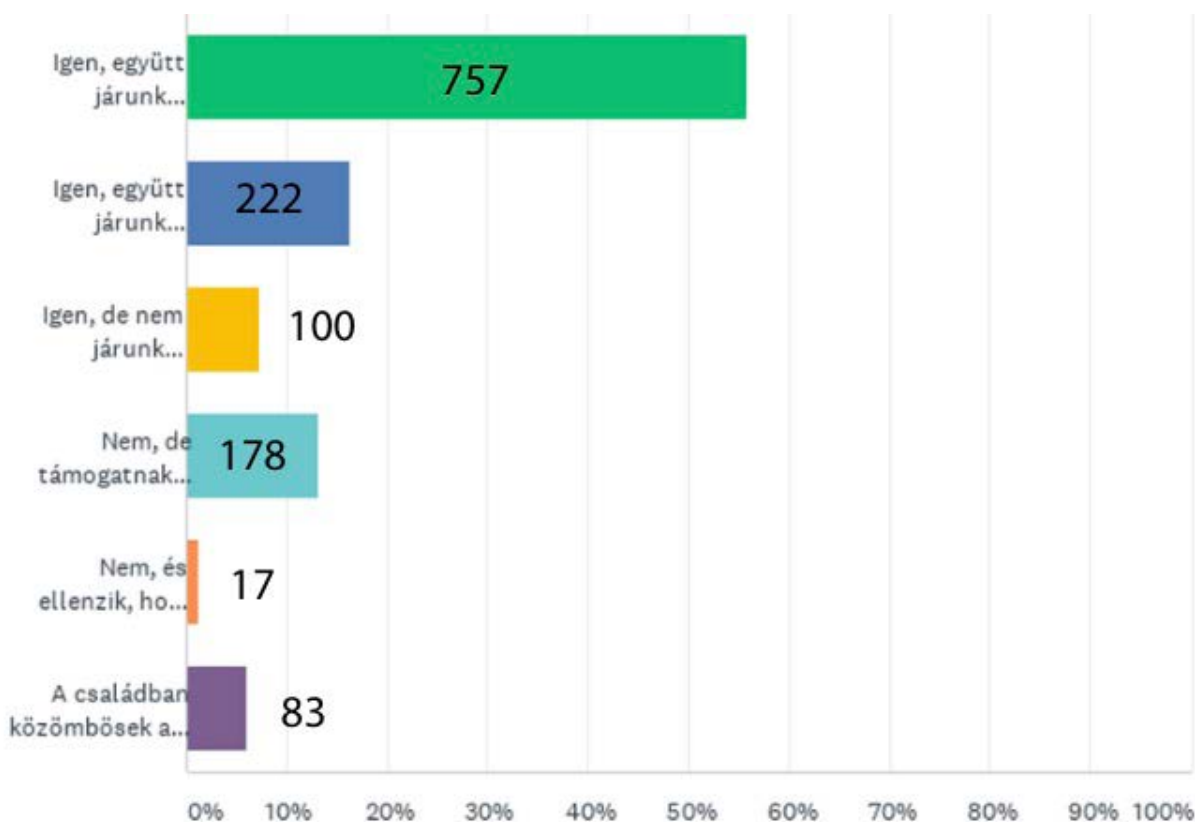
5. ábra Milyen felekezethez tartozónak érzi magát?
(Forrás: Magyarországi Ökumenikus Ifjúsági Kutatás 2020)

Tekintve, hogy a célcsoport is a MEÖT tagegyházaihoz tartozó, protestáns felekezetek ifjúsági csoportja voltak, nincs meglepetés, hogy a válaszadók 71% vallotta magát az egyház tanítása szerint kereszténynek és 25% a maga módján vallásosnak, a többiek pedig nem tudták vagy nem akartak a kérdésre válaszolni. Ugyanakkor a 2020-ban tapasztalt covid járvány, melynek során 12%-uk válaszolt úgy a megkérdezetteknek, hogy a korlátozások idején semmilyen formában nem vett részt istentiszteleten, illetve körülbelül minden hetedik fiatal mondta (15%), hogy nem vett részt semmilyen más lelki alkalmon. Ez jelentős

aránynak tekinthető és jól mutatja, hogy a covid járvány hogyan gyengítette a vallásgyakorlást ezen egyházi ifjúsági közösség életében, miközben a magyarországi ifjúság egészében mégis pozitív spirituális hatása volt a pandémiának.

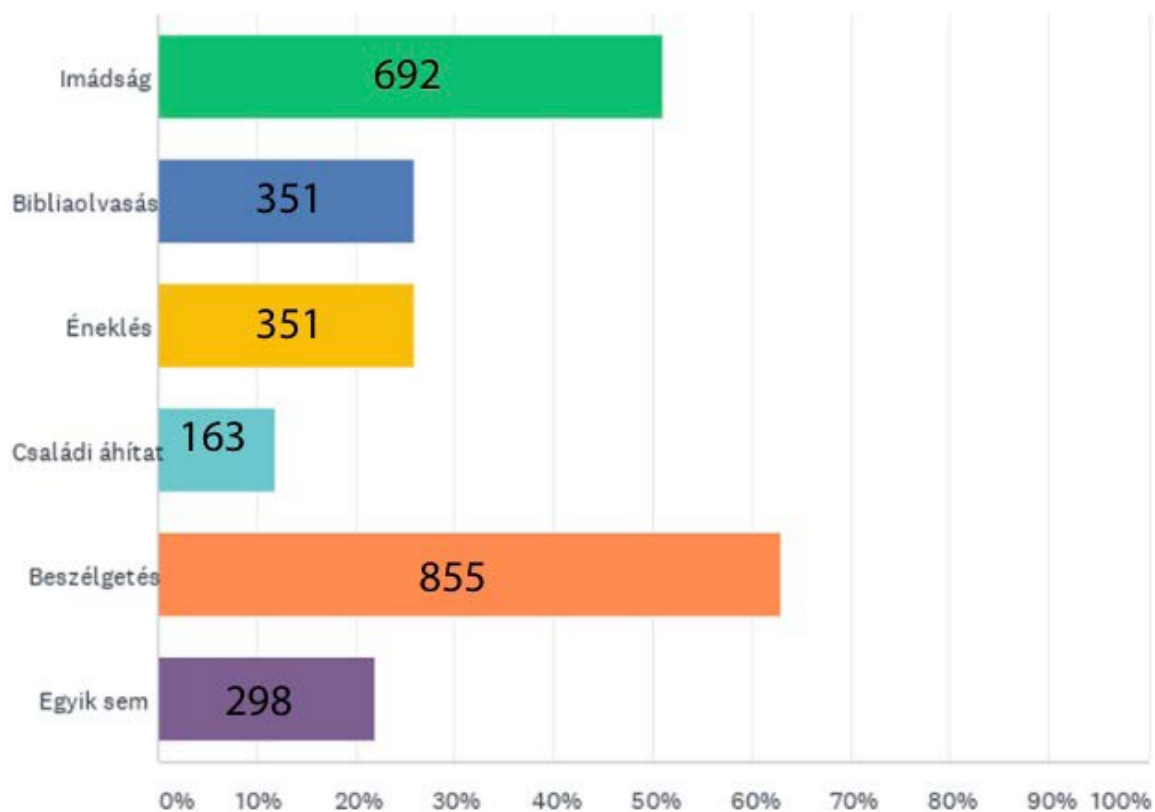
A vallásos nevelésre tekintettel, a következő ábra mutatja, hogy az ifjúsági csoportba tartozó fiatalok 56%-a, a következő választ jelölte meg: „Igen, együtt járunk gyülekezetbe és otthon is megéljük a hitünket”. 13% volt azoknak a fiataloknak az aránya, akik azt jelölték meg, hogy a családjuk nem jár gyülekezetbe, de támogatja őket. Ezen adatok annak fényében érdekesek, hogy a kitöltők jelentős része családi támogatást kap a vallásgyakorlatban és ilyen módon erősítheti a családi kohéziót is.

6. ábra Vallásosan nevelték, nevelik Önt otthon?



(Forrás: Magyarországi Ökumenikus Ifjúsági Kutatás 2020)

A vallási közösségben való részvétel, a misék, istentiszteletek látogatása, a gyülekezetekbe járás a viselkedés, a szokások révén teszi mérhetővé a vallási aktivitást. Ugyanakkor ezekhez kapcsolódva társas szükségleteket is kielégíthet, például a kapcsolatépítést és a társas támogatást is. Tovább erősítheti a családi kohéziót, ha a család közösen alakít ki vallási, kegyességi szokásokat. Ilyen lehet a közös imádság, éneklés, bibliaolvasás, áhitat is. „Az alábbi formák közül melyiket gyakorolják otthon, közösen?” - kérdésre a következő válaszokat mutatja a 7. ábra.

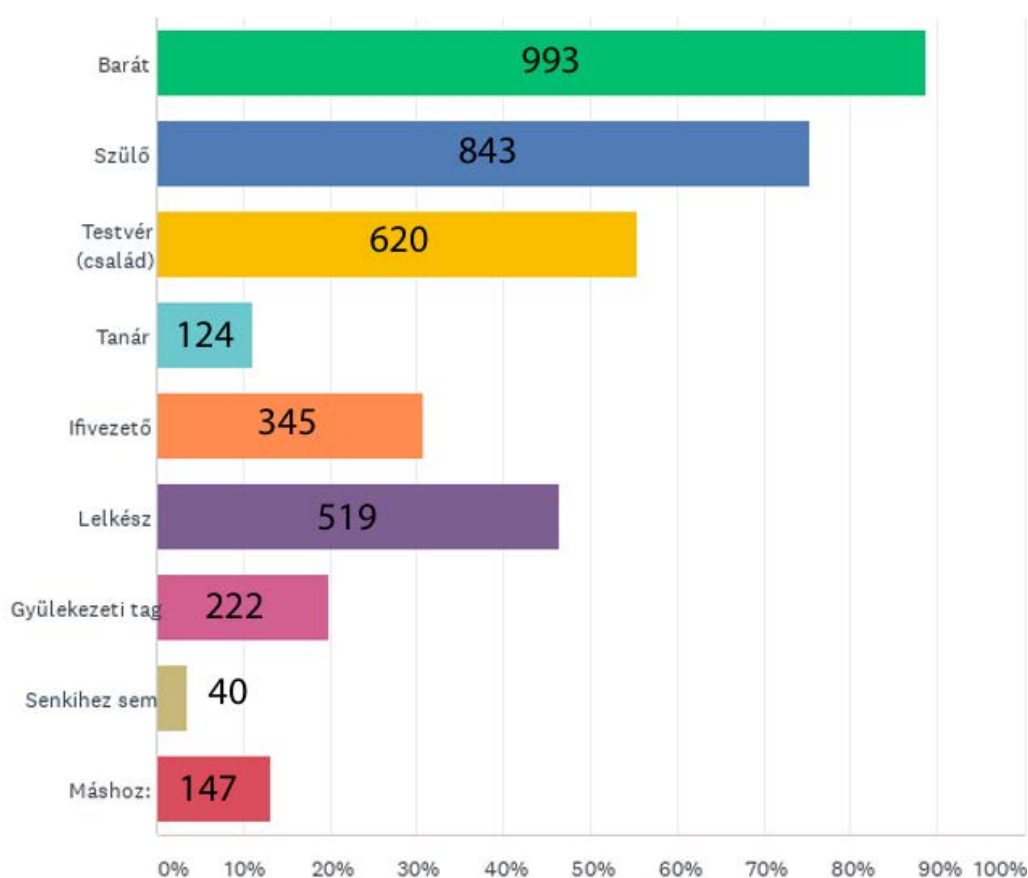


7. ábra Az alábbi formák közül melyiket gyakorolják otthon, közösen?
(Forrás: Magyarországi Ökumenikus Ifjúsági Kutatás 2020)

51% a válaszadóknak az otthoni közös imádságot jelölte meg, ennél gyakrabban csak a beszélgetés (63%) szerepelt. Közel 26% jelezte, hogy közösen szoktak Bibliát olvasni és énekelni a családban. A válaszadók 12% jelölte csak meg, hogy együtt szoktak családi áhítatot tartani. Ezek a fiatalok azokhoz a családokhoz tartoznak, akik együtt is járnak templomba és azt jelölték meg, hogy otthon is megélik a hitüket. A több, mint 20%-a válaszadóknak pedig otthon a családban nem tudja megélni a hitét. Ez mentálhigiénés szempontból különösen is fontos, hiszen a világról kialakuló kép, az életfilozófia forrása is itt van, a családban. „A család a legfőbb forrása azon hiedelmek, értékek, viselkedési kódexek összességének, amelyeket az egyén észrevétlenül vagy explicit tanítások hatására magába szív. Ezek után meghatározóvá válnak abban, hogy a társadalomban általuk követendő útról miként fognak vélekedni. Ha a családban tanultak egységesek, akkor szilárdak is, és viszonylag biztos iránytűként hatnak.” (Kömlösi, 1997) A család ezen kívül a problémamegoldásban is eligazít, sőt olykor közbenjár. Nem véletlen, hogy a válaszadók több, mint 75%-a ha problémája adódna, vagy segítségre lenne szüksége a szülőket jelölte meg.

5. A vallás, mint védőfaktor

Miller és Kelley (2005) úgy véli, hogy a vallás azon jellemzői közül, amelyek protektív szerepet játszanak a serdülők lelki egészségére nézve, a személyes elköteleződés és a vallásos társas támasz, illetve közösséghez tartozás a leginkább számottevő. A társas támasz kiemelt erőforrás lehet a stresszel való megküzdésben (Stauder, 2008); és a vallás, illetve a vallási közösséghez tartozás feltehetően növelheti az elérhető támogató kapcsolatok számát, erősségét. Ezt támasztja alá az ökumenikus ifjúságkutatás eredménye, amely rámutat, hogy gyülekezethez tartozó fiatalok szempontjából, ha probléma adódna, akkor volna kihez fordulni:



8. ábra Kihez fordulna, ha segítségre volna szüksége? (több válasz is megjelölhető volt) (Forrás: Magyarországi Ökumenikus Ifjúsági Kutatás 2020)

Vagyis ezekhez az ifjúsági csoportokhoz való tartozás, ezen fiatalok esetében jelentősen növelte a támogató kapcsolatok számát, elérhetőségét és erős társas támaszt nyújt. Megjegyzendő, hogy a válaszadók 4% jelezte, hogy nem tudna kihez fordulni, ha problémája adódna. Döntően azok közül kerültek ki ezek a fiatalok, akik gyengébben kötődnek az adott ifjúsági csoporthoz. Ehhez kapcsolódik, hogy a válaszadók 68% azt jelölte meg, hogy döntően egyet ért azzal

az állítással, hogy „A keresztény közösség vigaszt nyújt Önnek, gondok, bajok idején.” Háromból kettő fiatal, pedig kifejezetten egyet értett azzal az állítással, hogy „a gyülekezethez tartozás sokat ad a hitéletéhez.”, ennél is többen 75% jelölte meg, hogy az ifjúsági csoport sokat ad a hitéletéhez. Ilyen módon ezen ifjúsági csoportok társas támasz funkciót is betöltenek. Különösen is fontosnak tűnik ez, amikor a nagymintás ifjúságkutatás legfrissebb adatai azt mutatják, hogy az ifjúság problématérképének negyedik helyen található a „baráti társaságok, közösségek hiánya”, ami korábban nem volt a legfontosabb problémák között. Ennek oka lehet a koronavírus-járvány és annak terjedését akadályozó különféle korlátozó intézkedések. Ezek az adatok csak még inkább felhívják a figyelmet a közösségek fontosságára.

Fontos kérdés volt, hogy milyen témákkal foglalkoznak ezekben a keresztény ifjúsági csoportokban. Ezen válaszok alapján a leggyakoribb témakörök: „hitbeli érettség és személyes lelki növekedés”, „hogyan oszthatom meg a hitemet a barátaimmal”, „párválasztás” és „zene”. Ha ezt a listát összevetjük azzal, hogy miről szeretnének többet hallani, akkor ezek a témák kerülnek elő, de nagyon hangsúlyosan megjelenik három egyéb téma ezeken felül: „mentális egészség és önbecsülés”, „mások mentorálása és segítése” és a „környezetvédelem”. Amiről a legkevésbé beszélnek és a legkevésbé szeretnének ezekben az ifjúsági csoportokban beszélni az a politika.

6. Összegzés

Elmondható, hogy a vizsgált keresztény ifjúsági csoportokban való részvétel tekintetében a családi háttérnek kiemelten fontos szerepe van. A felmérés alapján mindössze 5% volt azoknak az aránya, akik látogatták ezeket a keresztény ifjúsági csoportokat, de a családjuk korábban még ünnepekkor sem vitte őket az istentiszteletre. A válaszadók közel 60%-át azonban gyerekként is rendszeresen vitték istentiszteletre vasárnaponként.

A családi kohéziót nagymértékben segítik azok a módok, amelyeket ezen válaszadók családjai gyakorolnak. A közös bibliaolvasás, beszélgetés vagy éppen a családi áhítat. Joggal feltételezzük, hogy ezek az alkalmak a hit ismereteken túl, jelentősen segítik a fiatalokat az életben való eligazodásban és megfelelő megküzdési stratégiák kialakításában, amelyek jelentősen növelik az eredményes problémamegoldás esélyét.

Kutatásunkban igyekeztünk rámutatni, hogy ezeknek a keresztény ifjúsági csoportoknak a társas-támasz szempontjából is jelentős szerepe van. Különösen is fontos ez, amikor a koronavírus -járvány után meggyengültek a társas kapcsolatok. Ezek az ifjúsági vallási közösségek a „valahová tartozás” élményét is nyújtják az egyének számára.

Szerettük volna felhívni a figyelmet, hogy ezekben a közösségekben mentálhigiénés szempontból fontos témák is előkerülnek, illetve igény mutatkozik önismereti, fizikai és mentális egészség szempontjából is fontos kérdések megbeszélésére. Ugyanakkor a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adataiból kiindulva és összevetve a 2020-as Magyarországi Ökumenikus Ifjúsági Kutatással, további igen fontos kérdések vetődnek fel, főleg a „maguk módján vallásos” kategóriába tartozó fiatalok tekintetében. Ezen kutatásunknak nem képezte tárgyát ez a csoport, ugyanakkor a jövő kutatásai érdekes összefüggéseket tárhatnak fel.

6. Irodalomjegyzék

- Andorka Rudolf (2003): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest
- Astrow, A. B., Puchalski, Ch. M., Sulmasy, D. P. (2001): Religion, spirituality and health-care: social, ethical and practical considerations. *Am. J. Med.* 110: 283-287.
- Bacsó Benjámin – Bedekovics Péter – Lukács Máté András (2021): Szemelvények az Első Ökumenikus Ifjúságkutatás eredményeiből, in: *Theologiai Szemle* LXIV. évf., 2021/1., pp. 45-49.
- Bacsó Benjámin (szerk) (2022): A keresztény ifjúsági munka alapjai, Szegletkő kiadó, Bp.
- Kézdy Anikó — Martos Tamás — Urbán Szabolcs — Horváth-Szabó Katalin (2010): A vallásos attitűdök, a megküzdési módok és a lelki egészség összefüggései serdülő- és fiatal felnőttkorban
- Komlósi Piroska (1997) A család támogató és károsító hatásai a családtagok lelki egészségére, in: Gerevich, J. (szerk.) *Közösségi mentálhigiéné*, Animula, Budapest.
- Kopp Mária – Székely András – Skrabski Árpád (2004): Vallásosság és egészség az átalakuló társadalomban, In: *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 5.évf.2.szám.103-125.
- Miller, L., Kelley, B. S. (2005): Relationships of religiosity and spirituality with mental health and psychopathology. In: Paloutzian, R. F., Park, C. L. (Eds). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. Guilford, New York, 460—478.
- Pikó Bettina- Kovács Eszter (2009): Vallásosság mint védőfaktor? Serdülők pszichikai egészségének szociális epidemiológiai vizsgálata In: *Epidemiológiai vizsgálatok*, 150. évfolyam, 41. szám, 1903–1908.
- Pikó Bettina és Fitzpatrick, K. M. (2003): Depressive symptomatology among Hungarian youth: A risk and protective factors approach. *American Journal of Orthopsychiatry*, 73. 44–54.
- Stauder Adrienne (2008): Stressz és stresszkezelés szerepe az esélyegyenlőségben. In: Kopp M. (szerk.). *Magyar lelkiállapot 2008*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 10—19
- Szántó János (1998) Vallásosság egy szekularizált társadalomban. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Székely, Levente (2021). A járvány nemzedéke – magyar ifjúság a koronavírus-járvány idején. In Székely, L. (szerk.): *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején*. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről. Enigma 2001, 9–31.
- Tegzes Nóra (2019) Vallásosságdimenziói – drogfüggők vallásosélményei, IV. folyam X. évfolyam 2019/III. szám

Ifjúságkutatások vallásossági adatainak mentálhigiénés vizsgálata

Tomcsányi Teodóra – Csáky-Pallavicini Roger (2001): Tanulható-e a lelki egészség? IN: Új Pedagógiai Szemle 2001 május, <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-ta-Tobbek-Tanulhato.html>

Tomka Miklós 2010 Vallási helyzetkép. In Rosta Gergely – Tomka Miklós szerk. Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékrend Vizsgálat 2008. évi magyar eredményei. Ocipe Magyarország, Budapest, 404-407.

Gondolatok baptista nézőpontból a 21. századi magyar szórványmissziós lét és ehhez kapcsolódó ifjúsági munka kapcsán

BACSÓ BENJÁMIN-URBÁN GEDEON

ABSZTRAKT

Tanulmányunkban arra szeretnénk rámutatni, hogy a több mint egy évtizede elkészült Baptista Egyház Stratégiai Terve (BEST) és a szórványmisszió kérdése hogyan kapcsolódik össze. Ennek érdekében a szórványmisszió baptista megközelítését részesítjük előnyben, majd a stratégiai terv kapcsán fogalmazunk meg gondolatokat és érvelünk a szórványmisszió erősítése mellett. Ehhez egy nagyon speciális területet is bekapcsolunk: az ifjúsági missziót.

Kulcsszavak: baptista, szórványmisszió, ifjúsági misszió

Bevezetés

Ebben a tanulmányban arra törekszünk, hogy a gyülekezetek előtt álló általános kihívások megértésén keresztül, közelítsünk egy nagyon speciális probléma a „szórvány lét” teológiai kérdéséhez, mindezt a Magyarországi Baptista Egyház helyzetén vizsgálva és ehhez egyfajta adalékként hozzáadva a jövő és a jelen szempontjából sem nélkülözhető ifjúsági missziós szempontot. Ez a komplex megközelítés különösen is fontos a számunkra, hiszen nem csak leíró jelleggel, hanem teológiai reflexióval is igyekszünk gazdagítani az

ezen a területen kibontakozó diskurzust. A magyar baptista ifjúsági misszió sajátos szempontjait pedig azért tartjuk fontosnak, hogy megjelenjen, mert ez a jövő szempontjából kiemelten fontos terület. A 2022-es Magyarországi Baptista Egyház Országos Beszámolóközgyűlése szerint 165 gyülekezet tartozik a „szórványmisszió” kategóriába. Ez pedig a közel 300 gyülekezetből álló közösség 55%-a. Reményeink szerint az itteni gondolatindító tanulmány elindít egy párbeszédet, hiszen nem csak a Magyarországi Baptista Egyházban vannak jelentős számban hasonló helyzetben lévő gyülekezetek. Ebből a bevezetésből is kiderül, hogy alapvetően a „szórványmisszió” kifejezést nem határon túli magyar gyülekezetek helyzetére értjük, hanem Magyarország határain belül. Kifejezetten az MBE helyzetét elemezve közelítünk a témához, így elfogadjuk a Magyarországi Baptista Egyház Szórványmissziós Bizottságának definícióját, mely szerint: Szórvány, minden olyan gyülekezet, amely „10 évnél idősebb és legfeljebb 25 taglétszámú.” Adódik a kérdés, hogy hogyan gondolkodjunk ezekről a gyülekezetekről korunk kihívásai között? A kis létszámú gyülekezet képes a XXI. században betölteni a küldetését?

Néhány kihívás a helyi gyülekezetek előtt

A vallásszociológia a hetvenes években a „templom nélküli vallásról bocsátkozott jóslatokba”.¹ Azt gondolták, hogy a modern város a maga tudományos haladásával és széleskörű szociálpolitikai intézkedéseivel fölöslegesség teszi a vallást.² Azt gondolták, hogy a „szekularizáció” feltartóztathatatlan és visszafordíthatatlan. Peter L. Berger volt az egyik első vallásszociológus, aki elkezdett ebben kételkedni. Azonban a folyamat gyors ütemben halad és haladt előre Európában és csak nagyon kevés ország van, ahol a „vallásosság” nem csökkenő tendenciát mutat. Egyesek számára megjelent a „kicsiny nyáj” bibliai vigasztaló képe, amelyet Jézus arra bízta, hogy ne féljen (Lk 12,32). Ennek a látásmódnak az eredménye, hogy elkezdtek egyházak kisebb méretben való működésben tervezni, visszahúzódnak. Ezzel ellentétes jelenség a: deszekularizáció, amely egyes helyeken fordulatot jelentett. Egyes nagyvárosokban a „szocioreligiózus indikátorok” azt mutatták, hogy a személyes Istenbe vetett hit vagy éppen a halál utáni élet reménysége, kissé erősödő trendet mutat. Némelyek rögtön fellélegeztek és a vallásosság újraéledéséről kezdtek el beszélni. Elkezdtek visszanyúlni a régmúlt eszközeihez és ezzel próbálják a jövőt alakítani. Erre bizonyos szempontból van is igény, hiszen miközben hosszú ideig küzdött a modern ember a szabadságért, addig mostanra egyesek rájöttek, hogy a szabadság olyan felelősséget jelent, amelynek nyomását is el kell viselni. Érdekes

1. Harvey Cox: The Secular city, Macmillan, New York, 1966

2. Paul M. Zulehnet: Igen a vallásra- nem az egyházra? In: Manfred Kock: Az egyház a 21.században, Kálvin Kiadó, Bp., 2004. 9.p

módon megjelent egy új csoport a társadalomban, akik menekülni akarnak a szabadság elől és sokkal kényelmesebb számukra, ha „szabályozó hatalomként” az egyház világos útmutatásokat ad. Ők azok, akik nem csupán spirituális élményeket igényelnek, hanem struktúrákat és szabályokat.³

Továbbá a társadalomban napjaink egyik kihívása, hogy nem építhetünk arra, hogy a kereszténység szociokulturálisan hagyományozódik tovább. Ez pedig nagyon könnyen oda vezethet, hogy a multikulturális társadalomban és értékpluralizmusban a kölcsönös megértés is nehézségekbe ütközhet. Ráadásul a „hit magányügy” státusza, egyfajta tabuképződést indított el. A megoldás világosnak tűnik, elméleti szinten. A posztmodern kultúrában azonban nem könnyű, ennek a „tabunak” az áttörése. Mégis a misszióparancs erre hív bennünket. A teológia pedig ismeri a „kontextualizálás” kifejezést, amely nem csak exegetikus értelemben, hanem társadalmi értelemben, de legalább ilyen fontos filozófiai értelemben is. Amennyiben a ma emberét „vallási komponistának” tekintjük, aki a maguk módján él meg spiritualitásukat és hitüket, sokszor zavarba ejtően sokféle helyről merítve, már a közös nyelv megtalálása is tudatos erőfeszítést igényel. Ehhez pedig kultúránk posztmodern jellege újabb nehézségként jelentkezik. Meg kell értenünk, mi a posztmodern: „Végsőkéig leegyszerűsítve, a „posztmodern” a nagy elbeszélésekkel szembeni bizalmatlanságként határozom meg.”⁴ Ez a nagy elbeszélés vagy „metanarratíva”, amilyen a kereszténység is, a posztmodern szerint elavulttá vált. Érdekes, hogy napjainkban mégis a storytelling⁵ vagy Simon Sinek elmélete az „aranykörök”⁶ úgy lett népszerű, hogy eléggé a történetekre épít.

A fentebb említett témához szorosan hozzátartozik a „vallások piaca” jelenség valósága. Igen, már nem „felekezeti piac” a kereszténységen belül, hanem plurális és diverz vallási piac. Azt gondoljuk, hogy ez csak Nyugaton igaz, valójában azonban, Magyarországon is ezzel szembesülünk, ha népszámlálási adatokat, de ha az egyházi adó 1% felajánlásokat megnézzük akkor is. Amennyiben a figyelemért folytatott küzdelemben a helyi gyülekezet is benne van, akkor bizony egy-egy gyülekezet azt tapasztalja, hogy a gyülekezetnek konkurenciája lehet egy sportegyesület, egy szabadidőklub vagy egy civil szervezet is. Korlátozott időmennyiség áll az ember rendelkezésére, így ebből a heti 168 órából, olykor úgy jut idő sportra, kirándulásra, jótékonykodásra, ha a gyülekezeti alkalomból vesz el valaki.

Ha őszintén számba vesszük a problémákat, akkor nem csak külső, de belső problémákról is beszélhetünk. Agyonbeszélt istentiszteletek, élményszegény

3. Uo.

4. Jean-Francois Lyotard: A posztmodern állapot, Századvég Kiadó, Bp., 1993. 8.p

5. TED előadások népszerűsége (Chirs Anderson: TED előadások) vagy

6. Simon Sinek: Kezdjük a miérttel? HVG, Bp., 2019

közösségi élet, belső konfliktusok, harcok és vezetésbeli problémák jellemezik egyes gyülekezeteket. A gyülekezetek sokszor úgy viselkednek, mint zárt mikrovilágok, amelyek sikeresen állnak ellent a változásnak. Richard Niebuhr definíciójával, ők a kultúrával szemben határozzák meg magukat.⁷ Különösen is izgalmas ezen változások között a szórványlétben élő gyülekezetek helyzete, hiszen a fenti változások mellett gyakran szembesülnek az elvándorlás kérdésével, az erőforrások hiányával és egyéb kihívásokkal. Ebben a tanulmányban a „szórványnak” tekintett gyülekezeti lét kérdéseit vizsgáljuk meg, elsősorban baptista szemüvegen keresztül. Timothy Keller hívja fel a figyelmet arra, hogy *„az ember tanításbeli meggyőződése és szolgálati gyakorlata között kell lennie egy jól átgondolt szemléletnek arról, hogy az evangéliumot hogyan alkalmazza az adott kulturális és történelmi helyzetre.”*⁸ Ezzel a cikkel ehhez a gondolkodáshoz, „szolgálati filozófia” alakításhoz kívánunk hozzájárulni. Fontosnak tartjuk leszögezni, hogy a Szentírás egyre jobb megértése a kiinduló pontunk, de ehhez kapcsolódnia kell rögtön annak, hogy megértjük korunk kérdéseit és kihívásait, majd pedig ebben a kontextusban alkalmazzuk a megértett biblikus igazságokat. Amit tehát időről időre finomítani kell az a „teológiai szemlélet”. „A teológiai szemlélet az evangélium hűségese újrafogalmazása bőséges következtetésekkel az életre, szolgálatra, misszióra nézve az adott kultúrában, a történelem egy bizonyos pontján.”⁹ Ez adja a „szolgálati filozófiánk” hátterét ebben a nagyon speciális kérdésben.

Szórványmisszió és a baptista stratégia

„A helyes kontextualizálás akkor valósul meg, ha van egy közösség, amely hűséges az evangéliumhoz, és az élet valóságos helyzeteiben ugyanúgy feltétel nélkül azonosul az emberekkel, ahogyan arra Jézus földi szolgálatában példát adott. Amikor ezek a feltételek teljesülnek, Isten szuverén Lelke elvégzi a maga bámulatos és meglepetésszerű munkáját.”¹⁰ Azt gondoljuk, hogy Newbiggin megállapítása a szórványban élő gyülekezetek számára is fontos és bátorító. De mit értünk „szórvány” vagy „szórványmisszió” alatt?

A szórvány, szórványmisszió meghatározása

Mint minden misszióban, a szórványmisszióban is az evangélium hirdetése kell, hogy a középpontba kerüljön. Természetesen a misszió „jelzője”, a szórvány

7. Richard Niebuhr: Krisztus és a kultúra, Harmat, Bp., 2006.

8. Timothy Keller: Gyülekezet a középpontban, Harmat- Kálvin- Luther kiadók, Bp., 2019.16.p
9. uo.20.p

10. Newbiggin, Leslie: Evangélium a pluralista társadalomban, Ford. Boros Attila, Budapest, Harmat, 2006, 183.p

egy speciális helyzetre mutat, amely az evangélium hirdetésének közegét, feltételét meghatározza. Mit értünk tehát szórványmisszió alatt, melyek lesznek e missziói területet meghatározó keretek?

A szórványról való gondolkodásunkban két megközelítést szükséges végig gondolnunk. Először: a szórvány, klasszikus kifejezése a diaszpóra. Ez elsősorban a szétszórattatásban ragadja meg a most még kicsiny kezdetet. A második meghatározás is a kicsinységről szól, de gondolatában nem a kezdet van előtérben, hanem a vég. A szórvány, mint maradék nyer meghatározást.

Szórvány, mint diaszpóra

Mit értünk pontosan az alatt, hogy a szórvány diaszpóra? A diaszpóra szétszóródásról szól. Valami szétszóródik. Mint a virág, vagy akár a fa magjai. Szétszóródik, hogy máshol is legyen, mert az élet növekedésre hivatott. Hogy új és új területeket vegyen birtokba, egyre több helyen legyen. A növekedésnek, szaporodásnak ezt az útját is két irányból közelíthetjük. Mind a kettő nagyon fontos a számunkra és fontos, hogy ezt a kettőt meg tudjuk különböztetni egymástól.

Az első, alapvetően pozitív megközelítése a diaszpórának, amikor e „szétszóródás” örömmel történik. Nem kényszer, hanem szabad vállalás eredménye. Ebben valami kiterjed, valami elindul. A „valami alatt” természetesen az evangéliumot értjük. Egy új helyen megjelenik az örömhír. Reménykedünk a fejlődésben. Reméljük, hogy az új helyre került mag kikel, növekszik és ugyanúgy nagygyá lesz, termést hoz, gyümölcsöt hoz, mint a kiindulást adó „anyanövény”. Az élet terjedésének természetes első lépése tehát a szórás, a szórványosodás. Az élet, az egészség jele a diaszpórák megjelenése. Nem más ez, mit az élet térhódítása. Ebben a gondolatban természetesen a szórványmisszió és a szétszórás közel áll a gyülekezet plántálás gondolatához, fogalmához. Valahol, ahol az evangélium nincs jelen – nincs gyülekezet – ott egészen kicsiben elindul, aztán reménység szerint gyökeret ereszt, megerősödik és később maga is alkalmassá válik arra, hogy azt a jót, amiből kinőtt, amiből táplálkozott, azt tovább adja mások számára is. Termővé fordulva, továbbadja az életet, amit ő maga is nyert. (A plántálástól megkülönböztetni elsősorban a használt kifejezéseink képei segítik. Azaz, a plántálásnál egy meglévő, fiatal növény átültetésének a képét használjuk, a szórványnál – diaszpóra – pedig a magvetés képét.) Lényegében a misszióparancs betöltéséről szólunk. „Menjetek el, tegyetek tanítvánnyá minden népet.” Természetes, hogy ez kicsiben, szétszóródással kezdődik. Ezt a misszió munkás, az evangélium hirdetője örömmel veszi és örömmel él benne, végezve szolgálatát, lelkesedéssel megélve az Úrtól kapott elhívásának teljesedését.

Ugyanígy szétszórattatásról beszélünk akkor is, amikor ez a „szanaszét hányódás” nem örömmel, nem önként felvállalt módon, lelkesen következik be, hanem valamilyen szükséghelyzetből vagy szorongattatásból indul ki. Gondoljunk az első gyülekezetek indulására. A tanítványok, az első keresztények, boldogan éltek Jeruzsálemben. De üldöztetés támad és ennek következtében szétszórattatnak. Itt meghatározóan nem önkéntes küldetés felvállalásról, betöltésről van szó. Sokkal inkább arról, hogy van egy vészhelyzet, ami arra viszi Isten népét, kényszeríti a gyülekezetet, hogy a környék és a világ minden pontjára meneküljenek vagy legalább elvándoroljanak. Ha pedig új helyen vannak, annak ellenére, hogy ez az új számukra idegen, és nem jó sorsukban keresték és választották, vagy épp Istentől nyert elhívásban nyerték új életterületet, mégis a bennük élő evangélium természete szerint hirdetik mind azt a jót, amit megismertek, amire eljutottak Krisztusban. Ennek eredményeképpen új megtérők lesznek, új gyülekezetek jönnek létre, mert ez a természete az evangélium megismerésének. Azaz a mag szétszóródását ebben az esetben nem az „elhívás” szele eredményezi, hanem a Lélek sorsot formáló, kényszerítő ereje. Az eredmény azonban ugyanaz: új helyre kerül a mag, ahol meggyökerezhet, kikelhet, sőt erős fává növekedve gazdagon teremhet.

Egyaránt diaszpóra, szórvány formálódik tehát, akkor is amikor a misszióparancs felvállalásával örömmel mennek és hirdetik az evangéliumot új területeken, ahol eddig az még nem volt jelen, vagy akkor is, ha nem örömmel fogalmazódik meg az indulás, hanem kényszer, üldözés vagy bármi egyéb ok miatt valaki – az evangélium birtokosa - olyan helyre sodortatik, ahol az evangélium eddig még nem volt jelen. És mindkét úton, az evangéliumi hívő jelenlétéből fakadóan új közösségek születnek.

Szórványmisszióban gondolkodunk, amikor tehát a kicsi, „mag” kezdetről beszélünk. Ebben mindenképpen benne van az élet kiteljesedésének növekvő dinamizmusa, reménysége.

Szórvány, mint maradék

A szórvány más természetű paradigmája, amikor nem a „semmitől” a magból való kiindulást látjuk, hanem a korábban nagy és erős elfogyását. Ez az előbb bemutatott diaszpóra paradigmával szemben a vég paradigma. Valami elfogyott (még nem teljesen), meggyengült. Már csak egy kicsi szórvány van, amit a megkülönböztetés kedvéért nevezhetnénk maradéknak. Tehát nem azt látjuk, hogy valami a kicsiből elkezd növekedni, aminek örülünk, hanem arról szól, hogy valami, ami nagy volt az elkezdett fogyni és kevesebb lett belőle. E folyamat természetéből fakadóan nyilvánvalóan lehangoló. Ezért jó emlékeztetni magunkat arra az evidenciára, hogy korábban a nagy úgy lett nagy, hogy először megszületett. Bárhol, ha nagyot látunk, vagy a nagy maradékát, tudjuk, hogy

először ott is mag volt, ami meggyökerezett és növekedett. Azonban – és az adott pillanatban ez van közvetlenül a szemünk előtt - most egy másik folyamattal találkozunk, ami ugyanúgy szórványt eredményez. A nagy, az erős erejét veszti, elfogy és már meggyengülten, kisebb létszámmal és erővel van azon a helyen, ahova korábban került, ahol korábban felnövekedett és erős volt.

Szórvány tehát egyrészt a szétszórattásból adódó pozitív perspektíva, azzal a reménnyel, hogy új élet bontakozik ki. Miközben ennek mozgatója lehet a kényszerítő szükség épp úgy, mint az örömmel vállalt küldetés. A kiemelt lényeg, hogy adott a növekedés reménysége. A másik megközelítés pedig a maradék elv, amikor a fogyó tendenciát látjuk. Ebben az esetben azonban mindenképpen meg kell fontolnunk azt a látószöveget, amit Jeremiás láttat meg: „szeret az ÚR azért nincs még végünk.” Ha a szórványmisszió vég-paradigmájában a prófétai „maradék” elv dominál, akkor ebben az esetben is olyan kiindulási pontunk lesz, ami a reményteli diaszpóra paradigmával hasonló, pozitív reménységet tud adni.

Mit is mond Jeremiás próféta? Ő maga is, szolgálatát nem egyszerű körülmények között végezte. Találkozik a kényszerből való szétszórattatással, azzal, hogy a nagy, az erős megtörik, ereje fogytán van, vagy tulajdonképpen el is veszik teljesen. Indokolt lehetne a bánkódás, a keserűség, de a következő megállapításra jut a Jeremiás siralmi 3. fejezetében: „ha újra meggondolom, szeret az Isten, azért nincs még végünk.” Miért van maradék? Azért, mert szeret az Isten és még nincs vége. A mindenható Isten a népével szemben is megtehetette volna, hogy egy pillanat alatt eltörli a népet. Jön az ellenség, elpusztítja és volt nép, nincs nép. Ugyanígy a mindenható Istennek van arra hatalma - olykor még példát is láthatunk rá - hogy pillanatok alatt, nagy és erős gyülekezetek, közösségek Isten ítélete alá esnek, és lényegét tekintve megszűnnek létezni. Amikor azonban szórványról beszélünk, bár maradékos állapotban - legyen bármilyen kicsi is az a maradék - mégiscsak, mert egyáltalán beszélni tudunk róla (mert van kézzelfogható, érzékelhető maradék) azt kell, hogy mondjuk, hogy szeret az Isten. Ez a maradék létének, eddigi megmaradásának az oka. És ha Isten szeret, akkor természetesen az a célja, mint ahogy Izrael maradékával is mindig az volt a célja az Istennek, hogy ebből a maradékból új életet támasszon. A szórványban is, Istennek mindig az a célja, hogy új életet támasszon. Az, hogy a megmaradt gyökerekből - a korábbiak ellenére - mégis, valami új kelhessen ki, újra éledhessen, újra növekedhessen, erősödhessen, újra betölthesse a maga küldetését.

Szórványmisszió a „növekedés” paradigmájában

Ha a szórványról gondolkodunk tehát, konkrétan úgy határozzuk meg a szórvány helyzetét, hogy abban kis létszámú gyülekezetekről, közösségekről gondolkodunk. Ez a kis létszám vagy még kis létszám, vagy már (újból) kis létszám. De ha a *szórvány missziójára* gondolunk, akkor bármelyik eset is álljon fent, abban

gondolkodunk, hogy holnap, holnapután, bármikor a jövőben, a kibontakozás kegyelme adhat meg Istentől a szórvány számára. A szétszórattaknak, és a maradéknak egyaránt. Azaz, azért végezzük a szolgálatunkat, azért gondolkodunk és abban gondolkodunk, hogy ez a növekedés elindulhasson.

A szórvány statisztikai – létszám - meghatározói

A szórvány a létszám mellett más minősítőkkal is meghatározó, de a létszám konkrét szám adata sem ad önmagában egyértelmű meghatározást arra vonatkozóan, hogy egy konkrét gyülekezet vajon szórvány-e, illetve, ha igen milyen típusú és milyen kondíciókkal rendelkezik.

Ha a gyülekezet létszámára fókuszálunk, a konkrét számadat helyett, illetve mellett azt a kérdést kell feltennünk, hogy *ideálisnak* tekinthető-e az. Ez, különösen a szórvány szempontjából nem maximum meghatározásáról szól, hanem az egészséges, célszerű működés minimumáról, tekintettel a külső lehetőségekre. Az „ideális létszám” ebben az összefüggésben a működőképességről szól, aminek a tartalma értelemszerűen mást jelent például egy 5 tag alatti és mást egy 20 tag körüli gyülekezetnél. Ezen túl, a különböző meghatározók összekapcsolása is árnyalja a megítélést. Hiszen például a számosság egészen másként jelentkezik községben vagy falun. Egy 20 fős gyülekezet egy megyeszékhelyen mást jelent, mint egy 300 lelkes faluban. Ha azt mondjuk - általános megfogalmazásban - szórványról akkor beszélünk, ha nem ideális létszámban vannak jelen az emberek az adott istentiszteleten, nem az ott lévők konkrét számára gondolkodunk. A konkrét létszám ideális voltának megítélése erősen függ a közegtől (pl. településtől) amiben gondolkodunk.

Szórványmisszió a BEST meghatározottságában

Miért fontos ma a szórvány? E kérdés megválaszolásában nagy segítségünkre van a BEST, a Baptista Egyház Stratégiai Terve, a már majdnem két évtizedes, a közösségi és missziói gondolkodásunkat formálni akaró stratégiai meghatározás.

A terv 4 pillérből áll össze, amit összevethetünk az eddigiekkel. A négy pillér a következő: 1) jelenlét, 2) egészség, 3) kapcsolat, 4) hatás. Mindezek a BEST küldetésnyilatkozatában fogalmazódnak meg.

Első pillér a jelenlét

Minden településen legyenek gyülekezetek. A minden település alatt természetesen minden települést értünk, azaz nem csak a városokat, nagyközségeket, hanem akár azokat a kistelepüléseket (értsd: szórvány településeket) ahol a

EGÉSZSÉG – a BEST 2. alappillére

**Jézus jelenléte a társadalomban
egész-séges gyülekezeteken keresztül.**

- **egészséges hívők**
- **egészséges családok**
- **egészséges vezetői teamek**
- **egészséges generációk**
- **egészséges gyülekezeti élet**

lakosság lélekszáma 1000 fő alatti. Jelenleg ma Magyarországon 3200 település van. Azaz a BEST alapdefiníciójában azzal találkozunk, hogy minden településen, így tehát 3200 településen legyen gyülekezet. Azt is tudjuk, hogy nagyjából 300 baptista gyülekezet van Magyarországon, és a gyülekezetek száma inkább csökkenő. Így ma a „jelenlét” kritériuma a településeknek kevesebb, mint a 10%-ában valósul meg. Így a BEST-ben megfogalmazott jelenlét fontossága miatt, stratégiai meghatározóvá válik a szórványmisszió.

A szórványmisszió diaszpóra, szétszóródás jelentéssel óriási területről szól, hiszen oda, azokra a településekre, falvakba kell érkezni a gyülekezeteknek, ahol jelenleg nincs (miközben ezek közül jó néhány településen korábban volt gyülekezet). A maradék jelentéssel a gyülekezetek jelenlegi összetétele vonatkozásában van stratégiai jelentősége, hiszen ahol van, fontos a megőrzés, a támogatás. A szórvány csak egyetlen összetevőjére a létszámra figyelve, a gyülekezetek 55%-a nem haladja meg a 25 tagot.

Ameddig vannak olyan kis települések Magyarországon, ahol nincsenek, vagy csak nem erős, nem ideális gyülekezetek vannak, addig beszélnünk kell a szórványról, és tennünk kell azért, hogy az a missziónak meghatározó ága legyen.

Ennek első, elemi lépése a meglévő megóvására, mert általában könnyebb a kicsiből, a maradékból építkezni, mint a semmiből. E tekintetben, sajátos módon még a múlt „negatív reklám”-ja is jobb, mint a teljes ismeretlenség. Olykor valóban azzal kell szembesülni, hogy némely gyülekezet szórványosodásban nem csak külső folyamatok okolhatók, hanem valamilyen belső probléma, esetleg

bűn zilálta szét, tette tönkre a gyülekezetet. De éppen e helyzetre tekintettel lesz igaz a „maradék paradigma”, azaz, hogy a lét Isten kegyelmét teszi nyilvánvalóvá, amely a létezésen és az elfogyáson túl, vagy azzal szemben az életet akarja újra kibontakoztatni. A „maradék” elvben mindig fennáll a megtérés, a rendeződés lehetősége. Ez tekinthető Isten alapvető szándékának, az élet továbbadása, kiújulása, nem pedig a teljes kiirtás, pusztítás. Olykor a tűzből kiragadt üszkös fadarab az élet reménysége, olykor a száraz csontok megléte. Istennek van hatalma arra, hogy a maradék éljen, a szórványmisszióban ennek is részesei lehetünk. Tehát a van mindig jobb, mint a nincs.

Második pillér az egészség

Legyenek egészséges gyülekezetek. A gyülekezetek egészsége természetesen ugyanúgy fontos a szórványban is. Épp így természetes, hogy a gyülekezet egészsége nem létszámfüggő.

A szórványban egészen biztosan az egészség egyik meghatározó eleme, hogy a gyülekezet jövőképe nem önmaga szép temetésről szól, hanem az életről, arról, hogy van holnap. Ezt az egészséges előretekintést ismét egy konkrét példán keresztül nézzük meg. A 2010-es évek elején az aszódi gyülekezet 20–25 fős tagságával, régi rossz állapotú épületével és *gyülekezeti énképével* jellemzően egy kisvárosi, idősödő gyülekezet benyomását keltette, annak ellenére, hogy a tagság korösszetétele egyáltalán nem volt elöregedettnek mondható. Amikor a gyülekezet – az épület gyorsan romló állapota és szűkös volta miatt - jövőjéről elkezdünk gondolkodni, az alapvető kérdés az volt, hogyan látjuk a holnapot. Az egyik alternatíva szerint, kisebb ráfordítással az imaház épülete rendbe tehető annyira, hogy a gyülekezet *jelen szükségzeit* még akár 5–10 évig is kiszolgálja. Ezt erősíthette volna a gyülekezet eddigi történetéből következő – a fiatalok elvándorolnak a gyülekezetből - feltételezhető fogyás, ami ésszerűtlenné tesz minden, bővítést is eredményező beruházást. A másik alternatíva szerint olyan beruházásban gondolkodik a gyülekezet, amely hívogató, megtartó otthont teremt nem csak a gyülekezet aktuális tagságának, hanem a felnövekvő gyerekeknek és az újonnan érkezőknek is. A gyülekezet ez utóbbi mellett köteleződött el, reménységgel szakítva korábbi bezárkózó, önmagát kicsinyítő paradigmájával. Az idősebb testvérek szemében nem a saját még előttük álló életút volt a meghatározó, hanem saját idejükön túl akartak nézni. A fiatalabbak nem a továbblépésben keresték a fejlődés útját, hanem a helyben maradás megoldásait keresték. A fizikai felújítás, újjáépítés vállalása mellett a gyülekezet lelkileg is meg tudott újulni – természetesen erősítette egymást e két folyamat - és új dinamizmussal, új meghatározással éltek önmaguk vonatkozásában is. Ennek eredményeként – Isten áldásával – új, tágasabb, korszerű imaház épült, a régi épület felújításával megfelelő kiszolgáló helyiségek kerültek kialakításra és használatba. A fiatalok megmaradtak a gyülekezetben, új családok érkeztek,

nyitott és szolgáló közösség formálódott, amely létszámában is növekedésnek indult.

EGÉSZSÉG – a BEST 2. alappillére

Jézus jelenléte a társadalomban egész-séges gyülekezeteken keresztül.

- **egészséges hívők**
- **egészséges családok**
- **egészséges vezetői teamek**
- **egészséges generációk**
- **egészséges gyülekezeti élet**

Az egészség sok dimenziója közül az egyik, amely a szórványmisszióban meghatározó az az egészséges jövőkép. Annak a reménységnek a megjelenése, hogy elhiszi, Isten jót tervez az Ő népével. Bármi történt a múltban, a holnapban az Isten jót tervez, jót akar adni, amiért érdemes megmaradni és szolgálni.

Harmadik pillér a kapcsolat

Természetesen a szórványban is meghatározó a helyi társadalommal való kapcsolat. A szórvány sem lehet elefántcsonttoronyba zárkózó közösség. A szórványnak is élő, szolgáló közösségnek kell lennie, ami el akarja érni az embereket. Nem tekinthet úgy önmagára, kicsinységében, szétszórátottságában, hogy a legfontosabb, vagy akár az egyetlen dolog, amire fókuszál, az a túlélés. Ha így tenne, azt biztosan nem élné túl a következő nemzedékben. A külső szorítás vagy a belső erőforrás fogyása nem vezethet bezárkózáshoz. Ellenkezőleg, éppen a nyitás felé kell, hogy terelje a gondolatokat, a megmaradásért. Mert sosem a befelé forduló identitásvédelem eredményez kibontakozást, hanem a hit megvallása. A szórványban is hinni kell abban, hogy a Szabadítónak van ereje a megtartásra és arra, hogy a „kevés kovász az egész tésztát megkelessze”. A szórvány is tud jó hatással, áldással lenni környezetére.



Nem olyan önmeghatározással kell élni, hogy „bocsánat, ugyan itt vagyunk, csodabogarak, de nem zavarunk senkit”. Hanem azzal a hittel kell megjelenni, hogy az a jó, ami a miénk, az a másik – a környezet - számára is jó, és ezt a jót meg akarjuk osztani velük. A javukra akarunk lenni, mert hatást, pozitív hatást akarunk elérni. (BEST 4. pillére.) Amink van azzal őket is gazdagítani szeretnénk. Már Jeremiás is megfogalmazta ezt a szórványban élőknél, a fogságba került népek: munkálkodjanak annak a városnak a jólétében. Munkálkodni kell annak a vidéknek a jólétében, ahol a szórvány él, mert ebben rejlik a szórvány kibontakozásának a lehetősége is. Mert szórványról beszélünk, ezért nincs is más, csak ez a kis kezdet, a diaszpóra. Vagy éppen nem maradt már más, csak e maradék. Azaz, ha szórvány, akkor nagyobb a felelősség.

A szórványmisszió társadalmi relevanciája

A BEST bemutatja, hogy a magyarországi lakosság egyharmada érhető el 23 településen. Azaz, a lakosság jelentős része városokban, nagy városokban él. Az ábrán látszik, hogy ez Budapestet, illetve a megyei jogú városokat jelenti. A továbbiakban látjuk, hogy az előzőeken túl, városokban él még a lakosság további 26%-a. Így a magyarországi lakosság majdnem kétharmadát fedjük le. Természetesen ezekben a városokban is vannak, illetve lehetnek szórványgyülekezetek, amelyek külön missziói figyelmet érdemelnek. Most mégis elsősorban arra a nem csekély számú településre figyeljünk, ahol a magyar lakosság közel 40%-a él, és ahol kevésbé tudunk önálló egzisztenciákban gondolkodni a

lelkipásztori szolgálatra nézve. Ezekben a községekben, kistelepüléseken él több mint 3 millió ember, akik felé ugyanúgy felelősséggel tartozunk az evangélium hirdetése terén. Kétségtelen, hogy ezek az emberek, ha nem is teljes mértékben, de jelentős számban, valahol, valamilyen módon kapcsolódnak a városokhoz, akár Budapesthez vagy megyei jogú városokhoz, más kisvárosokhoz. A munka az egészségügyi ellátás, a közoktatás, a hivatali ügyintézés vagy akár a vásárlás vonatkozásában. Ezek a települések a vidéki lakosság számára azonban csak átutazó települések, ahol találkozhatnak ugyan az evangélium hirdetésével, de nagyon nehezen megragadhatók az evangélium számára, mert más, egyéb feladat, ügyintézés az, ami jelenlétüket meghatározza. Egészségügyi probléma, iskola, esetleg bevásárlást intéznek, vagy valamilyen kulturális programon vesznek részt, színházba vagy sporteseményre érkeznek. Konkrét céllal mennek, ami szűkíti annak az esélyét, hogy elérjük őket. Az ingázás komoly akadálya annak, hogy az evangélium megcélzottait elérjük, és rávegyük őket arra, hogy úti céljukat módosítsák, a városban tartózkodásukat meghosszabbítsák, vagy újra beutazzanak egyházi programra, ahol – legalább is elsőre - ismeretlen közegbe érkeznek, ami önmagában is diszkonform érzést kelthet. Ez mindenképpen nagy kihívás, amelynél célszerűbbnek látszik inkább a kisebb településekre is elvinni az evangéliumot, hogy megszólíthassuk az ott élőket. Ebben az esetben az evangélium befogadására alkalmasabb időt és teret találhatunk. Otthon sokkal inkább készek a beszélgetésre. Fontos ezekre a településekre is az evangéliummal megérkezni, az ott lévő gyülekezeteket megtartani és erősíteni.

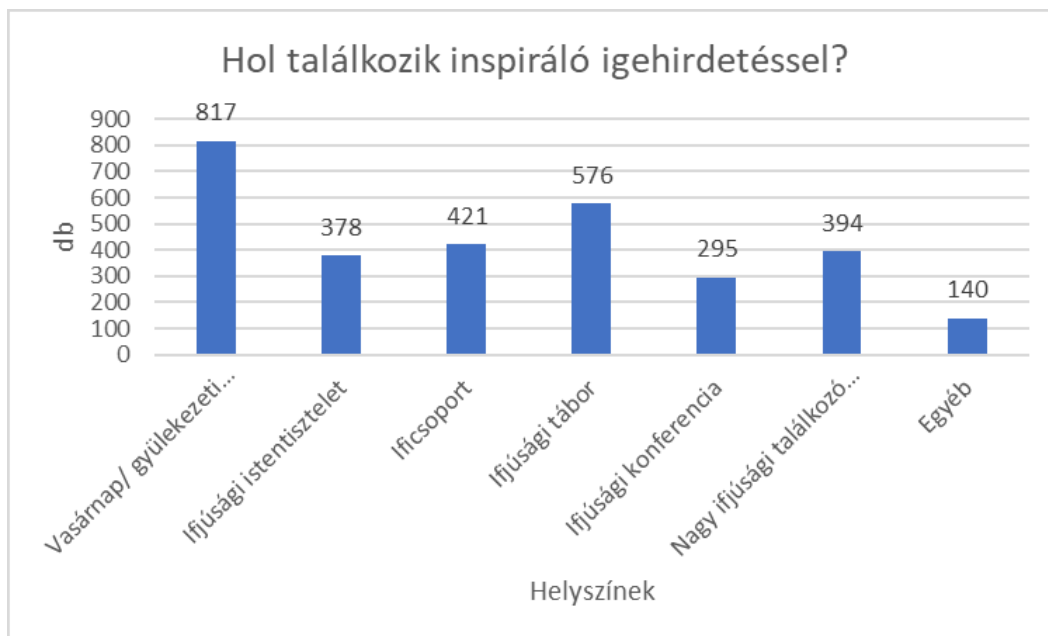
A kistelepüléseken, az ott élő közösségben, egymás ismerete, a személyesség, az egymás mellett élés fontosabb, meghatározóbb, mint a nagy városokban. Az evangélium üzenetének átadása ebben a személyes kapcsolatban meghatározóbb lesz, a személyes kapcsolathoz pedig a jelenlét szükséges. Magyarország településszerkezetét látva, összevetve azt a nyugati mintával, egyáltalán nem beszélhetünk még elvárosiasodott helyzetről, annak ellenére sem, hogy a 100 évvel korábbi Magyarországhoz viszonyítva dominánssá vált az urbánus lét hazánkban is. Mindezek mellett ma is jelentős számban van olyan vidéki lakosság, akiket az evangéliummal missziói küldetésünk-ből fakadó evidenciaként el kell érni, vagy az ott élő hívő közösségeket meg kell tartani. E szolgálat morális kötelessége is a városokba vándorolt hívő közösségeknek, hiszen egyrészt ezekből a gyökerekből nőtt, másrészt ezekből a gyökerekből nyer ma is jelentős mértékben utánpótlást, megtartó erőt. Több ez, mint kulturális önazonosság. A hit, és az abban gyökerező identitás megtartásában bír fontos szereppel. A továbbélésért azonban különös figyelemmel kell segíteni és támogatni ezeknek a kis településeknek az életét, és munkáját.

Az igehirdetés az ökumenikus ifjúsági kutatás alapján és ehhez kapcsolódó lehetőségek a szórványmisszióban

Szeretnénk egy nagyon speciális pontot behozni a szórványmisszió témájához kapcsolódóan. Az igehirdetés fontosságát, melyet az ökumenikus ifjúsági kutatás szempontjai mentén közelítünk meg. A zenei adottságok, a technikai felszereltség és felkészültség, a helyi adottságok nagyon eltérőek lehetnek és stílusban is különbözőek, azonban az igehirdetés fontossága minden gyülekezet életében kiemelkedő szerepet tölt be. A szórvány gyülekezetek életében is. Éppen ezért az igehirdetést kiemelten fontos témának tartjuk ezen a területen.

A 2020-ban készült ökumenikus ifjúsági kutatás igehirdetésre vonatkozó néhány adatát szeretnénk megvizsgálni és ebből néhány kérdést és meglátást megfogalmazni. A kutatásban olyan fiatalokat kérdeztek, akik egy helyi gyülekezeti ifjúságokban elérhetők. A válaszolók (1121 fő) többsége találkozott már inspiráló igehirdetésekkel. Közel 1% (0,98%, 11 fő), aki még soha sem találkozott olyan igehirdetéssel, ami megfogta volna. Rájuk különösen is érdemes lesz odafigyelni, megvizsgálni, hogy mi inspirálná őket. A válaszadók legnagyobb része (53,97%) viszont gyakran találkozik inspiráló igehirdetéssel. Az inspiráló igehirdetések kapcsán két dolgot vizsgáltunk. Az egyik formára, a másik a tartalomra kérdez rá. A forma kapcsán azt néztük, hogy hol hallanak inspiráló igehirdetéseket, a tartalom kapcsán pedig, hogy mi a fontos a hallgatók számára egy igehirdetésben. A válaszadók többsége, 74%-a szokott istentiszteleteken találkozni inspiráló igehirdetésekkel. Itt van az első kérdés, amely a kérdőívből adódik és mélyebb kutatást igényel. A szórvány, kis létszámú gyülekezetben milyen legyen az igehirdetés formája? Előadás jellegű, inkább beszélgetés a Biblia körül, kérdésekkel vezetve vagy más módon érdemes hirdetni az evangéliumot? Ezek a kérdések a létszám kapcsán további kutatásra várnak. Ugyanakkor az ifjúsági tábor az a helyszín, ahol a válaszadók több mint a fele halott már megszólító prédikációt, a válaszadók 84,81%-a volt már ifjúsági táborban, 76,7%-uk pedig évente vagy évente többször is jár. Viszont nagyon meglepő az, hogy ifjúsági istentiszteleteken a válaszadók picit több mint a harmada, az ificsoportokban a 38,13%-a, ifjúsági konferenciákon picit több mint a negyede, nagy ifjúsági találkozón picit több mint a harmada halott csak inspiráló igehirdetést. A válaszadók 12%-a, vagyis 140 fő találkozik egyéb helyen inspiráló igehirdetéssel. A 12% nak több mint a fele, 73 fő, vagyis a válaszadók 6,61%-a interneten, online, a közösség médiában találkozik inspiráló igehirdetésekkel. Az online felületek közül a Youtube emelkedik ki. Ezt a találkozási pontot erősíthette a járvány helyzet. Kiemelkedőbb helyszín még az iskola áhítatokok, 11 fő adta ezt választ. Az egyéb kategóriában

megjelölték továbbá: a nyomtatott sajtót, baráti-családi-iskolai és egyéb kapcsolatokat, egyéb alkalmakat is. 10 fő itt is jelezte, hogy sehol nem találkozik ilyen igehirdetésekkkel.



1. ábra: Ökumenikus ifjúsági kutatás kérdése:
Hol található inspiráló igehirdetéssel? (2020)

Az igehirdetések tartalmával magas elvárások vannak, ami jó, mert azt jelenti, hogy fontos, a hallgatók számára az igehirdetés üzenetének a minősége. A válaszadók számára a legfontosabb egy igehirdetésben, hogy intellektuálisan, lekösse, elgondolkoztassa őket, 70,94% adott erre ötös vagy négyes értéket. Az alkalmazhatóság, érzelmi érintettség, aktualitás is kimagaslóan fontos a hallgatóság számára. A mindig inspiráló igehirdetést halló csoportnak a legfontosabb az alkalmazhatóság, a 74 főből, 70 fő adott meg fontos vagy nagyon fontos értékét erre a kérdésre. Ami meglepő, hogy a humor a legkevésbé fontos ebben a felsorolásban! A válaszadók 38,12%-a adott erre négyes vagy ötös értéket. Az igehirdetés a szórványban is kiemelten fontos. Három olyan dologra érdemes itt felhívni a figyelmet, amely kiemelkedik: 1. Elgondolkodtató 2. Alkalmazhatóság 3. Érzelmi bevonódás. Hogy ezen szempontok alkalmazhatóak legyenek rendkívül fontos ismerni a gyülekezetet. Itt a létszámban kisebb közösségben a lelkes, igehirdető jóval egyszerűbb helyzetben van, mint egy nagy gyülekezetben. Ezen szempontok segíthetnek a szórványban szolgálók számára, hogy a fiatalabb generációt is megszólítsák. Érdemes tehát a lehetőségekre is felhívni a figyelmet, hogy ne csak a problémákról beszéljünk! Márpedig az igehirdetés módszertani változatossága, a megvitatás lehetősége a kisebb gyülekezetek sajátja. Ez pedig a fiatalok számára is fontos!

Befejezés

Ebben a tanulmányban a gyorsan változó és komplex kihívások között a szórványmisszióra szerettük volna irányítani a figyelmet. Hisszük, hogy az egyház gyülekezeteiben él! A létszámban kisebb gyülekezeteiben is! Ezért igyekeztünk több szempontból közelíteni ehhez a kérdéshez, de mégis megtartva és vállalva a baptista identitásunk. Az a reményünk, hogy ezen sorok gondolkodásra hívnak és másokat is bátorítanak arra, hogy erről a területről gondolkodjunk közösen. Értjük és tapasztalatból tudjuk, hogy a szórványban sem könnyű szolgálni. Az ifjúsági munka nem biztos, hogy speciális „ifjúsági csoportokban” történik egy kis létszámú gyülekezetekben, éppen ezért emeltük be az ökumenikus ifjúsági kutatás igehirdetésre vonatkozó részét, mert azt gondoljuk, hogy ez bátorító és hasznos mások számára is.

Irodalomjegyzék

- Anderson, C. (2016): Így készülnek a TED előadások, Hvg Kiadó, Bp.
- Bacsó, B. (2022) Szerk.: A keresztény ifjúsági munka alapjai, Szegletkő, Bp.
- Bacsó, B. (2017): A baptista ifjúság néhány jellemzője a 2016-os baptista ifjúsági felmérés szerint In: Szolgatárs - <https://szolgotars.hu/a-baptista-ifjusag-nehany-jellemzoje-a-2016-os-baptista-ifjusagi-felmeres-szerint/>
- BEST Baptista Egyház Stratégiai Terve, Magyarországi Baptista Egyház. 2010
- Harvey, C. (1966): The Secular city, Macmillen, New York.
- Keller, T. (2019): Gyülekezet a középpontban, Harmat- Kálvin- Luther kiadók, Bp.
- Liotard, J.F. (1993): A posztmodern állapot, Századvég Kiadó, Bp.
- Newbiggin, L. (2006): Evangélium a pluralista társadalomban, Harmat, Bp.
- Niebuhr, R. (2006): Krisztus és a kultúra, Harmat, Bp.
- Sinek, S. (2019): Kezdjük a miérettel? HVG, Bp.
- Zulehnet, M.P. (2004): Igen a vallásra- nem az egyházra? In: Manfred Kock: Az egyház a 21. században, Kálvin Kiadó, Bp.

A karizmatikus vezetés kérdése a XXI. században keresztény kontextusban

BACSO BENJÁMIN

A karizmatikus vezetés széles körben elterjedt fogalom. Sokféle jelentéstartalommal töltik meg napjainkban. Tanulmányomban a „karizmatikus vezetés” teológiai és vezetéstudományi vizsgálatát igyekszem elvégezni egyfajta tájékoztató jelleggel, kérdéseket felvetve a kutatás folytatása felé. Rendkívül fontosnak tartom a jelenség vizsgálatát, hiszen egy olyan fogalomról beszélünk, amely a vallási közegből egy szekulairálódási folyamat során a közbeszéd tárgya lett. Ezen túlmenően pedig a fogalmi változások mögött, a jelenség egyre nagyobb figyelmet kap a teológián kívül, meglátásom szerint azonban teológiai reflexió kevés foglalkozik ezzel a kérdéssel. Ezért is tartom fontosnak, hogy általános értelemben tekintsem át a kérdést, egyfajta kapaszkodót adva azok számára, akik csak felszínesen ismerik a karizmatikus vezetéssel kapcsolatos kérdéseket.

Kulcsszavak: karizmatikus vezetés, leadership, vezetéstudomány, teológia

Miért éppen most aktuális a karizmatikus vezetés kérdése?

A keresztény egyházat mindig is foglalkoztatta a vezetés és a célszerű szervezeti struktúra¹ kérdése. Kifejezetten annak a kialakítása, amelyek a hitbeli és létszámbeli növekedést lehetővé teszik. Ezen állítások alátámasztására, csak a legnépszerűbbeket megemlítve a különböző modellekből: „Céltudatos

1. Schwarz, Christian A.: A gyülekezet természetes fejlődése, BMSZ, Jánoshalma, 1998, 28-29.

gyülekezet”² vagy „Willow Creek modell”³ vagy a „Vertikális gyülekezet”⁴. Ezek a modellek Magyarországon is nagy népszerűségnek örvendtek vagy örvendenek még ma is. Válaszokat adnak arra, ami a legtöbb lekipásztor, presbiter és gyülekezeti vezető foglalkoztatja „Hogyan lesz egy gyülekezet hitben és létszámban is fejlődő?”. Ezek a modellek egy-egy gyülekezet által követett filozófiát mutatnak be, amely eredményessé tették azokat egy meghatározott közegben. Megfigyelhető, hogy ezen modellek mögött is több „karizmatikus vezető” áll, akiket vagy személyes tulajdonságaik vagy a víziójuk miatt követnek. Nagy kihívás, hogy mi lesz akkor, ha ezek a vezetők visszavonulnak. Különösen is látványos és nagy médiafigyelmet kapott Bill Hybels esete, aki a Global Leadership Summit egyik megálmódójaként széles körben ismert és népszerű volt. 2018-ban egy sajnálatos botrányba keveredett⁵, amely után a Willow Creek gyülekezet szintén nagyon nehéz időszakon ment keresztül. A létszámban és az anyagi támogatásban is jelentős visszaesés látszott.⁶ Egy másik ismert személy, akit különösen is tiszteltek, Ravi Zacharia tettei pedig halála után kerültek kivizsgálás alá.⁷ De ehhez a sorhoz tartozik Carl Lentz és Brian Houston, akik a Hillsong vezetői voltak.⁸ Ezek az esetek különösen is ráirányították a figyelmem a „karizmatikus vezetés” kérdésére. Ezek az emberek nagy tiszteletnek és megbecsülésnek örvendtek, azonban a vizsgálatok súlyos erkölcsi problémákat tártak fel. A „karizmatikus vezető” személyének sötét oldala ezekben az esetekben egyértelműen keresztény közegben mutatkozott meg. Keresztény közegben a „karizma” jelenléte elfedte a vétségeket. A fenti esetek jól bemutatják, hogy mennyire körültekintően kell kezelnünk a „karizmatikus vezetők” körül kialakult légkört.

Többször említettem a karizmatikus vezető kifejezést fentebb, így érdemes megvizsgálni ennek a jelentését, különösen is keresztény kontextusban. Mit jelent egy vezető esetében, hogy karizmatikus?

2. Warren, Rick: Céltudatos gyülekezet, Új Remény Alapítvány, 2015

3. Hybels, Bill- Hybels, Lynne: Rediscovering Church: The Story and Vision of Willow Creek, Grand Rapids, Zondervan, 1997.

4. Macdonald, James: Vertikális gyülekezet, KIA, Budapest, 2018.

5. <https://www.christianitytoday.com/news/2018/april/bill-hybels-willow-creek-promises-investigation-allegations.html> (letöltés: 2021.04.30.)

6. <https://www.christianitytoday.com/ct/2020/february-web-only/willow-creek-harvest-after-hybels-macdonald-moving-on.html> (letöltés: 2021.04.30.)

7. <https://www.christianitytoday.com/news/2021/february/ravi-zacharias-rzim-investigation-sexual-abuse-sexting-rape.html> (letöltés: 2021.04.30.)

8. Hillsong: A Megachurch Exposed dokumentumfilm vagy <https://www.hetek.hu/cikkek/hit-es-ertekek/2023julius/a-hillsong-botrany-filmen-es-a-valosagban> vagy <https://www.christianitytoday.com/news/2022/march/hillsong-brian-houston-text-hotel-complaint-board-investiga.html>

2. A karizma kifejezés teológiai gyökerei

Minden keresztény felekezet, amely Istentől ihletettnek tartja a Bibliát, a gyülekezet szervezeti kialakításában igyekszik visszanyúlni azokhoz az alapokhoz, amelyek az őskeresztény közösségekben voltak. Ma már tudjuk a szerteágazó kutatások után, hogy az őskeresztény egyház szervezete sajátos fejlődésen ment keresztül.⁹ A fejlődés eredményeit ismerjük, azonban mindmáig vita tárgyát képezi, hogy ezen változások pontosan hogyan történtek. Heussi így összegzi ezt a változást: „Ezekben az évtizedekben mindenekelőtt az egyes gyülekezetek szervezeti megszilárdulása ment végbe. Kezdetben, amikor a gyülekezet élete teljességgel a Lélek irányítása alatt állt, a tisztségviselők súlya kicsi volt, hiszen a „lelki” funkciókat a „Lélek hordozói” látták el, azok a karizmatikus ajándékokkal megáldott apostolok, próféták és tanítók, akik az egész egyházért munkálkodtak.”¹⁰ Egyértelmű volt, hogy a karizmatikus személy képességeit céllal használja, mégpedig a közösség építésére: „A Lélek megnyilvánulása pedig mindenkinek azért adatik, hogy használjon vele.” (1Kor 12,8 RÚF)

Tudjuk, hogy több dolog volt, amely kezdetben meghatározta, hogy ki lehetett vezető: Jézussal való rokoni kapcsolat (pl. Jakab); apostoli tekintély (pl. Péter és Pál); karizma jelenléte.¹¹ Ebben a tanulmányban kifejezetten a karizma kérdése van a fókuszban. Az Újszövetség által a „Szentlélek ajándékainak”, „karizmának” (kharizma: jókedvből vagy könyörületből adott ajándék) nevezett isteni, természetfeletti megnyilvánulások működéséről az I–II. századból is bőséges adatokkal rendelkezünk. Erre a jelenségre építve a Magyar Katolikus Lexikon a következő meghatározást adja a karizmatikus szó értelmezésére: „a személynek az a nagy belső, lelki ereje és hatása, mellyel képes másokat irányítani, befolyásolni, függetlenül attól, hogy a befolyásolás jó vagy rossz irányba történik-e.”¹² A XX. századig kifejezetten teológiai kifejezésként nyert értelmet a „karizmatikus” kifejezés.

A karizma értelmezése, mint a Szentlélek ajándéka, amely az egyház építését szolgálja, széles körben elfogadott teológiai megállapítás. Bolyki János meghatározása így szól: „a karizma: technikai kifejezése a speciális szolgálatra elhívó és képesítő kegyelemnek”¹³ Ezzel megnyílik az út, hogy egy speciális területen a teológia és a vezetéstudomány határán foglalkozzunk a vezetés egy igen fontos kérdésével, az egyházban működő vezetővel. Ez a témakör a

9. Theissen, Gerd: Jézus mozgalom, Kálvin Kiadó, Bp., 2006.

10. Heussi, Karl: Az egyháztörténet kézikönyve, Osiris Kiadó, Bp., 2000.39.

11. Bolyki János: Egyházi tisztségek és egyházszerkezet az Újszövetségben In Theológiai Szemle 1970. 84.

12. Diós István – Viczián János (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon VI. Kaán-kiz. Budapest: Szent István Társulat, 2001. 970.

13. Bolyki János: Egyházi tisztségek és egyházszerkezet az Újszövetségben In Theológiai Szemle 1970. 85.p ő maga is hivatkozik (van Greeven—E. Schweitzer)

vezetéstudományban, szűkebben a „leadership” területéhez tartozik, ami tovább bonyolítja ezt a helyzetet, hiszen maga a terület nagyon komplex és szerteágazó. Ráadásul a „leadership” fogalmának nincs is általánosan elfogadott pontos magyar fordítása. Szokták például személyes vezetésnek, csoportvezetésnek vagy közvetlen vezetésnek fordítani. „A leadership a szervezeti magatartással foglalkozó szakirodalom egyik legösszetettebb, legnehezebben meghatározható jelensége, fogalma.”¹⁴ Ilyen módon a karizmatikus vezetés egy nehezen meghatározható jelenség, kifejezetten, ha egyházi, keresztény kontextusban vizsgáljuk, ráadásul nem pusztán az ősegyházban jelenlévő jelenségként, hanem mai XXI. századi kontextusban. Elmondható, hogy a „karizmatikus vezetés” eredendően teológiai fogalmi gyökerekkel bír, napjainkra azonban jelentősen átértelmeződött, változatos értelmezéssel bíró komplex fogalom lett. Mégis megmaradt az eredeti jelentésből valami, hiszen azok, akiket karizmatikusokként emlegetünk valamiképpen mások, különlegesek, olykor lenyűgözőek. Mint látni fogjuk a teológia és a vezetéstudományi értelmezés abban más, hogy mire vezet vissza ezt a jelenséget. Azonban éppen ezért nagyon fontos tanulságokkal járhat egyre mélyebb megismerése.

3. A „karizmatikus vezetés” szekularizációja

Annak vagyunk tanúi, hogy egy alapvetően teológiai fogalom szekularizálódik. Max Weber a teológiából veszi át a kifejezést, és alkalmazza a társadalomtudományok területén, szerinte: „karizmának nevezzük egy személyiség nem mindennapinak számító képességeit, amelyek miatt ezeket a személyeket természetfölötti vagy emberfölötti vagy legalábbis sajátos, nem minden napi, nem mindenki számára hozzáférhető erőkkel, vagy tulajdonságokkal (megáldott) emberek, vagy istenküldöttének vagy példaképének s ezért vezérnek tekintették.”¹⁵ Weber, bár nem alkotott átfogó elméleti modellt a karizmatikus uralomról, ill. empirikus felméréseket sem végzett, további számos olyan megállapítást tett és ezzel együtt megfogalmazott kérdéseket, melyeket később más szerzők is megvizsgáltak. Sőt, a magyar szakirodalomban, amely a karizmatikus vezetés kérdésével foglalkozik, általánosnak tekinthető az ebből való kiindulás.¹⁶ Weber elemezte, hogy melyek azok a feltételek, amelyek megléte esetén nagyobb valószínűséggel jelentkezik az uralom ezen fajtája, milyen módon maradhat fenn tartósan a karizmatikus „befolyási” viszony, melyek a hosszútávú következményei a jelenségnek, és milyen módon gyakorolják a karizmatikus vezetők hatalmukat, hogyan állítják maguk mellé követőiket. Így az alábbi, már klasszikusnak számító

14. Bakacsi Gyula: Szervezeti magatartás, Aula Kiadó, Bp., 2010. 142

15. Weber Max: Gazdaság és társadalom, A megértő szociológia alapvonalai. Bp., 1978. 248.

16. Hidas Zoltán: A történelem karizmatikus látványa In: Szepessy Péter (szerk.): Szellemes Tudomány, Miskolci Egyetem BTK Szociológia Intézet, 2016.1-2.sz. 6-28.

témákat érintette: az attribúciós elmélet, szituatív tényezők, az intézményesülés, a vezető és követők között zajló meggyőzési, befolyásolási folyamattal.

Ilyen módon nem csak teológiai jelenségről van szó, hiszen a politológiában az 1960-as évek óta, a vezetéstudományban az 1970-es évek óta rendszeresen foglalkoznak a „karizmatikus vezető” jobb megismerésével. Ennek történelmi okai voltak. A gazdasági élet egyre nagyobb mértékű globalizálódása és ezzel párhuzamosan az egyre jobban fejlődő, és emiatt egyre erősebb konkurenciát jelentő, főleg német, ill. távol-keleti vállalatok térnyerése alapjaiban rengették meg az amerikai vállalatok korábbi pozícióit a hazai és a világpiacon egyaránt. A korábbi struktúrák, az addigi gyakorlat idejétmúlttá váltak, bebizonyosodott, hogy a legtöbb vállalat képtelen a körülmények gyors változásaira reagálni, egyértelművé vált, hogy ezeken a társaságokon belül mindent átfogó változtatásokra van szükség. Újfajta, innovatív struktúrákra, stratégiákra volt szükség, ezenkívül fontos volt az is, hogy a dolgozói elkötelezettséget és felelősségvállalást növeljék. Ez az új feltételrendszer tehát a korábbtól alapjaiban eltérő szemléletmódot követelt meg a vállalati vezetőktől, akik teljesen újszerű kihívásokkal szembesültek. Ezzel párhuzamosan az elméleti és gyakorlati tanácsokat adókkal szemben is egészen más elvárások fogalmazódtak meg. Egyre inkább előtérbe került az emberi tényező. A változások sikeres véghezviteléhez olyan vezetőkre, leaderekre volt szükség, akik képesek megbirkózni a kihívásokkal, helyesen mérik fel a környezet veszélyeit és lehetőségeit, vonzó és értelmes víziókat fogalmaznak meg, mozgósítják az egész szervezetet, és képesek is arra, hogy megvalósítsák ezeket. A korábbinál tehát jóval nagyobb volt az igény a radikális változást akaró és véghez vinni képes leaderekre, ill. „karizmatikus” vezetőkre. A tudományos elméletek oldaláról pedig keresetté váltak azok a modellek, tanácsok, melyek leírják ezeket a jelenségeket, a sikeresség összetevőiről, feltételeiről szólnak. Ekkor születtek meg a manageri és leaderi szerepeket megkülönböztető elméletek, továbbá az üzletkötő, átalakító, ill. a karizmatikus vezetésről szóló írások is.¹⁷ Bakacsi Gyula rendkívül érdekes kísérlete, hogy egyfajta paradigmaváltásokat igyekszik beazonosítani a vezetéstudományban kifejezetten a karizmatikus és a neokarizmatikus vezetést vizsgálva.¹⁸ Ezek alapján a karizmatikus leadership a klasszikus korszakhoz tartozik, melyben erősen vezetőközpontú a szervezeti struktúra. Ugyanakkor a neokarizmatikus modellt a versengő paradigmába illeszti be, ahol a vezetés figyelme egyre inkább a külső környezet felé irányul, így a vezetőtől egy, a bizonytalanságon átvezető víziót várnak inkább.¹⁹

17. Dobák Miklós: Szervezeti formák és vezetés, KJK Kiadó, Bp., 2001.19-22.

18. Bakacsi Gyula: Változó vezetési paradigma - változó megbízó-ügynök probléma? in: Bakacsi Gyula - Balaton Károly (szerk.): Vezetés és szervezet társadalmi kontextusban: Tanulmányok Dobák Miklós 60. születésnapja tiszteletére. Akadémiai Kiadó, 2015. 29-54

19. Bakacsi, Gyula: A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása. Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 50 (3). 2019. 50-61.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.03.05>

4. A karizmatikus vezető értékelése a vezetéstudományban

Ma már klasszikusnak számít a karizmatikus vezetés témakörében írt könyvek közül a *Charismatic Leadership in Organizations*²⁰ c. könyv, amely az alábbi dimenziókat jelöli meg a karizmatikus vezetés elmélete kapcsán (1) a karizmatikus vezető magatartása, (2) a követők jellemzői és dinamikája, (3) kontextuális tényezők, (4) intézményesülés és utódlás, (5) a karizmatikus vezetés árnyoldalai. Jól látható, hogy ezen témakörök egyértelműen a vezetés szemszögéből vizsgálják a kérdést. Az egyik leggyakrabban hangoztatott vélemény, hogy bizonytalan, turbulensen változó környezetben valószínűbb egy karizmatikus vezető „felbukkanása”.²¹ Ezt maga Max Weber is megemlíttette, szerinte a krízishelyzetek kiváló táptalaját szolgáltatják a karizma felszínre bukkanásának. Sokak szerint ez azért van így, mert az emberek többsége nehezen tűri a bizonytalanságot, és ilyen helyzetekben arra vágyik, hogy megjelenjen egy erős kéz, amely vonzó jövőképet vázol fel, és ezáltal is csökkenti az érintettek bizonytalanság érzetét. Éppen ezért nem véletlen, hogy a „karizmatikus” személyként észlelt vezetők egyik fontos jellemzője egy olyan jövőkép, vízió, amely az azonosulás lehetőségét kínálja. Történelmi példákon keresztül jól megfigyelhető a jelenség. Hitler színrelépését egy vesztes világháború és a rá következő gazdasági válság alapozta meg, nagyrészt ezeknek köszönhetően tudta a német népet meggyőzni és maga mögé állítani.

Pozitívabb példaként Barack Obama tevékenységét is szokás a karizmatikus vezető szemüvegén keresztül megközelíteni.²² Éppen Obama esete mutatja kiválóan, hogy a karizmatikus vezetés kérdése mennyire szituatív. Obama tevékenységét vizsgálva egyre világosabb, hogy választási sikere mennyire komplex tényezők együtteséből állt össze. Von Marschall felhívja a figyelmet, hogy a „legfőbb érv Obama vezetői képességei mellett a kampánystábja”²³, majd később rámutat, hogy Obama néhány személyes tulajdonsága szintén fontos volt abban, hogy karizmatikus vezetőként érzékelték: „Obama karizmája elválaszthatatlan a külsejétől, a hangjától, a fiatalságától és az erotikus kisugárzásától.”²⁴ Ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet a szerző, hogy a Bush adminisztrációban való kiábrándulás is döntően hozzájárult Obama hatalomra jutásához. Jól megfigyelhető tehát, a Conger és Kanunga elmélet egy-egy dimenziója.

20. Conger, Jay A., Kanungo, Rabindra: *Charismatic Leadership in Organizations*, SAGE Publication, 1998.

21. Uo.

22. Erre példa Johan Menges TED előadása <https://www.youtube.com/watch?v=qpCnR7BOS0I> (letöltés: 2021.05.02.)

23. von Marschall, Christoph: Karizma és politikai vezetés az Amerikai Egyesült Államokban: Barack Obama - a fekete Kennedy? In: Berit Bliesemann de Guevara és Tatjana Reiber: *Karizma és hatalom*, Napvilág Kiadó, Bp., 2011.58.

24. Uo. 61.

Újabban szokás különbséget tenni a karizmatikus és ún. neo-karizmatikus elmélet között is. Bakacsi Gyula remek tanulmányában rávilágít a karizmatikus és neo-karizmatikus elmélet közötti különbségre. A neo-karizmatikus értelmezést, miután áttekinti a vezetéstudományi szakirodalom ide vonatkozó részeit, így összegzi: „a karizmatikusságot ebből a társadalmi-szociológiai beágyazottságból egyértelműen szervezeti-vezetési kontextusba helyezi át és szervezeti tényezőként értelmezi és a vezető személyes tulajdonságai (a kiválóság, a nagy ember hangsúlyozása) helyett inkább a követést kiváltó magatartást helyezik középpontba. A neo-karizmatikus – immár egyértelműen szervezeti közegbe ágyazott – leadership értelmezésében két eltérő logikájú megközelítésen alapszik: az egyik változás-vezetést, a másik a magasrendű szükségletek kielégítésének vezetői szándékát kapcsolja a fogalomhoz.”²⁵

Világos, hogy egyházi környezetben egymás mellett él a „karizmatikus” teológiai értelme, a „karizmatikus” klasszikus weberi értelmezéshez kapcsolódó és a neo-karizmatikus vezetési koncepció is, sőt, mivel ezekhez kapcsolódik a változás-vezetés kérdése, tovább fokozza a zavart a „transzformáló vezetés” fogalmi megjelenése is.

Ez a fajta fogalmi tisztázatlanság komoly problémákat okoz a „karizma” kutatásban²⁶, a keresztény teológia eredeti értelmezése nélkül is. Ennek oka, hogy alapvetően nehezen mérhető jelenségről van szó.

4.1. A karizmatikus vezetés és a transzformáló vezetés

Nem egyértelmű a szakirodalomban, hogy a karizmatikus vezetés hogyan viszonyul a transzformatív vezetéshez. Egyeseknél egybeesnek a kettő, másoknál a karizma megléte a változás vezetéséhez kapcsolódik, inkább annak egyik eleme, míg mások teljesen elválasztják egymástól a kettőt. Az mindenesetre biztos, hogy a „karizmatikus” személy megjelenése indukálja a változást. Egy karizmatikus személy megjelenése a status quo felborítását eredményezi. Tekintve, hogy ennek nem csak pozitív hatásai vannak, itt egészen egyszerűen csak érdemes jelezni, hogy általában elmondható, hogy a karizmatikus vezető megjelenése indukál változásokat.

25. Bakacsi, Gyula: *A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása*. Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 50 (3). 2019. 53. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.03.05>

26. Antonakis, John- Bastardos, Nicholas- Jacquart, Philippe- Boas Shamir: Charisma: An ill-defined and ill-measured gift, *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior* “Posted with permission from the Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, Volume 3.2016.13-15.

Ahogy fentebb említettem a „neokarizmatikus” leadership értelmezés a karizmatikusságot szervezeti- vezetési kontextusba helyezi át és azt vizsgálja, hogy mi az a vezetői viselkedés, amely kiváltja a követést.²⁷ Ehhez kapcsolja hozzá a „követői nézőpont” fontosságát. Itt tehát egy jelentős paradigmaváltozás következik be. A követők a vezetőtől azt várják, hogy olyan kihívó és vonzó célokat állítson a követők elé, amelyek „a kompetenciák teljeskörű mozgósítását igénylik”²⁸. Itt hívja fel Bakacsi a figyelmet, hogy emögött a követő „önmegvalósító motivációja” húzódik meg, aki inkább keretet vár, amelyen belül autonóm módon képes cselekedni. Így egyértelműen kapcsolati és észlelési kérdés a karizma megléte vagy annak hiánya. Világos, hogy a karizmatikus vezetési koncepció erősen kötődik a vízió, változás, követés és motiváció kérdésköréhez. Miközben az utóbbi időben egyre nagyobb az érdeklődés ezen témakör iránt tudományos területen is, egyre világossá válik, hogy a transzformáló vezetés egyfajta versengő modellként jelentkezik a karizmatikus vezetési koncepcióval. Éppen ezért fontos itt kitérni az átalakító (transzformációs) és a karizmatikus vezetés különbségeire, mert a szakirodalmon belül sokan együtt kezelik e kettőt (példaként megemlíthető Yukl és Van Fleet).

Bár valóban nem egyszerű a két elméleti kategória fogalmi elkülönítése, fontosnak tartom, hogy tisztázzuk, hogy mit értünk az egyik, illetve a másik alatt. Ez cseppet sem könnyű vállalkozás, ugyanis az egyes szerzők is eltérő értelemben használják e fogalmakat, mégis fellelhetők egyes párhuzamok illetve különbségek, melyek segítségével, ha nem is teljesen, de elkülöníthetjük egymástól a két fogalmat. Mindenekelőtt Bassnak a transzformációs vezetésről alkotott modelljét érdemes ide idéznünk, amely kiindulásul szolgálhat ezen okfejtéshez. A vezető magatartásának négy fő komponense határozza meg: (1) karizma, (2) inspiráció, (3) intellektuális stimuláció, (4) személyes figyelem. Mint látjuk, nála a karizma fontos részét képezi az átalakító vezetésnek, de az átalakító vezetés egyben több is a karizmánál! Az átalakító vezetők ugyanis arra törekednek, hogy a beosztottaik önállóbban végezzék munkájukat, nagy figyelmet fordítanak a követők személyes érdekeire, fejlődésükre, míg ez a karizmatikus vezetőknél nem minden esetben van így.

Yukl szerint a karizmatikus vezetők közül sokan szeretik, ha a követőik gyengék, függnek tőlük, lojálisak, tehát erősen alárendelt szerepet játszanak. Adódik a kérdés, hogy a karizma mennyire szükséges feltétele az átalakító vezetésnek? Több felmérés is kimutatta, hogy az „empowerment”²⁹ egy bizonyos szintje

27. Bakacsi Gyula: A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása In: Vezetéstudomány 2019.3.szám 53.

28. Uo. 56.

29. Magyarban is ez az angol kifejezés használatos. Az empowerment (felelősségteremtés, felhatalmazás) az emberekben szunnyadó energiák felszabadítását jelenti, valami olyasmit, amit a politikában demokratizálódásnak hívnak. A munkatársak energiájának (tudásának, tapasztalatának, motivációjának) a hierarchikus szervezet megkötöttségei alól való

után a beosztottak nem tartották az általuk egyébként tisztelt, és a válaszaikból következően átalakítónak tartott vezetőket karizmatikusnak.³⁰ Megítélésem szerint tehát, hogy mennyire fontos a vezetőknek a beosztottak fejlődése, „empowermentje”, bizonyos hatás- és felelősségi körök delegálása, a követők tényleges bevonása a fontos vállalati döntésekbe alapot adhat a karizmatikus és az átalakító vezetés megkülönböztetéséhez. A kétfajta vezetést az alapján is elkülöníthetjük egymástól, hogy a befolyásolás milyen folyamata figyelhető meg elsősorban a vezető-beosztott kapcsolatban. Herbert Kelman pszichológus szerint a szociális befolyásolásnak alapvetően három folyamata követhető nyomon a társas kapcsolatokban³¹: behódolás, azonosulás és interiorizáció (belsővé tétel). Behódolásról akkor lehet beszélni, ha az egyén, pl. beosztott, azért veti alá magát egy másik ember, pl. vezető vagy csoport befolyásának, mert reméli, hogy ezzel kedvező reakciót vált ki a másiktól, esetleg jutalmakat kap emiatt, vagy büntetést kerül el ilyen módon. A befolyásolás csak magatartási változást vált ki az egyénből, az attitűdjei, hiedelmei, alapvető értékei nem változnak, sőt, amint a befolyásolónak nincs módja megfigyelni, információt szerezni a befolyásolt viselkedéséről, a behódolás megszűnik. Azonosulásról akkor beszélhetünk, amikor az egyén azért tesz magáévá valamilyen más személytől vagy csoporttól származó vagy megkívánt viselkedést, mert ez a viselkedés kielégítő önmeghatározó viszonyt jelent ezzel a személlyel vagy csoporttal. A követő azért cselekszik úgy, ahogy azt a vezető megkívánja, mert megpróbál olyan lenni, mint a vezető, aki valamilyen oknál fogva vonzó számára. Meglátásom szerint a karizmatikus vezetésben legtöbbször ez a fajta befolyásolási folyamat figyelhető meg. A beosztott észlelései következtében vonzónak tartja a vezetőt (úgy is mondhatnánk: karizmatikusnak), és igyekszik azonosulni vele, mindaddig tehát, amíg ez a „vonzalom” fennáll, a vezetőnek sikerül a befolyása alatt tartani a beosztottat.

Ahogy Weber utal erre, amint azonban ez az azonosulás valamilyen oknál fogva megszűnik, vagy másképpen a karizma „eltűnik”, többé nem lesz képes a korábbihoz hasonló módon hatalma gyakorlására a korábban karizmatikus vezető.

Interiorizációról olyankor beszélünk, amikor az egyén azért fogadja el a befolyást, mert a kiváltott befolyás egybevág értékrendszerével. Ilyenkor a befolyásolás hosszú távon nem csupán magatartási, hanem attitűdbeli és értékrendszeri változásokkal is járhat, ez viszont egybecseng az átalakító vezetés témájával. A korábban említett kettő befolyásolási folyamatnál sokkal komolyabb eredményt

felszabadítására utal. (<https://www.hrportal.hu/jelentese/empowerment-.html>) (letöltés: 2021.05.10.)

30. Yukl, Gary- Van Fleet, David D: Theory and Research on Leadership in Organizations, https://www.researchgate.net/publication/286930761_Theory_and_Research_on_Leadership_in_Organizations (letöltés 2021.05.02.)

31. Kelman, Herbert: A szociális befolyásolás három folyamata <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szocialpszichologia/ch06s05.html> (letöltés: 2021.05.04.)

ér el ez a folyamat, mivel a kívánt magatartásforma a vezető távollétében is megismétlődik, hiszen az a követő értékrendszerében gyökerezik.

Összegzésként tehát elmondható, hogy a karizmatikus vezetés inkább vezetőközpontú, mint követőorientált. Ebből fakad, hogy a jellemző befolyásolási folyamata az azonosulás, ami azonban bizonyos esetekben átválthat interiorizációba. Továbbá úgy látszik, hogy a karizma az átalakító vezetésnek nem szükséges feltétele, bár megléte növelheti a transzformációs vezetés sikerét.

5. Teológiai aspektusok a karizmatikus vezetéshez

A teológia a karizma meglétét elsősorban nem észlelési kérdésként kezeli, hanem az eredeti jelentéséhez visszanyúlva Isten ajándékának tekinti, és a különféle ajándékok között különbséget tesz. A vezetőnek többféle „ajándéka” is lehet ezek alapján, amelyet a vezetéshez kapcsolódóan az egyetemes egyházban használ. Ilyen módon az első dolog, amelyet egyházi környezetben fontos megemlíteni, hogy a „karizmatikus vezetői” lét elsődleges forrását nem emberek közötti interakcióban látja elsődlegesen, hanem Isten és ember közötti kapcsolatban. Ugyanakkor, ahogyan fentebb is említettem, a közösség általi felismerése mégis észlelési kérdéssé is teszi.

Míg a karizmatikus vezetők sokszor egy olyan vonzó jövőképet határoznak meg, amely a követők igényeire erősen reagál, vagy éppen abból táplálkozik, addig teológiai értelemben hangsúlyosabb helyet kap a Lélektől érkező inspiráció. Ilyen módon tartalmában is láthatunk hangsúlybeli különbséget.

A harmadik megjegyzés, hogy a vezetéssel kapcsolatos, de általánosságban is igaz, hogy a karizma megléte az Egyház és egymás építését kell, hogy szolgálja (1Kor 14,26). Mint ajándék, nem öncélú építkezésre való, hanem egymás építésére³². Míg a vezetéstudományban tehát a „karizmatikusság” megléte sokkal inkább a sikerhez, eredményekhez kapcsolódóan jelenik meg, addig a teológiában inkább szolgálatként és építésként. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy egy-egy „karizmatikus” vezetőt egyházi környezetben és azon kívül is éppen az kísért meg a leginkább, hogy az „ajándékait” saját maga javára használja fel.

Ahogyan Jim Collins rámutat *Jóból kiváló* c. könyvében, hogy a kiváló vállalatok élén „5. szintű” vezetők állnak, akik alázatosak, „fanatikus belső készlettel rendelkeznek, gyógyíthatatlanul megfertőzte őket a tartós eredmények elérésnek kényszere...szorgalma a kétkezi munkáséhoz hasonlít: igás ló, nem

32. Dever, Mark: *Nine marks of a healthy church*. Crossway, 2013, 248.

mutatózó ló.”³³ A Jim Collins-ék vezette kutatást elvégezték Thom Rainer-ék amerikai gyülekezeteket vizsgálva. Arra jutottak, hogy azok a vezetők, akik „breakout church” közösségekben szolgáltak, azaz olyan gyülekezetekben, amelyek még ha meg is éltek hullámvölgyeket, egy idő után prosperáltak, vagyis kitörtek az átlagból, szintén hasonló vezetőkkel bírtak: „Ezek a vezetők világosan látták a célt, és bár évekre telhetett, végül elérték a célt, mert sohasem látták opciónak, hogy feladják.”³⁴ Vagyis nem az egyéni csillogás és népszerűség hajtotta őket, hanem képességeiket a közösség érdekében vetették be. Ezekért a célokért képesek voltak alázatosan, de kitartóan dolgozni éveken keresztül. Készek voltak a hinni a jövőképekben, akkor is, amikor egy-egy nehéz helyzetet éltek meg. Felelősséget vállaltak az emberekért, és átvezették a gyülekezeteket szívós és kitartó munkával a változásokon. Ezzel a meggyőző szerénységgel vezettek, vagyis nem önmagukat állították a középpontba, hanem a küldetést.

A korábban felvázolt vezetési modelleket tekintve világos, hogy ezek az emberek inkább a „neo-karizmatikus” koncepcióba sorolhatók. Ezzel szemben, a hagyományosan „karizmatikusnak” tekintett egyházi vezetők rövidebb vagy hosszabb tündöklés után nem tudnak tartós eredményeket elérni. Napjainkban erre példa Carl Lentz³⁵. Vagyis a jövőkép fontos, hogy világos, egyszerű és könnyen megjegyezhető legyen, de legalább ilyen fontos, hogy megfelelően legyen kommunikálva. „A tapasztalatok szerint a kommunikáció legfontosabb eszköze a személyes példamutatás. Másképpen fogalmazva: a vezetőnek a jövőképeknek megfelelően kell élnie.”³⁶ A „karizma” meglete úgy tűnik, hogy egyházi kontextusban is fontos. Azonban a fenti leírás is azt mutatja, hogy ahogyan a Valódi nagyság c. könyvében fogalmaz Stephen Covey: „A jellemünk, akik vagyunk, végső soron fontosabb, mint a képességeink.”³⁷

Ilyen módon nagy szerepe van a lelkipásztornak, aki az egyik legfontosabb meghatározója és szereplője a hitbeli és létszámbeli növekedésnek. Olyannyira, hogy Kovács Géza azt mondja, hogy nem kizárólagosan, de a legjobban a lelkész határozza meg azokat.³⁸ Akár egyet értünk, akár nem ezzel a kijelentéssel, a gyülekezeti életben a gyülekezet vezetői keresik és foglalkoznak azzal, hogy lehetne hatékonyan vezetni és segíteni a helyi gyülekezeteket. Látszik, hogy az első számú vezetőnek nagy szerepe és hatása van, de számtalan egyéb tényező is befolyásolja a gyülekezetek növekedését.

33. Collins, Jim: Jóból kiváló, HVG könyvek, Bp., 2013.54.

34. Rainer, Thom: 37.

35. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/carl-lentz-hillsong-pastor-spiritual-adviser-justin-bieber-fired-over-n1246579> (letöltés: 2021.05.06)

36. Tomka János-Bögel György: Vezetés egykor és most, Harmat Kiadó, Bp., 2019. 54.

37. COVEY, Stephen: Valódi Nagyság, Harmat Kiadó, Bp., 2019.30.

38. Kovács Géza: Lelkipásztorok, lelkimunkások az újszövetségi gyülekezetben, Menedék Alapítvány, Db. 2003. 6.

A Biblia alapelvekkel szolgál nekünk a vezetést tekintve, azonban a megvalósításban, mint ahogy a sokféle gyakorlati modell is mutatja, eltérések vannak. Ettől még továbbra is igaz, hogy: „Biblia anyaga- talán kivétel nélkül, de legalább is kevés kivételtől eltekintve- nem más, mint egy-egy mögöttes, isteni alapelv applikált megnyilatkozása. Ebből adódóan a jelenkori (újra-) alkalmazás lépései a következők: a Biblia szövege, azaz az akkori és ottani applikáció mögötti alapelvek megkeresése, és ezen alapelveknek a mai körülményekre, helyzetekre és problémákra történő újraalkalmazása.”³⁹ Vagyis fel kell tárunk, amit a Biblia valamikor jelentett, és amit ma nekünk kell, hogy jelentsen⁴⁰. Egyházi környezetben tehát a Biblia alapján tájékozódó teológia és a vezetéstudomány egyaránt segíthet bennünket a vezetés minél eredményesebb megvalósításában. Ehhez az kell, hogy legyen egy jól átgondolt szemlélet a hitbeli meggyőződésünk és a gyakorlatunk között arról, hogy ezeket hogyan alkalmazzuk az adott kulturális és történelmi helyzetre. Ilyen módon a keresztény vezetésben megjelenik az örökérvényű és a szituatív jelleg is. Ha pedig ez találkozik az alázatos és szorgalmas hozzáállással, „értékalapú innováció” születhet.

Egyértelmű, hogy a különféle alkalmazások mögött a különféle megértés húzódik, amely az eltérő szocializációra, ismeretanyagra és egyéb komplex összetevőkre vezethető vissza. Ez azonban újra és újra kihívás elé állítja a „ma egyházát”, a „ma közösségét”. Az ilyen kihívásokra megoldásként sokszor a karizmatikus vezetésben látják a megoldást. Itt szeretnék rátérni arra, hogy egyik motivációm ezen téma kutatása kapcsán éppen az, hogy olyan változások előtt állunk feltételezésem szerint, amely kedvez a karizmatikus vezetők megjelenésének. Fontos azonban megkérdezni: egyáltalán milyen kihívásokkal kell szembenézni? Most csak ezeket szeretném megemlíteni: öndefiníciós kihívás; magányosság; technológiai kihívás, válságok sora (gazdasági, társadalmi, klíma, egyházi, szociális stb.). A kihívások, problémák felerősödése, a generációs változások magukkal hozzák a „karizmatikus vezetés” kérdését. Vonzó, ami a bizonytalanságban, valami bizonyosat kínál. Ugyanakkor ami „karizmatikus” vezetéstudományi értelemben, korántsem biztos, hogy teológiai értelemben is „karizmatikus”.

6. Összegzés

A bizonytalanság fokozódásával egyre inkább megnő az igény a „karizmatikus” vezetőre, aki biztos jövőképpel rendelkezik és képes megnyerni ezen vízió számára embereket is. Mint igyekeztem rámutatni a „karizma” kifejezés szekularizálódott és jelentősen átalakult. Ilyen módon jelentős érdeklődés figyelhető

39. Almási Tibor: Az újszövetségi gyülekezet struktúrája, működése és vezetése- mai tanulságokkal. In: A Baptista ekkológiológia alapjai és újkori kihívásai, BTA, Bp. 2007, 85-86.

40. Osborne, Grant R.: A hermeneutika spirális, KIA, Bp. 2001, 24.

meg a vezetéstudomány területéről is ezen jelenség irányába. Ugyanakkor a teológia nem mondhat le a „karizmatikus vezető” és ehhez kapcsolódó vezetési modell vizsgálatáról, sőt a nagyon sajátos jelleget, „kegyelmi ajándék” mindenképpen artikulálnia kell ebben a diskurzusban. Egyházi kontextusban pedig nem mondhatunk le arról, hogy egyszerre tanuljunk a vezetéstudomány eredményeiből és keressük az ajándékozót a „kegyelmi ajándék” mögött. További kutatásként nagyon érdekes volna annak az empirikus vizsgálata, hogy az egyházi vezetésben szolgálók hogyan tekintik magukra és ehhez kapcsolódóan a vezetettek, hogyan látják a vezetőket!

7. Felhasznált irodalom

- ALMÁSI, M. (2007): Merre tartanak a világ baptistái a XXI. században- különös tekintettel a relevancia és az identitás-krízis feszültségére. In: A Baptista ekkleziológia alapjai és újkori kihívásai, Baptista Teológiai Akadémia, Bp.
- ALMÁSI, T. (2007): Az újszövetségi gyülekezet struktúrája, működése és vezetése- mai tanulságokkal. In: A Baptista ekkleziológia alapjai és újkori kihívásai, BTA, Bp.
- BAKACSI Gy. (2019): A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása In: Vezetéstudomány 2019.3.szám
- BAKACSI, Gy. (2010): Szervezeti magatartás, Aula Kiadó, Bp., 2010
- BAKACSI, Gy. (2015): Változó vezetési paradigma - változó megbízó-ügynök probléma? in: Bakacsi Gyula - Balaton Károly (szerk.): Vezetés és szervezet társadalmi kontextusban: Tanulmányok Dobák Miklós 60. születésnapja tiszteletére. Akadémiai Kiadó, 2015.
- BLASCOVICH, Jim- Wendy Berry Mendes (2001): A kihívás és a fenyegetés kiértékelése: Az érzelmi jelzőingerek szerepe. In: Érzelem és gondolkodás, Az érzelem szociálpszichológiája, Kairosz Kiadó, Bp.
- BOLYKI János (1970): Egyházi tisztségek és egyházszervezet az Újszövetségben In Theológiai Szemle 1970.
- COLLINS, J. (2013): Jóból kiváló, HVG könyvek, Bp.,
- CONGER, Jay A., KANUNGO, Rabindra (1998): Charismatic Leadership in Organizations, SAGE Publication,
- COVEY, S. (2019): Valódi Nagyság, Harmat Kiadó, Bp.,
- DICKERSON, J. S. (2013): The great evangelical recession, BakerBooks,
- DEVER, Mark (2013) : Nine marks of a healthy church. Crossway,
- DIÓS, I. – VICZIÁN, J. (szerk.) (2001): Magyar Katolikus Lexikon VI. Kaán-kiz. Szent István Társulat, Bp.
- DOBÁK, M. (2001): Szervezeti formák és vezetés, KJK Kiadó, Bp.,
- HIDAS Z. (2016) : A történelem karizmatikus látványa In: Szepessy Péter (szerk.): Szellemes Tudomány, Miskolci Egyetem BTK Szociológia Intézet, 2016.1-2.sz
- HOUSE, R.J. – HANGES, P.J. – JAVIDAN, M. – DORFMAN, P.W. – GUPTA, V. (2004): Culture, leaserhip, and organizations. The GLOBE study of 62 societies. Thousand Oaks: Sage, 2004
- HYBELS, B.- HYBELS, L. (1997): Rediscovering Church: The Story and Vision of Willow Creek, Grand Rapids, Zondervan,

- KELMAN, Herbert: A szociális befolyásolás három folyamata <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szocialpszichologia/ch06s05.html> (letöltés:2023.05.04.)
- KOVÁCS, G. (2003): *Lelkipásztorok, lelkimunkások az újszövetségi gyülekezetben*, Menedék Alapítvány, Debrecen
- MACDONALD, J.(2018): *Vertikális gyülekezet*, KIA, Bp.
- OSBORNE, G. R. (2001): *A hermeneutika spirális*, KIA, Bp.
- RAB, Á. (2007) *Digitális kultúra – A digitalizált és a digitális platformon létrejött kultúra*. In: Pintér Róbert: *Az információs társadalom*. Gondolat, Bp.
- SCHWARZ, C. A. (1998): *A gyülekezet természetes fejlődése*, BMSZ, Jánoshalma,
- SUSSKIND, R.-SUSSKIND, D. (2018): *A szakmák jövője*, Antall József tudásközpont, Bp.
- TOMKA, J.- BÖGEL, Gy. (2019): *Vezetés egykor és most*, Harmat Kiadó, Bp.
- VERES, S. (2007): *Elhagyottak és megtaláltak: egyén és közösség antinómiái*, in: A Baptista ekklezológia alapjai és újkori kihívásai, BTA, Bp.
- VON MARSCHALL, C. (2011): *Karizma és politikai vezetés az Amerikai Egyesült Államokban: Barack Obama- a fekete Kennedy?* In: Berit Bliesemann de Guevara és Tatjana Reiber: *Karizma és hatalom*, Napvilág Kiadó, Bp., 2011.
- WARREN, R.(2015): *Céltudatos gyülekezet*, Új Remény Alapítvány, Debrecen
- WEBER, M. (1978): *Gazdaság és társadalom, A megértő szociológia alapvonalai*. Bp.,
- YUKL, Gary- VAN FLEET, David D: *Theory and Research on Leadership in Organizations*, https://www.researchgate.net/publication/286930761_Theory_and_Research_on_Leadership_in_Organizations (letöltés 2023.05.02.)

Internetes hivatkozások:

- http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_ifjusag_2012_tanulmanykotet.pdf (letöltés: 2023.12.11.)
- http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf (letöltés: 2023.03.04.)
- <https://www.barna.com/research/how-technology-is-changing-millennial-faith/> (letöltés: 2023.04.30)
- <https://www.cka.hu/blog/2017/09/27/kozbizalom-2017-tovabb-erosodik-a-civil-szervezetekbe-vetett-bizalom/> (letöltés: 2023.04.30)
- https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_13.pdf (letöltés: 2023.05.04)
- <https://www.penzcentrum.hu/karrier/20210227/ezek-a-legelismertebb-legjobban-fizeto-szakmak-magyarorszagon-meg-mindig-kevesen-vagnak-bele-1111564> (letöltés: 2023.05.05)
- <https://infogram.com/a-kutya-sem-bizik-a-politikusokban-1gnl8m37e98zp36> (letöltés: 2023.05.04.)
- <https://www.christianitytoday.com/news/2018/april/bill-hybels-willow-creek-promises-investigation-allegations.html> (letöltés: 2023.07.30.)
- <https://www.christianitytoday.com/ct/2020/february-web-only/willow-creek-harvest-after-hybels-macdonald-moving-on.html> (letöltés: 2023.07.30.)
- <https://www.christianitytoday.com/news/2021/february/ravi-zacharias-rzim-investigation-sexual-abuse-sexting-rape.html> (letöltés: 2023.07.30.)

Jézus messiási öntudata János evangéliumának 17. fejezetében

SZABÓ JÁNOS BENCE

Ebben a tanulmányban Jézus messiási öntudatának vizsgálata volt a célom, János evangéliumának 17. fejezete alapján. A keresztyénségen belül Jézusra Messiásként, vagy Krisztusként hivatkoznak. Viszont kevesebb szó esik arról, hogy ez alatt mit kell pontosan érteni, minek alapján történik ez az azonosítás, illetve Jézus maga is így tekintett-e saját magára. Ezt a témát szerettem volna kissé körüljárni. Ehhez a negyedik evangéliumot vettem alapul és igyekeztem feltárni, hogyan jelenik meg benne a Messiás személye, illetve miként használja a *Χριστός*, illetve a gyakoribb előfordulással bíró *Μεσσίας* kifejezéseket. Azért, hogy teljesebb képet kaphassak, röviden kitérek a szavak, illetve a negyedik evangélium háttérét jelentő judaizmusra is, amely a messiási váradalmak tekintetében is sokatmondó. Az ezekből kapott információkat vettem össze a főpapi ima szövegével, hogy megláthassam Jézus alkalmazta-e ezeket saját magára, és így fény derüljön arra, hogy valóban messiási öntudattal rendelkezett-e.

Kulcsszavak: Krisztus, Messiás, öntudat, főpapi ima, exegézis

1. Bevezetés

Jelen tanulmányban azt a kérdést szeretném körüljárni, hogy a názáreti Jézus miként tekintett saját magára, milyen identitással rendelkezett, és mit gondolt a saját küldetéséről. Ezekre a kérdésekre János evangéliumának, azon belül is a főpapi imának nevezett 17. fejezet vizsgálatával szeretnék fényt deríteni. A témaválasztás oka, hogy a Jézus személyéhez kapcsolódó sokféle szemlélet, a szolgálatát értelmező különböző nézetek kapcsán bennem is felmerült a kérdés, hogy miként tekintett magára a Názáreti. A kérdés felvetésénél nagy szerepet játszott az, hogy a keresztyénségen belül általánosan elfogadott, hogy Jézust a Krisztussal azonosítják. Viszont aránylag kevés alkalommal térnek ki arra, hogy ennek az identifikálásnak mi az alapja. Emellett jogos, de szintén mellőzött kérdés, hogy Jézus vajon elfogadná-e az Őrá alkalmazott titulust, vagy

esetlegesen elhatárolódna tőle. A teológusoknál, akik Jézus isteni küldetésstudatát vizsgálják, végletesen eltérő válaszokkal találkozunk. Vannak ugyanis, akik egyértelműen jézusinak tartják a jelenséget (pl.: Goppelt, Jeremias, vagy Hengel), de vannak olyanok, akik szerint a názáreti Jézust az ősegyház ruházta fel utólag a messiási küldetéssel. Ezen vélemény képviselői, mint Bultmann, vagy Braun is, Jézus történeti személyét „egyszerű” rabbinak tekintik, így a Názáreti és a Messiás személyének összefonódását későbbi teológiai koncepciónak vélik. Emellett vannak, akik a középutat választva részben elfogadják Jézus messiási küldetésstudatát, de a méltóságjelzőket húsvét utánról eredeztetik, közékük tartozik Bornkamm és Käsemann.¹ Mindenesetre a Jézus krisztusi küldetésstudatát firtató kérdés fontos teológiai súllyal bír, és közel sem tekinthető lezártnak.

2. A főpapi ima tágabb kontextusa

A perikópa, amely a vizsgálat tárgyát képezi, János evangéliumának a 17. fejezetében található. A vizsgálatot ezért először a tágabb kontextussal kezdem, aminek célja, hogy meglássuk mi az evangélium fő témája, milyen sajátosságai vannak és hogyan viszonyul ezekhez a főpapi ima szakasza. János gondolkodására nagy hatást gyakorolt az Ószövetség, amit jól mutat az, hogy 14 konkrét idézet szerepel az evangéliumában és még ezeken kívül számos célzott utalás történik rá. Idézeteinek egy része a *Septuagintából* származik, egy másik része pedig úgy tűnik, hogy saját fordítása a héber szövegből. Az alapján, hogy sokszor nem konkrétan idéz az iratokból, hanem csak burkolt módon utal rájuk, egyértelműen következtethetünk arra, hogy nagyon sokat foglalkozott az Ószövetséggel, és teljesen elmerült annak tanításában, valamint azt be is építette saját gondolkodásába.² Tehát János teológiájában fontos szerepet kapott az Ószövetség, aminek a messiás-képét felhasználta az evangéliumában. Az is egyediségét szolgálja a perikópának, hogy János evangéliuma az egyetlen hely, ahol a főpapi imával találkozunk, nincsenek ezzel megegyező párhuzamos szakaszok, amelyekkel összevethetnénk, ráadásul nem szinoptikus evangéliumban került feljegyzésre. Figyelemre méltó Carson nézete, aki a mellett érvel, hogy az imádság, bizonyos fokig tekinthető a teljes evangélium összefoglalásaként is, ugyanis a legfontosabb, meghatározó témáit, itt is felsorakoztatja a szentíró. Ilyen témaként jelenik meg Jézus engedelmessége az Atya felé, az Atya megdicsőítése, Isten kijelentése, a tanítványok kihívása a világból, az egység, mint az Atya és a Fiú egysége, valamint a tanítványok közötti egység és még sorolhatnánk. Tehát egyrészt az imádság egyfajta summáriumnaként szerepel,³ a teljes evangélium tömörített változataként értelmezhető.

1. Stuhlmacher 2017, 117. old.

2. Morris 1971, 60. old.

3. Carson 1991, 551. old.

Ugyanakkor nem csak azt érdemes megfigyelni, hogy az egész hogyan jelenik meg a kicsiben, hanem azt is, hogy a perikópa hogyan viszonyul az evangélium egészéhez. Ugyancsak Carson hívja fel a figyelmet arra, hogy a negyedik evangélium fókuszja Krisztus szenvedéstörténetére irányul, az azt megelőző részét pedig egy hosszú részletes bevezetőként is lehet tekinteni. Emellett János az elejétől a végéig úgy mutatja be Jézus passiótörténetét, mint Isten cselekvését rajta. Ennek fényében kirajzolódik egy erőteljes fokozás,⁴ amelynek beteljesedése a 18. fejezettől Jézus szenvedésével és megdicsőülésével veszi kezdetét. Így tehát a 17. fejezetben elhelyezkedő imádság az egész fokozás csúcspontjaként jelenik meg.⁵ Ezt csak megerősíti az a megállapítás, hogy János evangéliumában a főpapi ima jelenti a határozott fordulópontot Jézus szolgálata és szenvedése között, amely mind előrevetíti, mind visszatekintve láttatja Jézus megdicsőülésének óráját.⁶

3. A főpapi ima szűkebb kontextusa

Ha nyomon követjük Jézus életének főbb szakaszait János evangéliumán belül, akkor azt látjuk, hogy már a 12. fejezetben bevonul Jeruzsálembe és a 13. fejezet elejétől a 19. fejezet végéig szereplő események mindösszesen huszonnégy óra leforgása alatt zajlanak le. Ebben látszik egyfajta fokozás, ugyanis érezhetően több energiát szánt a szentíró az ezekben a fejezetekben szereplő leírások kifejtésére. Ezen belül is a 14. fejezettől kezdődő szakasz egy belső egységet mutat, ahol Jézus utolsó nagy tanítói blokkja szerepel, az úgynevezett búcsúbeszéd. Ebben a részben jelenik meg Jézus halálának és megdicsőülésének megváltástörténeti teológiája.⁷ A főpapi ima szűkebb értelemben vett szöveggörnyezetét tehát Jézus búcsúbeszédei adják. Habár érezhető egy váltás a 16. és a 17. fejezet között, ugyanis az addigi címzett tanítványok helyébe az Atya kerül, mint megszólított személy, mégis megfigyelhető a szoros kapcsolat a búcsúbeszéd és a főpapi ima között. Ez az összefűződés látszik a perikópa elején található átvezetésben is: *Tauta elalészen Jészusz (Ταῦτα ἐλάλησεν Ἰησοῦς,)*, ezeket mondta Jézus. A *Tauta (Ταῦτα)* mutató névmás visszautal az előző négy fejezetben elhangzottakra, amelyek után Jézus imádkozni kezd, de maga a szöveggörnyezet is egyértelművé teszi, hogy ezek egymás után történő események. A dolog különlegessége, hogy nem csak a főpapi ima, de a szűkebb kontextusként tárgyalt búcsúbeszéd is egyedülálló anyag, az itt elhangzottakra nem találunk párhuzamot a szinoptikusoknál.⁸ Köstenberger szerint ehhez az egységhez tartozik már a 13. fejezet

4. Ez a fokozás megfigyelhető, ahogyan végig ível a következő igehelyeken: János 1,29; 1, 34; 3,14-15; 6, 51-58; 10, 11; 11, 49-52; 13, 8

5. Carson 1991, 551. old.

6. Keener 2012, 1050. old.

7. Carson, Moo 2007, 228. old.

8. Köstenberger 2013, 158. old.

is, mint egy bevezetésként.⁹ Viszont azt érdemes megjegyezni, hogy amíg a 13. fejezetben még jócskán találunk szinoptikus parallelt, addig a 14. fejezettől kezdődő rész kifejezetten jánosi. Egyediségét még emellett csak alátámasztja az a tény, hogy messze ez a leghosszabb imádság, amit Jézus szájából közölnek az evangéliumok. Az ésszerűség azt diktálja, hogy az imádságot úgy fogadjuk el, mint amit valóban Jézus mondott el legalább néhány tanítványa füle hallatára, és ennek nyomán került lejegyzésre.¹⁰

A teljes imádságot általánosan három részre szokták felosztani:¹¹ az 1–5. versekben Jézus magáért, a 6–19. versekben a tanítványaiért és a 20–26. versekben a későbbi követőiért imádkozik. Mégis az egész imádság egy egészként kezelendő, mivel szembeűnő az az egységesség, amelynek tematikáját Jézus az iránti vágya adja, hogy az Atya akarata teljesüljön be.¹² Mindenesetre a teljes, 14. fejezettől a 17. fejezetig terjedő szakasz hangulatát és bensőségességét megadja az, hogy az áruló Júdás már eltávozott Jézus és a tanítványai köréből, így Jézusnak alkalma nyílik átadni az instrukciókat azoknak a tanítványoknak, akik hűségesek maradtak hozzá, arra nézve, hogy miként kell élni és cselekedni a halála után, és azt követően, hogy Ő az Atyához megy. Ezeknek az instrukcióknak a végső eleme a főpapi ima, amivel nem csupán szóban, de gyakorlatban is tanította őket, ugyanis egy példát állít a tanítványok elé.¹³ Egyáltalán nem meglepő ez a fajta felépítés, ugyanis az Ószövetségben több helyen is találunk hasonlót. Jákób a fiaitól búcsúzik és miközben megáldja őket elhangzik egy rövid fohász.¹⁴ Mózes búcsúbeszédéhez és áldásához szintén társul egy imádság.¹⁵ Carson megjegyzi, hogy mind a zsidó, mind a hellenista irodalomban van példa arra, hogy a búcsúbeszédhez kapcsolódott egyfajta ima.¹⁶

Viszont nem csak az előző fejezetekhez kapcsolódik ilyen szorosán, mert maga az imádság már a passiótörténet előfutára is. Ennél fogva a szakasz egyediségét nem a formája, sem az irodalmi asszociációk adják meg, hanem Az, aki elmondta és az időpont, amikor mondta. Itt ugyanis egy ritka, futó bepillantást nyerhetünk Jézus gondolkodásába és arra nézve, hogy milyen perspektívából szemlélte a közelgő szenvedéseit, hogyan bízta magát az Atyára, még ebben a kritikus időpontban is.¹⁷ *„Az imádság megfogalmazására tett semmilyen kísérlet sem tudja visszaadni teljes mértékben annak fenséges, fennkölt, megindító és*

9. Uo. 140.old.

10. Uo. 158.old.

11. Pl: Köstenberger 2013, 157.o.; Keener 1993, 304-305.o.; Ernst 2011, 58-61.o.

12. Morris 1971, 716.old.

13. Keener 2012, 1050. old.

14. Genézis 49

15. Deuteronomium 32-33

16. Carson 1991, 550. old.

17. Köstenberger 2013, 158.old.

*mégis emelkedett, hangvételében egyszerre gyengéd és győzedelmes várakozással teli voltát.*¹⁸ Ezen belül maga az imádság egy jól körülhatárolható egységként jelenik meg, amely Bolyki megállapítása szerint a zsidó imádságirodalom úgynevezett „törvényszék előtti” imáival mutat rokonságot.¹⁹ Ez azért lényeges a számunkra, mert az ilyen jellegű imádságokban szerepeltek tanítói elemek is, azaz a hallgatóság számára is hordozott információt. Ebből kifolyólag érthetővé válik az írásba foglalásának alapja, valamint feljogosít bennünket arra, hogy ilyen jellegű kijelentéseket keressünk a szövegben. Tehát a tanulmány célja, hogy a főpapi imában messiási öntudatra utaló elemeket keressünk, itt nyeri el létjogosultságát.

4. A Krisztus fogalom János evangéliumában

A negyedik evangélium megemlíti az írásba foglaltatásának célját: „Ezek pedig azért írtattak meg, hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia, és hogy ezt hívén, életetek legyen az ő nevében.” (Jn 20,31). Ez a kijelentés nagyban megkönnyíti a könyv értelmezését, ugyanis maga a szerző ad útmutatást a teológiai irányultsága tekintetében, illetve az indíttatásának megnevezésével összefoglalja a mondandóját. Mindezt több szempont miatt is szükséges figyelembe vennünk. Először is a vizsgált perikópa, a főpapi imádság ebben a könyvben szerepel, és csak ebben a könyvben. Másodsorban azért is igen meghatározó a János evangéliumának summája, mert a fő tétele, amit szeretne a szerző, hogy az olvasóközönsége higgyen, ez: *Jézus a Krisztus*. A Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός²⁰ megállapítás hangsúlyozza, hogy az evangélium által bemutatott Jézus és az ószövetségi ígéretek alapján várt Felkent (Χριστός) egy és ugyanaz a személy. Ἰησοῦς (Jézus) és a Χριστός (Krisztus) között az ἐστὶν²¹ (létige, legegyszerűbb fordítása: *van*) mintegy egyenlőségjelként értelmezendő. Kruger szerint a fenti kijelentést csakis az Ószövetség által lefestett messiás-képre támaszkodva,

18. "No attempt to describe the prayer can give a just idea of its sublimity, its pathos, its touching yet exalted character, its tone at once of tenderness and triumphant expectation." Morris 1971, 716.old.

19. Bolyki 2001, 422. old.

20. A Görög Újszövetség B. F. Westcott és F. J.A. Hort által készített szövegkiadása (GNT_WH) és a 'D. Eberhard Nestle: Novum Testamentum Graece' (PWB, Stuttgart) is a fent idézet változatot közli, míg a Textus Receptus (TR) szövege szerint szerepel egy plusz „ὁ” határozott névelő, így „ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός”. Alapvetően a tulajdonnevek előtt nem használunk határozott névelőt. De ha nagyon ki akarja emelni a görög, akkor használhat, csak ez nem annyira az általános, hanem inkább a ritka használat. „A magyartól eltérőleg a görögben kiteendő a névelő általánosan ismert, vagy már előbb említett személyneveknél: ὁ Σωκράτης az az ismert, már említett Szókratész.” (Maywald et al. 2014) Lehetséges tehát határozott névelő, de nem szokványos. A két kifejezés között a különbség annyiban állhat, hogy hangsúlyozza a névelő, hogy "a Jézus a Krisztus", vagyis Jézust hangsúlyozza, de ez pusztán csak hangsúlyt jelöl, a jelentésben semmiféle változás nincs, a mondat ugyanazt jelenti mindkét esetben.

21. *praesens imperfectum indicativi activi sg. 3.*

illetve abból kiindulva lehetséges értelmezni.²² Sőt Kruger tovább megy, és erre alapozva feltételezi, hogy az evangélium célközönsége elsősorban a zsidóság, vagy zsidó prozelita közeg lehetett, akik az említett messiás-képpel, illetve az ahhoz fűződő eszkatológiával, váradalmakkal nagyon is tisztában voltak.

Ugyanezt a nézetet képviseli Carson is, aki szerint „a negyedik evangélium döntő kérdése tehát nem az, hogy „kicsoda Jézus?”, hanem, hogy „kicsoda a Messiás?”²³ Viszont érdemes azt megjegyezni, hogy Carson exegézise az adott mondat tekintetében nem teljesen helytálló. Az „*Ezek pedig azért írtattak meg, hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia, és hogy ezt hívén, életetek legyen az ő nevében.*”²⁴ mondatban ugyanis csak a célhatározói mellékmondatot értelmezi (*hogy higgyétek, ἵνα πιστεύητε*), és ebből következtet arra, hogy a hangsúly a *Khrisztoszra* (ὁ χριστός,) Krisztus személyére esik. És habár az említett mondatban a *hina-val* (ἵνα) kezdődő mondatrész valóban egy célhatározói mellékmondat, azt viszont Carson elfelejti megemlíteni, hogy a már korábban is említett kijelentés (*Jézus a Krisztus, Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστός*) az egy ennek alárendelt tárgyi mellékmondatban szerepel, amit a *hoti* (ὅτι) vezet be. Ennek fényében a legegyszerűbb értelmezés alkalmazandó: az alany törekszik az első helyre, és az értelmezője csak utána állhat. Az alany: *Jézus* (Ἰησοῦς), és az értelmezője: *a Krisztus* (ὁ χριστός), valamint szintén értelmezője: *az Isten Fia* (ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ). Illetve még egy fontos alapelv van a mondat szavainak sorrendjében: a hangsúlyos szó törekszik előre, és mivel a *hoti* (ὅτι=hogy) után áll a Jézus, a kötőszó után az első helyen áll, vagyis egyértelműen ez a hangsúlyos szó.²⁵

Megállapíthatjuk tehát, hogy a helyes fordítás az, ahogyan korábban is idéztem, ami meghagyja a görögben szereplő szórendet a mondatban: „*Ezek pedig azért írtattak meg, hogy higgyétek: Jézus a Krisztus, az Isten Fia*”²⁶ Ezt a megállapítást csak tovább erősíti az, ha megnézzük a negyedik evangélium teológiájának központi üzenetét. János evangéliuma ugyanis mindent abból a szempontból közelít meg, hogy kicsoda Jézus.²⁷ Ez meglátszik már abban a tényben is, hogy a negyedik evangéliumban összesen 237-szer olvashatjuk Jézus nevét. Ez a szám messze felülhaladja az összes többi újszövetségi könyvben található előfordulását Jézus nevének.²⁸ Mindenesetre akár elfogadjuk Kruger és Carson álláspontját a mondat hangsúlyos helyét illetően, akár nem, a negyedik evangélium írója Jézus személyét a Krisztussal azonosítja. A negyedik evangélium

22. Az egyetemi előadás elérhető online az alábbi linken: <https://subsplash.com/+3c13/learn-about-rts/mi/+634a3bd> (letöltés dátuma: 2020.02.09)

23. Carson, Moo 2007, 268. old.

24. ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ

25. Bornemann, Risch 1999, 166-167. old.

26. Ezt a helyes szórendet közli a magyar nyelvű fordítások közül a Károli, illetve a RÚF, valamint az angol nyelvű fordítások közül a KJV és az ESV biztosan.

27. Morris 2001, 325. old.

28. Máténál 150-szer, Lukácsnál 89-szer, Márknál 81-szer szerepel Jézus neve.

a bevezetőt követően azonnal rátér az elbeszélésre, amelynek folyamatos szála és mozgatórugója a Krisztus személyének azonosítása.²⁹ Már az első fejezetben találkozunk *Keresztelő János* kijelentésével: *Ego uk eimi ho khristosz* (Ἐγὼ οὐκ εἰμι ὁ χριστός– *Én nem a Krisztus vagyok*) (Jn 1,20). Ez mindenféleképpen fontos kiindulási pont ahhoz, hogy vizsgálat tárgyává tegyük, Jézus rendelkezett-e ilyen krisztusi, felkent öntudattal, vagy a Messiás és a Názáreti személyének összefonódása későbbi teológiai koncepció.

5. A „messiási-fantomkép”

János evangéliumában a kezdetektől megfigyelhető a Jézust körülvevő emberek gondolkodásában egy olyan jelenség, amit úgy neveztem el: a „messiási-fantomkép”. A fantomkép egy azonosítandó személy fontos tulajdonságait lerajzolva, ábrázolva áll össze, és így segít az adott illetőt élőben felismerni. Ha ehhez hozzátesszük Barrett kijelentését, miszerint egy személyt be lehet azonosítani a jelleme, illetve a tettei alapján,³⁰ akkor máris közelebb kerülünk a „fantomképhez”. Nyilvánvalóan a Messiás esetében is ilyen jellegű azonosításról van szó. A negyedik evangéliumban úgy találkozunk a *Khristosz* (Χριστός) kifejezéssel, de még a héberből görögösített *Messziasz*-szal (Μεσσίας) is, mint ami a köznép szemében is egy ilyesfajta jól körvonalazott személyleírás, egyfajta „fantomkép.” Valahányszor előkerül a kifejezés azt láthatjuk, hogy az embereknek határozott elképzelésük volt a Krisztus személyét illetően, tudatában voltak az ismertetőjeleinek, valamint próbálták is beazonosítani őt. Ilyen próbálkozással találkozunk már az evangélium elején, a fent már említett helyen, amikor *Keresztelő Jánossal* igyekeztek azonosítani, de ő ezt határozottan elutasította.³¹ Ez jól látszik abból, hogy ezeket a kifejezéseket szinte kivétel nélkül a „ő” határozott névelővel erőteljessé téve írta le a szerző³², tehát a hangsúly a *Khristosz* (Χριστός) illetve a *Messziasz* (Μεσσίας) szavakon keresztül, magukon a fogalmakon túl, egy személyre mutat, akinek az ismertető jelei köztudottak és elterjedtek voltak.³³ De a határozott névelő használata nem csupán a mondanivaló hangsúlyozása szempontjából lényeges. A görög nyelvben a határozott névelőnek van úgynevezett egyéni jelentése, amikor valamely határozott, vagy már ismert tárgyat emel ki. Ez esetben tulajdonnevek mellett is állhat határozott névelő, amennyiben egy már említett, avagy általánosan ismert személyről van szó.³⁴ E két felhasználási mód közül a második különösen fontos és sokatmondó

29. Morris 2001, 329. old.

30. Barrett 1999, 19. old.

31. Ἐγὼ οὐκ εἰμι ὁ χριστός

32. ὁ Χριστός szerepel az alábbi helyeken: János 1,20; 1,25; 1,42; 3,28; 4,29; 7,26-27; 7,31; 7,41; stb...

33. A határozott névelő eredetileg mutató névmás volt, mint a magyar névelő is. Lásd: Maywald et al. 2014, 60. old.

34. Bornemann, Risch 1999, 170. old.

lehet számunkra. Ugyanis a negyedik evangéliumban az elejétől kezdve a fent említett módon találkozunk a Krisztus kifejezéssel.

Ebből kifolyólag kevésbé valószínű, hogy a már említett Krisztusra gondol, ugyanis ilyesfajta bemutatással nem találkozunk. Az általánosan ismert személyre való utalás viszont jól illeszkedik a „fantomkép-elméletemhez”. Így a *ho Khrisztosz* (ὁ Χριστός) kifejezés alatt nem csupán egy akármilyen felkentet kell érteni, hanem „A Felkentet”, vagy „*ama bizonyos Felkent*”-et, akit mindenki ismer. A *Felkent* kifejezés ilyesfajta használatából látszik a „messiási-fantomkép” létezése és közismertsége. Ezt csak tovább erősíti, ha megfigyeljük, hogy szinte kivétel nélkül, magyarázat vagy hozzáfűzött értelmezés nélkül állnak a fent említett kifejezések. Nem szerepel külön jelző, és ismertetőjegyek is csak ritkán kötődnek a kifejezéshez. Az első hely, ahol egy konkrét ismertetőjel kerül említésre a hetedik fejezetben szerepel,³⁵ viszont itt pont arra mutat rá az evangélista, hogy a Krisztus felismerése hogyan csúszott el a „fantomkép” egy félreértelmezett tulajdonságán. Tehát a szerző nem tartotta szükségesnek, hogy a Messiás jellemrajzát részletesen ismertesse, vagy felsorolja az attribútumait. Ehelyett bizonyos tulajdonságok alapján identifikálja Jézust Messiásként.

A *Messiás* fogalom értelmezésének és részletes magyarázatának a hiánya rávilágít arra, hogy az akkori hallgatóság, a célközönség számára ez teljességgel szükségtelen volt, ezért a szentíró nem is „vesződött vele”. Annál nagyobb energiát fektetett viszont abba, hogy az olvasóknak elősegítse Jézusnak a „messiási-fantomkép” alapján történő azonosítását.³⁶ Ennek a kitűnő alapot szolgáltatott Jánosnak az Ószövetséghez fűzött szoros viszonya. Az evangélium szövegében is erre tesz utalást, hogy a „fantomkép” Mózes és a próféták írása alapján épült fel. Fülöp így számol be: “Ὁν ἔγραψε Μωυση̄ς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφη̄ται εὐρήκαμεν (Akit megírt Mózes a törvényben és a próféták, megtaláltuk!) (Jn 1,45). Barrett szerint nyilvánvaló, hogy jól ismerte az ószövetségi gondolatokat a Messiásról, és tudta, hogyan alkalmazza ezeket a tanításokat arra, hogy felismerje Jézust. Az általa ismert ószövetségi teológia fényében jutott arra a következtetésre, hogy Jézus nem más, mint a Krisztus.³⁷ A következőkben ennek a jellemrajznak a részleteit fogom megvizsgálni, hogy egy kicsit közelebbi betekintést nyerhessünk abba, hogy pontosan kivel is azonosítja János evangéliuma a názáreti Jézust.

6. A Messiás fogalma

A témában kettő szó szerepel, amelyek kulcsfontossággal bírnak: a *Krisztus* (Χριστός) és a *Messiás* (Μεσσίας, ἠΨη), amelyek már korábban is említésre

35. Lásd: János 7,26–27

36. Carson, Moo 2007, 268. old.

37. Barrett 1999, 21. old.

kerültek. Ezek a kifejezések egymás szinonimái, a bibliai kontextusban ugyanaz a jelentésük és ugyanarra a személyre utalnak. Ez egyértelműen igaz a negyedik evangéliumra is, ahol azt láthatjuk, amint az egyik kifejezéssel magyarázza, értelmezi a másikat.³⁸ A *khrió* (χρίω, *felkenni*) igének nincs bizonyított külső görög kapcsolata, vagyis etimológiailag nem egy eredeti görög gyökből jön, hanem egy másik nyelvből jött, mert nincs olyan görög gyök, amiből levezethető lenne, nincs más szavakkal közös eredete. Átvett szó, ami nem görög eredetű, de a görög is használja.³⁹ A Krisztus a *másía* (מָשִׁיחַ) héber kifejezés szó szerinti fordítása, aminek az elsődleges jelentése az, hogy felkent. Az ige, amiből származik, gyakran feltűnik és nagyon változatos szövegekörnyezetben. A felkenetés alanyai lehettek tárgyak és emberek is, és a legtöbb esetben valamilyen funkcióval rendelkeztek a templomi kultusz liturgiájában, vagy a JHVH tiszteletben. Maga a felkent a felkenés által méltóságukba beiktatott személyek címe volt. Az Ószövetség többször is az éppen aktuális királyt jellemzi az *Úrnak felkentje*⁴⁰-ként, illetve a főpap és a papság is a felkenetés által léptek szolgálatukba.⁴¹ Ezek mellett egy perikópában⁴² a patriárákkal összekapcsolva említi a felkenteket, nagy valószínűség szerint az ősatyák prófétai szerepére utalva.⁴³ A héber ószövetségben összesen 39-szer fordul elő a *másía* (מָשִׁיחַ) kifejezés, amelyből mindössze kétszer fordítják Messiásnak⁴⁴, az összes többi helyen felkentről olvashatunk. A nagybetűs *Messiás* használata a fordításban ugyan előfeltételez egy bizonyos teológiai álláspontot – tudniillik, hogy az adott helyet Jézusra mutató, előre megírt próféciónak értelmezi⁴⁵ – mindazonáltal azon a tényen, miszerint a felkenetéshez és a felkenethez eszkatologiai váradalmak fűződtek már az ószövetségi időkben⁴⁶, nem változtat. Magához a *felkent* szóhoz, már a Dávid királyhoz szóló nátáni prófécia⁴⁷ kapcsán, hozzáarakódott az ígélet és a várakozás egy nagybetűs *Messiás* után.⁴⁸ A királyi *Messiás* képe mellett megjelent a papi *Messiás*, és a prófétai *Messiás* utáni várakozás is⁴⁹ Ez következik abból, hogy a melléknévi használatától függetlenül, maga a felkenetés aktusa a

38. Lásd: János 1,41

39. Beekes 2010, 1650. old.

40. Vö.: 1 Sámuel 24, 7-11; 2 Sámuel 1,16; Zsoltárok 18, 51

41. Vö.: Leviticus 4, 3

42. Lásd: Zsoltárok 105, 6-15

43. Carson 1991, 156. old.

44. A Dániel 9,25-26 versekben Messiás-fejedelem, illetve Messiás szerepel a magyar Károli fordításban is, illetve az angol King James Version-ben is. Ellenben a RÚF egyszerűen felkentet ír, illetve az angol ESV is az említett esetekben anointed-nek, azaz felkentnek fordítja.

45. Ezt a nézetet fogadom el én is, de a tárgyalt téma szempontjából ez a kérdés irreleváns.

46. Kálvin 2011, 56. old.

47. Lásd: 2 Sámuel 7, 12-16

48. Kálvin 2011, 56. old.

49. Carson 1991, 143. old.

kiválasztás és a felszentelés eszközéül szolgált⁵⁰, vegyük példaként Áron papot,⁵¹ Dávid királyt,⁵² vagy Elizeus prófétát⁵³.

Ennek a *másia* (ἡΨη) szónak a görög megfelelője, szó szerinti fordítása a már korábban említett *khrió* (χρίω) igéből származó *khrisztosz* (χριστός), amit megtalálunk a Septuagintában. Ezt a kifejezést azután az újszövetségi szentírók egyértelműen Jézus személyére vonatkoztatták és úgy alkalmazták. Ebből kifolyólag, a *khrisztosz* (χριστός) szót átvette a magyar nyelv is, és a magyar fordítású bibliákban *Felkent* helyett egészen egyszerűen Krisztust olvashatunk.

A judaizmus is sok érdekes ténnyel is szolgál a messiást illetően. A zsidó kegyességben a törvény irányába billent el a mérleg, és a messiás ígérete háttérbe került, ugyanakkor a keresztyén gondolkodásban a Tóra jelentősége csökkent szinte minimálisra, amely részben érthető az Újszövetség törvényre vonatkozó tanítása fényében. A mai keresztyén gondolkodásban megfigyelhető, hogy a törvény kapott egy negatívabb felhangot. Az első zsinat határozata, miszerint a pogányoknak nem kell minden mózesi törvényt betartani, majd Pál megnyilatkozásai a leveleiben⁵⁴ valóban azt sugallhatják, hogy a törvény elavult és Krisztus követőinek nem kell foglalkozni vele.⁵⁵ A Messiás fogalmának megértéséhez azonban nem árt az előítéletektől megszabadulni, és szembesülni azzal, hogy a hitű zsidók a Tórára nem úgy tekintettek, mint egy teherre, hanem szerették és gyönyörködtek benne. A zsidók számára a sínai-hegyi Tóra többet jelentett, mint pusztán betartandó kötelességek gyűjteménye. Számukra ez volt az Isten kinyilatkoztatása, amelyet kegyelmesen közölt a választott népével, amelyben benne foglaltatott az élet rendje. A Tórában megnyilatkozik Isten bölcsessége is, amely által megteremtette a világot. „Ezért a Tóra magában foglalja az eget és a földet, és meghatározza minden ember életét, annak minden egyes rezdülésével.”⁵⁶ A Tórára, illetve a Sínai-hegyen kapott kijelentésre úgy tekintettek, mint ami önmagában bőségesen elég arra, hogy megismertesse Isten akaratát az emberekkel.

Ebből kifolyólag nem meglepő, hogy a zsidók által nem kis becsben tartott Tóra meghatározó tényezőként jelenik meg a Messiás személyével kapcsolatban is. A rabbinikus irodalomban a Messiás személyére úgy tekintettek előre, mint aki a Tórát magyarázza, illetve valahogyan megújítja azt. Moses Ben Maimon rabbi például – habár nagyon keveset ír a Messiásról és a messiási korról⁵⁷ – azt mondja róla, hogy „Beül a királyi trónjába és saját törvénykönyvet ír, azon

50. Carson 1991, 156. old.

51. Lásd: Exodus 29, 7

52. Lásd: 1Sámuel 16,1–13

53. Lásd: 1Királyok 19,16

54. v.ö.: Róma 7,6; Galata 3

55. Stuhlmacher a törvény negatív torzképéről beszél. Lásd: Stuhlmacher 2017, 252. old.

56. Stuhlmacher 2017, 110. old.

57. Saphiro 2004, 136.o.

kívül, ami az atyáknak adatott.” és „Izráelt kényszeríteni fogja, hogy engedelmeskedjen ezeknek a parancsolatoknak.”⁵⁸ A ‘papi ajándék’ nevű kommentár írja azt, hogy: „*A Messiás-Király világosan feltárja előttük a Tórát és azokat a tévedéseket, amikbe eddig beleestek.*”⁵⁹ Mózes első könyvében, ahol Jákób megáldja Júdát, szerepel a חֻקֵי (hokak) héber igének a particípiuma, amit törvényadónak lehet fordítani. A judaizmusban ez alapján is a törvényadó messiásra következtettek. A messiási váradalomban olyan kép rajzolódik ki Isten felkentjéről és az őt kísérő korszakról, mint ahol a törvény világossá válik meg fogja magyarázni, esetlegesen egy új vagy megújított törvényt fog adni Isten népének. A Messiás törvényadó, illetve a törvényt magyarázó jelleme legmeghatározóbban Mózes személyétől indítatva jelenik meg a zsidó várákozásban.

Abban a kérdésben, hogy a messiás új törvényt ad-e, vagy a régit magyarázza helyesen, és azt állítja helyre, nincs egyetértés a zsidó írásmagyarázók között.⁶⁰ A már említett Moses Ben Maimon rabbi saját írásaiban is kettősség található, mert egyrészt azt írja 13 dogmájában, hogy a „Ez a Tóra nem változik meg, és a Teremtő – áldott legyen a neve – nem vezet be semmilyen más Tórát”,⁶¹ másrészt a Királyok rendelkezései című munkájában viszont azt írja, hogy a királyként felkent Messiás ül a királyi trónusán és megírja magának a Törvény könyvét azon kívül, amit atyáink kaptak. Látható tehát egyfajta szoros ragaszkodás a Tórához, ami megmarad a Messiás személyével kapcsolatban is. Ezért a judaizmusban a Messiás, tevékenységét illetően úgy jelenik meg, mint aki az Isten törvényével tökéletes összhangban van, az esetleges elhajlásokat helyreállítja, megújulást hoz, emellett még jobban kifejti, sőt a törvényt értelmezve ki is egészítheti, újat is vezethet be. Összességében azt látjuk, hogy a judaizmuson belül nem teljesen egységes a kép a Messiás személyét illetően. Viszont közös pontként megállapítható, hogy mindegyik elképzelés szorosan fűződik Mózeshez, illetve a Tórához. Mivel a törvény is és Mózes személye is igen meghatározó helyen szerepeltek a rabbinikus gondolkodásban, ezért egyáltalán nem meglepő, hogy a várt Messiást is hasonló tulajdonságokkal képelték el.

7. A Messiás mózesi analógiája

A negyedik evangélium Jézus Krisztus kapcsán sokszor kimondatlanul is, de vissza-visszaütal Mózes személyére. A judaizmusból idézett szövegek is abba

58. "sit on his kingly throne and write for himself a Book of the Law in addition to the Law given to our Fathers" and "He will compel Israel to obey these commandments". Santala 2002, 120. old.

59. Santala idézi: Santala 1999, 50. old.

60. Saphiro 2004, 121.o.-tól

61. "This Torah will not be changed nor will the Creator - may he be blessed - institute any other Torah." Santala 2002, 120. old.

az irányba vezetnek, hogy az ő személye megkerülhetetlen a Messiás személyének megállapításához és tulajdonságainak megismeréséhez. Ez különösen igaz a negyedik evangélium esetében, a szerző Ószövetséghez fűződő szoros viszonyából kifolyólag. János evangéliumán belül, magának az imádságnak a szövege is több ponton kapcsolódik Mózeshez. Helytállónak tűnik Bolyki megállapítása, miszerint a búcsúbeszédnek egész szakasza a testamentum műfajához tartozik, ami alatt szent emberek haláluk előtti spirituális végrendeletét érti.⁶² Az, hogy az egész fejezet a végrendelet műfajához közelít, az áldásokban és a jókívánságokat kifejező imádságban látszik meg a legegységesebben.⁶³ Ezek a motívumok a hallgatóság elé idézik a Deuteronomium végéről Mózes halála előtti énekét, és áldását Izráel tizenkét törzse felé.⁶⁴

Tehát a főpapi ima már a formájával és struktúrájával Mózesre utal. Hasonló eredményt mutat a szövegben felmerülő tematikai motívumok vizsgálata. Van olyan kutató, aki kimondottan az *Exodus 19-20-hoz* íródott *Palesztinai Targum*, a *Cairo Geniza* kéziratának motívumaival köti például össze,⁶⁵ tehát mind a törvényhez, mind Mózes személyéhez kapcsolja az imádság tartalmát. Korábban említettem az imádságról, hogy a negyedik evangélium summáriusaként értelmezhető a felsorakoztatott teológiai témák miatt. Keener állítása szerint ezek legnagyobb része általános zsidó motívumok visszatükröződése, mint például Isten népének egysége és kiválasztás tudata, az ő szeretetük Isten iránt, Isten dicsősége és az engedelmség Isten üzenetének és különösen is Isten szolgájának vagy az Ő képviselőjének.⁶⁶ Ez utóbbi az igazán fontos most a számkra, mert az Isten szolgája elsősorban Mózesre utal a zsidó tradícióban. Az Ószövetség ugyan Mózesen kívül másra is használja ezt a titulust, úgy mint a pátriárkákra, és prófétákra,⁶⁷ de Mózes kiemelkedik közülük. Young a mellett érvel, hogy Mózes a közvetlen kijelentése révén egy egészen egyedi helyet foglal el az ószövetségi alakok közt. Minden prófétát Mózes alá sorol be.⁶⁸ A judaizmus felé tett kitérés során is azt láttuk, hogy Mózes alakja különösen meghatározó volt, a zsidóság hitében a legnagyobb tiszteletnek örvendő személy, mondhatni az Ószövetség kulcsfigurája. Ez a jelenség főleg Mózes Isten előtti funkciójából, a Tőle kapott szolgálat különlegességéből fakad. Tevékenységét nem lehet besorolni egyik csoportba sem, amelyek az idők során intézményesített rendszert kaptak, tehát sem a papi, sem a prófétai, sem a lévítai, sem egyéb szolgálati kör nem fedi le teljesen a Mózes által ellátott feladatokat. Young definíciója segít egy kicsit közelebb bennünket, miszerint: „*A Deuteronomium tanítása*

62. Bolyki 2001, 422. old

63. Keener 2012, 1050. old.

64. Deuteronomium 32-33

65. Keener hivatkozik Marzottora: Keener 2012, 1050. old.

66. U.o. 1050. old.

67. Exodus 32, 13; Zakariás 1,6

68. Young 1983, 54.o.

szert a próféták olyan emberek voltak, akiket Isten emelt ki, akiknek a szájába Isten a saját beszédét helyezte, és akik ezeket a beszédeket kijelentették.”⁶⁹ Mózes tevékenysége a prófétai szolgálattal áll legközelebbi viszonyban, elhívása és küldetése elsősorban prófétai jellegzetességeket mutat. Bándy felhívja a figyelmet, hogy akár a már említett törvényadásra gondolunk, akár az egyiptomi kivonulásra vagy a pusztai vándorlásra, mindig azt látjuk, hogy Mózes isteni üzenetet közvetít a nép felé.⁷⁰ Ő volt az, aki által kapták a törvényt, a parancsolatokat és rendelkezéseket.⁷¹ Mégis több volt, mint próféta. Ez kiderül abból, hogy egyedül Mózes volt az, akivel az Úr beszélt színről színré, amint szokott ember szólagi barátjával (2Móz 33,11). Ezt maga Jahve (יהוה) is érvként alkalmazza, hogy szembe állítsa és fölé emelje Mózeszt a többi prófétának.⁷² Az említett perikópában a prófétáknál előrébb rangsorolt tisztségre az *ebed* (עֶבֶד – *szolga*) kifejezést alkalmazza.⁷³ Ebből következtethetünk arra, hogy amikor János evangéliumában, a főpapi ima szövegében, ha nem is kimondva, de utalás szintjén megjelenik az *ebed Jahve* (יהוה עֶבֶד – *Isten szolgája*)⁷⁴, akkor az elsődleges asszociáció Mózes személyére esik. Tekintetbe véve, hogy az imádságban tanítói szándék is húzódik – amire utaltam korábban a „*törvényszék előtti ima*” rokoni szála kapcsán – valószínűnek tűnik, hogy Jézus a saját messiási voltát fejezte ki a mózesi analógiát alapul véve.

Köstenberger a főpapi ima kapcsán összegzi János tanítását Jézusról, mint Istentől küldöttről. Az alábbi tíz pontba szedi az erre utaló motívumokat:

1. Dicsőséget és tiszteletet szerez annak, aki elküldte
2. Az elküldőjének akaratát cselekszi, és az általa rábízott munkát végzi
3. Az elküldő szavait közvetíti
4. Felelősséggel tartozik az elküldőjének
5. Tanúskodik az elküldőjéről
6. Tökéletesen képviselni az elküldőjét
7. A ráruházott hatalmat gyakorolja
8. Közvetlenül, bizalmasan ismeri küldőjét

69. „The prophets, so Deuteronomy teaches, were men raised up of God, in whose mouth God's word had been placed, and who uttered that word.” Young 1983, 13.old.

70. Bándy 2010, 121. old. Itt Bándy kimondotta a jahvista forrás elméletét alapul véve és csak arra korlátozva teszi a megállapítását, amivel nem értek egyet, de a Pentateuchos hagyomány anyagának vizsgálata túlságosan terjedelmes, mintsem hogy ebben a dolgozatban kitérhetnék rá, és a vizsgált kérdés szempontjából is irreleváns.

71. Lásd: Nehémiás 9, 13–14

72. Lásd: 4Móz 12,6–8

73. Lásd: 4Móz 12,7: לֹא־כֵן עֶבְדִי מֹשֶׁה

74. Jézus az imádság alatt sokszor megemlíti az Atyától kapott szolgálatát, feladatát. 2. versben hatalommal felruházásról, 4. versben munkával megbízásról, 8. versben beszéd rábízásáról szól, amelyek Isten szolgájának jellemzői.

9. Közeli kapcsolatban legyen az elküldőjével

10. Az elküldőjének példáját kövesse⁷⁵

Ezeket a jellemzőket Köstenberger annak bizonyítására használja, hogy Jézus Istentől származó küldetéssel rendelkezett, és ebben példát adott a tanítványai számára is. Tény, hogy a tanítványok útbaigazítása a búcsúbeszédnek egyik fő motivációja, ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a felsorolt jellemzők mindegyikét megtaláljuk Mózesnél. Tehát a saját küldetésének értelmezése ebben az esetben alapul veszi Mózes szolgálatát.

A következőkben vegyünk sorra hét olyan konkrét utalást a főpapi ima szövegéből, amelyeket mind Mózesre, mind Jézusra lehet vonatkoztatni. Az alábbi táblázatban összevetem azokat a kifejezéseket, amelyek megtalálhatóak a főpapi ima szövegében, és Mózesrel kapcsolatban a Septuagintában is:

tulajdonság	kifejezés	Mózes	igehely	Jézus	igehely
Isten küldte	ἀποστέλλω	„elküldelek téged...”	2Móz 3,10	„Te küldtél engem.”	Jn 17,8b
a megbízott munkának a végzése	ποιέω	„cselekedék Mózes, a mint parancsolta az Úr”	2Móz 7, 6	„a munkát, amelyet reám bízta, hogy végezzem”	Jn 17,4b
rábízott emberek	ἀνθρώποι/ λαός	„az én népemet”	2Móz 3,10	„az embereknek, akiket e világból nekem adtál”	Jn 17,6a
rábízott beszédek	ῥῆμα	„...adod majd az én beszédeimet”	2Móz 4,15	„ama beszédeket, amelyeket nekem adtál”	Jn 17,8a
Isten kijelentése az emberek számára	φανερῶ/ ἀναγγέλλω	„hogy megjelenjék nektek az Úr beszédét”	5Móz 5,5	„megjelentettem a te nevedet”	Jn 17,6a
munka teljesítése	τελειῶ/ ποιέω	„...amelyeket véghez vitt Mózes”	5Móz 34,12b	„elvégeztem a munkát...”	Jn 17,4a
Isten dicsőítése	δοξάζω	„...én Istenem, őt dicsérem”	2Móz 15,2	„Én dicsőítettem téged...”	Jn 17,4

1. táblázat

75. Köstenberger 2013, 159.old.

Jézus egyértelműen beszélt arról, hogy az Atya küldte el és ez a motívum az imádságon belül is visszaköszön. János evangéliumában 31-szer szerepel a küldött kifejezés, olyan jelentéstartalommal, amivel Jézus a saját szerepkörét határozza meg. Ahogyan Mózes esetében is az Istentől való kiküldetés alapozta meg személyének a tekintélyét, ugyanígy hivatkozik Jézus is a saját esetében az indíttatásra. Ehhez szorosan fűződik az Istentől kapott feladat, vagy munka, amit a szolga hűségesen végez. Mózes cselekedetei mögött az Úr parancsolata húzódik meg, az, ami befolyásolja tetteit. Ugyanezt látjuk Jézus esetében is, aki a negyedik evangéliumban különösen is hangsúlyozza, hogy nem a saját akaratát cselekszi. Ennek a megbízatásnak az egyik fontos része, hogy Isten rájuk bízta az emberek egy kisebb-nagyobb csoportját. Ez Mózes esetében Izráél népét jelentette. Az ő feladata volt nép vezetése, oltalmazása. A két különböző kifejezés használata ebben az esetben nem érdekes számunkra, mivel mind a kettő kifejezi azt, hogy adott emberek csoportja lett rájuk bízva. Mégis a Jézusra bízott emberek meghatározása már nehezebb feladatnak bizonyul. Lindars megjegyzi, hogy bizonyos értelemben minden ember Istenhez tartozik, mivel Ő a teremtetőjük.⁷⁶ Ezzel összhangban áll a *minden test* kifejezés a második versben, amit a zsidóságon belül gyakran használtak, és az egész emberiséget értették alatta.⁷⁷ Viszont egyértelmű a szövegben lévő korlátozás, hogy az Atya nem minden embert adott oda neki. Lehet úgy értelmezni, hogy ez csupán a tanítványok körét takarja, de sokkal meggyőzőbbnek tűnik Bolyki megállapítása, miszerint ezek mindazok az emberek, „*akik hisznek a Jézus által hirdetett ígéknek, és engedelmeskednek azoknak.*”⁷⁸

Amellett, hogy Isten bizonyos embereket rájuk bízott, közös az is, hogy a saját beszédeinek tolmácsolásával is megbízta őket. Ez a kettő összefügg, mert nem csupán az emberek védelmezése, a felettük való felelősség vállalás volt a küldetés része, hanem az is, hogy az adott közösséghez eljusson az Isten beszéde. A mennyei üzenet továbbítása, az Úr akaratának megismertetése az emberek csoportjával ugyanolyan hangsúlyos Mózes és Jézus esetében. Young megjegyzi, hogy a sínai-hegyi kijelentés bőségesen elég volt, hogy megismerjék Istennek az akaratát.⁷⁹ De a kijelentésen belül is a legfontosabb, hogy Istent magát jelentsék ki, Őt ismertessék meg a rájuk bízott emberekkel. Jézus úgy írja le a szolgálatát a tanítványoknak, mint Isten nevének kijelentését a számukra.⁸⁰ A táblázatban szerepel két görög kifejezés is a kijelentésre (*φανερῶω/ἀναγγέλλω*), amelyből az első található a főpapi ima szövegében, amit Mózesre viszont nem alkalmaz az LXX szövege. Ezzel kapcsolatban érdemes figyelembe venni Bolyki exegézisét, miszerint a *φανερῶω* (*faneroó*) ige „*nem egyenlő a Kijelentés-adással, inkább látásra,*

76. Lindars 1986, 521. old.

77. Carson 1991, 555. old.

78. Bolyki 2001, 427. old

79. Young 1983, 20.old.

80. V.ö.: János 17,2-3; 17,6; Lásd még: Köstenberger 2013, 162.old.

*mint hallásra asszociál, de rokon értelmű a Kijelentéssel.*⁸¹ Viszont figyelembe kell venni, hogy „Valakinek a nevét megjelenteni ószövetségi gondolat, magának a nevet hordozó személynek bemutatását jelenti”⁸², ami miatt máris közelebb kerül Mózeshez a tevékenység. Valamint azt is látni kell, hogy a Mózes esetében használt ἀναγγέλλω (*anangelló*) kifejezéshez nagyon közelálló ἀπαγγέλλω-t (*apangelló*) használja Jézus magára közvetlenül az imádság előtt.⁸³ Mivel az imádságban rendre visszautal a búcsúbeszédben szereplő tanításokra, ezért nem kizárt, hogy ebben az esetben is ez történik. Mindenesetre nincs okunk arra, hogy egymástól nagyon eltérően értelmezzük a két igét.

E három – a rájuk bízott emberek, a rájuk bízott beszéd és Isten kijelentése feléjük – tehát Mózes és Jézus isteni küldetésének közös pontjai. Jézus életében ennek csúcspontjaként, a földi szolgálatának lezárulásakor hangzik el az imádság. Ezért nagyon hangsúlyos Jézus szájából a *teleiósasz* (τελειώσας),⁸⁴ befejezett alakja, ami arra utal, hogy ez a munka teljesítve lett. Mózes esetében is *aoristosban* szerepel, de egy másik, egyszerűbb ige. Amíg a *poiéō* (ποιέω) egyszerűen *tenni-t, csinálni-t* jelent, addig a Jézusnál alkalmazott *teleiō* (τελειόω) sokkal gazdagabb jelentéstartalommal bír. Nem csak úgy fordíthatjuk, hogy befejez, hanem úgy is, hogy tökéletessé tesz, vagy teljessé tesz. Ebben a jelentésében a LXX a papok felszentelésére is ezt az igét alkalmazta. Ezen a ponton Jézus jóval túlmutat Mózes személyén, és már előre utal az áldozatra, amit maga készült bemutatni a kereszten, engesztelés gyanánt a neki adott emberek bűneiért.

A *doxadzó* (δοξάζω – *dicsőít*) ige pedig az egész küldetést felöleli. Végző soron ebből indul ki, és ez a fő célja is a megbízatásnak. A fontosságát jelzi, hogy az imádságot rögtön a dicsőség témájával indítja Jézus. Ezt a dicsőítést elsősorban az Isten iránt tanúsított engedmességükkel vitték véghez. Jézus arra hivatkozik, hogy azzal dicsőítette meg az Atyát, hogy elvégezte a rá bízott feladatot.⁸⁵ De Jézus esetében itt is többről van szó, ebben a kérdésben is tovább lép Mózesnél, hogy felmutassa saját messiási mivoltát. Kálvin szerint itt azt jeleníti meg, hogy „*kölcsönösen világít egymásra saját dicsősége és az Atyáé.*”⁸⁶ Ezt a csúcspontot csak tovább fokozza az a paradox jelenség, hogy Jézus megdicsőülése az elárulásával, meghurcoltatásával és a leggyalázatosabb halálnem elszenvedésével kezdődik el.⁸⁷ Láthatjuk, hogy Jézus erőteljesen utal Mózesre a saját küldetésének meghatározása és kijelentése

81. Bolyki 2001, 427. old

82. U.o. 427. old

83. Lásd: János 16,25

84. *participium aoristi activi singularis nominativus (masculinum)*

85. A 4. vers elejének szó szerinti fordítása: Én megdicsőítettek téged a földön, beteljesítvén a munkát...

86. Kálvin 2011, 181. old.

87. Bolyki 2001, 427. old

közben, mindazonáltal beigazolódik az, amit Stuhlmacher is kifejt, miszerint „Jézus minden sémát szétfeszít”, így a mózesi analógiát is.⁸⁸

8. Összegzés

A negyedik evangélium, azon belül is a 17. fejezet vizsgálata során arra a kérdésre szerettem volna választ kapni, hogy az imádság szerzője, Jézus miként tekintett magára. Elsősorban azokat az utalásokat figyeltem meg, amelyek a saját küldetésére irányultak. A vizsgálathoz először szükséges volt megállapítani, hogy a kijelölt szakasz alkalmas-e arra, hogy ilyen jellegű információkat próbáljak meg kinyerni belőle. Ezért foglalkoztam a szöveg tágabb és szűkebb kontextusának megismerésével. Másodszor szükséges volt tisztázni, hogy milyen kritériumok alapján dönthető el, hogy Jézus messiási öntudattal rendelkezett-e vagy sem. Ennek érdekében áttekintettem, hogy miként használja az evangélium a Messiás és Krisztus kifejezéseket, illetve az evangélium háttérét jelentő ószövetségi és judaista elképzeléseket is a Messiás személyét illetően. Ezek mindegyikében közös pontként szerepelt Mózes alakja, akinek a tulajdonságait és jellemzőit általában kivetítették a *Felkent*-re is. Ezért a végső fázisban azt vizsgáltam meg, hogy a negyedik evangéliumban, valamint Jézus szavai mögött a főpapi imában feltételezhetünk-e burkolt utalásokat Mózes személyére. Az eredmény azt mutatja, hogy erre igen nagy a valószínűség. János evangéliuma gyakran utal az Ószövetségre, és nem feltétlenül idézet formájában. Jézus szavai arról árulkodnak, hogy jól ismerte Mózes alakját, és az imádság megfogalmazása is több helyen a hallgatóság elé idézte az *Isten szolgáját*. A János 17-ben és a Septuagintában használt görög kifejezések összehasonlítása, ugyanezt az eredményt mutatta fel. Megállapítható tehát, hogy Jézus az Ószövetségben és a judaizmusban is megjelenő mózesi analógiát, illetve a Tórához kötődő jellemzőit alkalmazta annak érdekében, hogy a hallgatósága felé kifejezze Ő maga a megígért Messiás. Ezt még jobban alátámasztja az, hogy az előzetes váradalmak által generált sémákba nem illeszthető be teljes mértékig Jézus alakja. Látszólag Ő maga is úgy használja az analógiát, illetve az utalásokat, hogy nem csupán „megidézi” Mózes alakját vagy a törvényeket, de túl is mutat rajtuk. Ezáltal bizonyítja, hogy Istentől származó küldetéssel bír, melynek célja, hogy az Atya által rábízott embereket megváltsa, és megtartsa. Ezért a célért, és a munka eredményességéért a legnagyobb áldozatot is hajlandó volt meghozni, saját életét tudatosan feláldozta, hogy bűnbocsánatot szerezzen az övéinek. Különleges küldetése mellett, Jézus nagysága is kirajzolódik a hallgató előtt, megidézve és beteljesítve a Mózesnek adott isteni ígéretet: támasztott prófétát az Úr.

88. Stuhlmacher 2017, 117. old.

Felhasznált irodalom

- Barrett, M. P. V. (1999) *Beginnig at Moses*. Ambassador-Emerald International, Belfast
- Bándy Gy. (2010) *Az Ószövetség teológiája*. SJE-RTK, Komárno
- Beekes, R. (2010) *Etymological Dictionary of Greek*. Brill, Leiden, Boston
- Bolyki J. (2001) „Igaz tanúvallomás” – Kommentár János evangéliumához. Osiris Kiadó, Budapest
- Bornemann, E.; Risch, E. (1999) *Görög nyelvtan*. Lexika Tankönyvkiadó, Székesfehérvár
- Carson, D. A.; Moo, D.J (2007) *Bevezetés az Újszövetségbe*. KIA, Budapest
- Carson, D. A. (1991) *The Gospel According to John*. APOLLOS, Leicester
- English Standard Version (2001) Good News Publisher
- Ernst, J. (2011) *János, Egy teológus portréja*. Kairosz, Budapest
- Karasszon István: <https://www.youtube.com/watch?v=kws0TeOfaOs&t=2660s> (letöltés dátuma: 2020.03.21.)
- Kálvin J. (2011) *János Evangéliuma magyarázata I-II. Kötet*. Kálvin Kiadó, Budapest
- Károli Gáspár (2011) *Magyar Bibliatársulat*, Budapest
- Keener, C. S. (2012) *The Gospel of John, vol. One-Two*. Baker Academic, Michigan
- Keener, C. S. (1993) *The IVP Bible Background Commentary*. Inter Varsity, Illinois
- King James Version (KJV)
- Köstenberger, A. J. (2013) *Encountering John, The Gospel in Historical, Literary, and Theological Perspective*. Baker Academic, Michigan
- Kruger, Michael J. <https://subsplash.com/+3c13/learn-about-rtts/mi/+634a3bd> (letöltés dátuma: 2020.02.09.)
- Lindars, B. (1986) *The Gospel of John*. Eerdmans, Michigan
- Maywald J.; Vayer L.; Mészáros E. (2014) *Görög Nyelvtan*. ELTE Eötvös József Collegium, Budapest
- Morris, L. (2001) *Az Újszövetség teológiája*. KIA, Budapest
- Morris, L. (1971) *The Gospel According to John*. Eerdmans, Michigan
- Nestle, D. Eberhard: *Novum Testamentum Graece* (1950) Privileg. Württ. Bibelanstalt, Stuttgart,
- Santala, R. (1999) *A Messiás az Ószövetségben*. Keresztyén Segítség Hídja, Budapest
- Santala, R. (2002) *The Midrash of the Messiah*. Tummavuoren Kirjapaino Oy, Heinola
- Saphiro, M. B. (2004) *The Limits of Orthodox Theology*. The Littman Library of Jewish Civilization, Oxford
- Stuhlmacher, P. (2017) *Az Újszövetség Bibliái Teológiája*. Kálvin Kiadó, Budapest
- Szinopszis, Máté, Márk, Lukács és János evangéliumának párhuzamos szövege (2007) Kálvin Kiadó, Budapest
- Tenney, M. C. (2012) *Újszövetségi Bevezető*. KIA, Budapest
- Young, E. J. (1983) *My Servants the Prophets*. Eerdmans, 1983
- Westcott, B. F. & Hort, F. J. A. (GNT_WH)

Három nézet arról, hogyan alkalmazza az Újszövetség az Ószövetséget

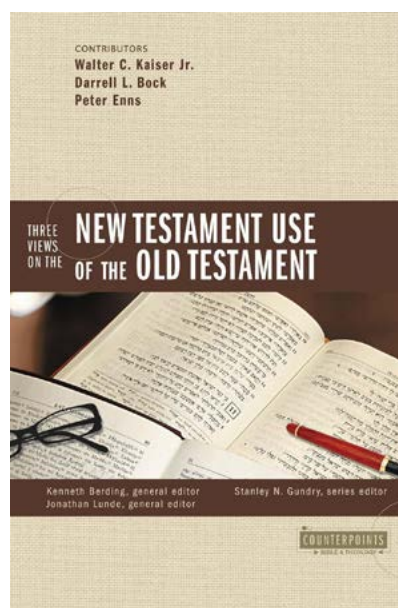
Kenneth Berding – Jonathan Lunde –
Stanley N. Gundry (szerk.), Walter C. Kaiser Jr. –
Darrell L. Bock – Peter E. Enns:

Three Views on the New Testament Use of the Old Testament.

(Counterpoints: Bible and Theology)
Grand Rapids, Zondervan, 2008.

BALOGH PÉTER

A Three Views on the New Testament Use of the Old Testament (Három nézet arról, hogyan használja az Újszövetség az Ószövetséget) című kötet a Counterpoints (Ellenpontok) sorozat keretében jelent meg. A mintegy harminc éve futó sorozat célja, hogy a keresztények számára fontos témákkal kapcsolatban bemutassa a bibliai érvekre támaszkodó, sokszor mégis szembenálló tudományos nézeteket. A napjainkig megjelent 43 kötetben a gyülekezeti élet, valamint a Biblia és teológia egy-egy vitatott kérdését dolgozzák fel az adott témakör szakértői, ezzel segítve az olvasót, hogy kialakíthassa saját, megalapozott véleményét.



A Három nézet arról, hogyan alkalmazza az Újszövetség az Ószövetséget (röviden: Három nézet) a címben ígért módon, három különféle perspektívát vázol az

Újszövetségben található ószövetségi idézetek szerepéről. A könyv felépítésének különlegessége, hogy nem csupán egymás mellett láthatjuk három kiváló teológus megalapozott véleményét, de egyúttal mindannyian reagálnak is egy-egy rövid véleménycikkben egymás írásaira. Ezáltal egy tudományos párbeszéd részesei lehetünk, amely hasonlít egy szakmai konferenciához, ahol az előadásokat követő kérdések és hozzászólások újabb szintjeit tárják fel a téma gazdagságának.

A *Három nézet* bevezetőjében Jonathan Lunde, a könyv egyik szerkesztője vezeti fel a témát, általános áttekintést adva a vizsgált kérdéskörhöz. Lunde maga is teológus, a Biola Egyetem Újszövetség tanára. A széleskörű szakirodalmi bázison megírt bevezető önmagában is hasznos összegzést nyújtó tanulmány, de megfogalmazott célja elsősorban az, hogy alapismereti keretezést adjon a soron következő tanulmányokhoz, s így azokat értő módon fogadhassa az olvasó.

Már az első oldalakon megnevezi azt a törésvonalat, amely az ÚSZ íróinak exegetikai gyakorlata és a mai írásmagyarázati elvek között húzódik. Amikor az apostolok az ÓSZ szövegeit magyarázzák – mint mondja –, nehéz elkerülni azt a benyomást, hogy az idézetek alkalmazása néha önkényes és erőltetett. Úgy tűnik, olykor olyan jelentést adnak a szövegnek, amely az eredeti kontextusból nem következik. Mindeközben jogosan feltételezhető, hogy a tanítványok Jézus hermeneutikai gyakorlatát követik, amely további tekintélyt ad eljárásuknak. Ennek feszültségében ragadhatjuk meg a fő kérdést, amelyet Lunde a könyvben szereplő vita „gravitációs központjának” nevez: Milyen kapcsolatban áll az ÓSZ-i és ÚSZ-i szerzők szándékolt üzenete ugyanarra a szövegrészre vonatkozóan?

A könyvben szereplő tanulmányok fókuszában ez a kérdés áll, amely körül különböző távolságban további kérdéseket találunk. Öt ilyen „keringő kérdést” nevez meg Lunde, amelyek holdszerű hatást gyakorolva a vita menetére, megvilágító fényt vetnek a vizsgált témakörre:

- Vajon érvényes-e a „sensus plenior” elv, amely már az eredeti szövegek jelentésének egy „teljesebb értelmet” tulajdonít?
- Mi a helyénvaló mód a tipológia értelmezésére?
- Vajon figyelembe veszik-e az ÚSZ szerzői az ÓSZ-ből idézett szövegek kontextusát?
- Vajon magyarázatot adnak-e az ÚSZ-i szerzők zsidó írásmagyarázati elvei az ÓSZ felhasználásának módjaira?
- Vajon kell-e és tudjuk-e követni a jelen gyakorlatunkban azokat az exegetikai és hermeneutikai megközelítéseket, amelyeket az ÚSZ írásaiban találunk?

Lunde kiváló bevezetést ad a fenti kérdésekhez. Rövid meghatározásokkal és szakirodalmi támaszokkal segíti az olvasót, hogy felkészülten merülhessen

mélyebbre a könyv további részében. Egyúttal jelzi azokat az érzékeny pontokat is, amelyeken véleménykülönbségekkel találkozhatunk.

A *Három nézet* első tanulmányát Walter C. Kaiser Jr. tollából olvashatjuk (*Single Meaning, Unified Referents: Accurate and Authoritative Citations of the Old Testament by the New Testament*, 45–89. o.). Kaiser az Ószövetség professzoraként tanított több egyetemen, és számos könyv szerzőjeként ismert. Álláspontja szerint, ahogyan a címben is erre utal, az ószövetségi igéknek mindig van egy kontextusban értelmezett, megmaradó jelentése, amely tovább él, kiteljesedik az újszövetségi szerzők felhasználása során.

Elveti tehát a „sensus plenior” elméletet, amely feltételezi az ÓSZ-i igéknek egy önmagukon túlmutató, teljesebb jelentését, amelyre nem gondolhattak az eredeti írók. Egyebek mellett Bruce Vawter érveit idézi, aki szerint, ha a mélyebb jelentés nem az „írott” szövegből származik, nem a szöveg szavaiból, mondataiból, bekezdéseiből következik, akkor azt a forrást már nem is tekinthetnénk Szentírásnak.

Sorra veszi azt a három igeszakaszt, amelyre a teljesebb jelentés támogatói leginkább hivatkoznak (1Pt 1,10–12; 2Pt 1,19–21; Jn 11,49–52), és megkérdőjelezi azok ilyen irányú felhasználását. Majd konkrét példákat választ, hogy az ellenérvekkel szemben bemutassa, miként veszik az ÚSZ-i szerzők figyelembe az ÓSZ-i szövegek kontextuális jelentését (Jn 13,18; vö. Zsolt 41,9, valamint ApCsel 15,13–18, vö. Ám 9,9–15). Cáfolja azt a feltételezést, hogy az apostolok koruk zsidó értelmezési módszereit használták volna annak érdekében, hogy az ÓSZ-i szövegekből olyan jelentéseket származtassanak, amelyek eltérnek eredeti értelmüktől. Így Péter nem a peser beteljesítő értelmű exegézist használta, amikor pünkösd beszédében Dávid szavait idézte a 16. zsoltárból: „mert nem hagyod lelkemet a halottak birodalmában, azt sem engeded, hogy Szented elmúlást lásson [...] Előre látván ezt, szóltott a Krisztus feltámadásáról, hogy az ő lelke nem hagyatott a sírban, sem az ő teste rothadást nem látott” (ApCsel 2,27.31). Állítása szerint sem Péter, sem más ÚSZ-i szerző nem vetíti bele korábbi idézetekbe azt a messiási értelmet, ami ne lett volna már eleve benne.

Így Pál sem rabbinikus eszközökkel vagy allegorizálással élve formálja újjá az ÓSZ igéinek jelentését, hanem felismerve a régi szövegek értelmét, arra támaszkodva jelenti ki, hogy Isten úgy cselekszik, ahogyan azt megmondta. Példaként Kaiser az 1Kor 9,7–10 igerészt elemzi, ahol Pál a Tórára hivatkozik: „Nyomtató ökörnek ne kösd be a száját!” (5Móz 25,4). Magyarozatában az apostol nem egy rejtett, másodlagos értelmét fedte fel az igének, hanem „szakszerűen levette róla azt az ideiglenes csomagolást és kulturális keretet, amelyben a tanítás először elhangzott, hogy megmutassa számunkra azt a maradandó alapelvet, amelyet Mózes és a Szentlélek mindig is kifejezni szándékozott.” (87. o.)

Kaiser a dolgozata záró szavaiban némi iróniával arra biztatja kutatótársait, hogy sokkal inkább az ÓSZ-et tanulmányozzák, mint egyéb Biblián kívüli irodalmat, mert az elmúlt évtizedekben a külső forrásokban fellelhető exegetikai módszerek hamis következtetésekre vezették sokukat. Ne a Biblián kívüli szövegekből keressünk válaszokat az értelmezés során felmerülő nehézségekre, idegen mintákat erőltetve a bibliakutatásra.

Ezután rövid válaszokban a könyv társszerzői reagálnak Kaiser álláspontjára. Elsőként Darrell L. Bock véleményét olvashatjuk, aki mindenekelőtt megfogalmazza azt a közös alapot, amelyben mindhárman egyetértenek: hogy az Írás Jézus Krisztusra mutat, benne valósul meg. A nézeteltérés abban van, hogy ez hogyan működik. A vita tehát olyan – mondja –, „mint egy vita arról, hogy melyik útvonal a legjobb egy kiránduláson” (90. o.).

Ezt követően azonban jóformán minden oldalról kritikával illeti Kaiser gondolatmenetét, és ebben Peter E. Enns is osztozik. Kifogásolják a *sensus plenior* teljes elutasítását, amely figyelmen kívül hagyja azt a tényt is, amikor az egyes írók maguk mondják, hogy nem értik a saját próféciáikat (pl. Dániel 12,8–9). Mindketten megjegyzik, hogy Kaiser olyan szakirodalomra támaszkodik, amelyek nagy részét a qumráni felfedezések előtt írták, így érvei nem meggyőzőek, amikor elutasítja a legfrissebb kutatásokban feltárt midrás és peser írásmagyarázati gyakorlat nyomait az ÚSZ-ben.

A *Három nézet* második tanulmányát Darrell L. Bock jegyzi (*Single Meaning, Multiple Contexts and Referents: The New Testament's Legitimate, Accurate, and Multifaceted Use of the Old*, 105–151. o.). Bock a Dallasi Teológia Újszövetség professzora és számos könyv szerzője. Jelen írásában a fenti reakciójában meglegezet álláspontját ismerhetjük meg részletesebb kifejtésben. Számára is kulcsszerepet játszik az ÓSZ-i idézet eredeti kontextusa az ÚSZ-i alkalmazás megértésében, azonban ez nem mindig kizárólagos tényező.

Kiindulási pontja az az állítás, hogy Isten szavaiban és kinyilatkoztatásokban nyilvánul meg. Más szóval az ÓSZ használata az ÚSZ-ben nemcsak a szövegekről szól, hanem Isten kinyilatkoztató cselekedeteiről is. A kettő gyakran összekapcsolódik, előrejelzésben és mintában, hogy megmutassa, mit cselekszik Isten a történelemben szóval és tettel.

Érvelésében fontos tényezőként veszi figyelembe (1) a Biblia szövegének nyelveit és fordításait, (2) a midrás és peser exegézis hatását, valamint (3) olyan előfeltevéseket, amelyek az újszövetségi kor gondolkodását meghatározták.

Bock írásmagyarázat-szemlélete megkülönbözteti a szöveg „történeti-exegetikai” és „teológiai-kanonikus” olvasatát. A történeti-exegetikai olvasat arra törekszik, hogy az eredeti szerzőnek a közvetlen hallgatóságához intézett mondanivalóját megismerje, míg a teológiai-kanonikus olvasat a későbbi

kinyilatkoztatás fényében vizsgálja a szöveg jelentését. A kettő között nem kell mindenáron dönteni vagy súlyozni, mert az emberi és isteni szerzőség kettős természete nem zárja ki egymást. Így ezek a megközelítések sokkal inkább a szöveg értelmezésének kiegészítő módjai: „Az exegézis teológiai, a teológia pedig exegetikai kell, hogy legyen.” (115–116. o.)

Illusztrációként az 1Móz 3,15-öt említi, amelyben arról olvasunk, hogy a kígyó Éva gyermekének sarkát mardossa majd, a gyermek pedig annak fejére tapos. Ennek történeti-exegetikai olvasata a teremtés kontextusában minden bizonnyal az, hogy a bűn következményeként a természet harmóniája megtört, megjelent a harc és ellenségeskedés a teremtett világban. Azonban, ha szélesebb, kanonikus kontextust vonunk be az olvasatba, akkor legitim értelmezés Jézust látnunk Ádám fiaként (Lk 3,38), sőt a második Ádámként (Róm 5,12–21), aki a Sátánt eltiporja (Róm 16,20). Gyakran előfordul – mondja Bock –, hogy az ÚSZ inkább kanonikus, mint exegetikai szinten olvassa az ÓSZ-i szövegeket.

Ezután három bibliai szakaszt vizsgál, bemutatva, miként alkalmazhatjuk a fenti alapelveket a gyakorlatban. A különféle kontextusból választott részek (ApCsel 4,25–26; Róm 10,6–8; 2Kor 6,16–18) eltérő helyekről idézik az ÓSZ-et, mégis hasonló eljárást mutatnak a szövegkezelésben. A példák nyomán Bock általános elvként összegzi a megfigyelteket, miszerint az ÚSZ nem változtatja meg az eredeti szövegek jelentését, de vonatkozásaiban sokszor változik, kiteljesedik, új referenciákat kap. Az ÓSZ-i olvasat tehát érvényben marad az ÚSZ-ben is, de az apostolok írásmagyarázata már nem csupán a szöveg jelentésének értelmezése, hanem alkalmazása is az üdvösségtörténet fejlődésének összefüggésében.

Bock tanulmányát is a két szerzőtárs reflexiója követi. Kaiser és Enns egyaránt visszautalnak az írás főbb gondolataira, amelyekre Kaiser leginkább ellentételekben válaszol, míg Enns a kifejezések pontosítását és az elmélet továbbfejlesztését irányozza. Véleménye szerint a megmaradó jelentés mellett kitartó Bock szándéka érthető, de érvei nem tarthatók az ÚSZ számos szövegrészének esetében.

Így jutunk el a *Három nézet* harmadik tanulmányához, amelyben Peter E. Enns fejt ki nézetét (*Fuller Meaning, Single Goal: A Christotelic Approach to the New Testament Use of the Old in Its First-Century Interpretive Environment*, 167–217. o.). Enns Ószövetséget tanít a philadelphiai Westminster Teológián. Gyakran publikál, és több könyv szerzője.

Enns álláspontjának meghatározó eleme az a megfigyelés, hogy a „második templom” irodalmának bizonyos hermeneutikai jellemzői az ÚSZ-ben is felismerhetők. A „második templom” elnevezés a jeruzsálemi templom újjáépítése (Kr. e. 516) és annak a rómaiak általi lerombolása (Kr. u. 70) közötti időszakra utal. Ezt a korszakot jól dokumentált, nagy mennyiségű és változatos írásértelmező

tevékenység jellemezte. Ebben a szellemi környezetben éltek és gondolkodtak az ÚSZ-i szerzők, így természetes – mondja Enns –, hogy írásaik gyakran tükrözik koruk értelmezési gyakorlatát.

Sőt, azt a meglepő nézőpontot is megfontolásra szánja a szerző, amelyből tekintve az ÚSZ maga is része a második templom sokszínű irodalmának. Így noha az ÚSZ-et egyedi jellemzők emelik Isten Igéjévé, annak szövege és a többi zsidó eredetű írás együttesen alkotják a második templom szöveggyűjteményét. Enns a legfőbb különbséget az ÚSZ írói és kortársaik között nem annyira az exegetikai technikákban látja, mint abban a céltudatosságban, hogy tanúságot tegyenek a megfeszített és feltámadt Krisztusról.

Az elméleti alapok után Enns is gyakorlati példákon mutatja be megfigyelései érvényességét. Három ÚSZ-i szakaszt, illetve témakört vizsgál, amelyekben az írók igemagyarázatai aggályosak a mai hermeneutikai mércék szerint, azonban a korabeli értelmezési keretekben jól érthetőek. Így például mi „atomisztikus” szövegkezelésnek tekintjük egy kifejezésnek a kontextustól független értelmezését, de az ÚSZ korában ez gyakori jellemzője volt a qumráni és rabbinikus exegézisnek. Bátran és kreatív módon mutattak rá Jézusra az Írásokból, mivel a feltámadás után bizonyossággal vallották, hogy a teljes Szentírás róla beszél. Érveik jól illeszkedtek a hallgatóság gondolkodásmódjához, akikkel sohasem azért kerültek ellentétbe, mert megsértették volna az exegetikai normáikat, hanem mert nem osztották a Krisztusba vetett hitüket.

Enns végül arra fordítja a tekintetünket, hogy amikor a Szentírásban emberi gondolatokkal, második templom korabeli módszerekkel találkozunk, azok jelzik, hogy Isten leereszkedett az emberi drámához. A kettős szerzőség ilyen módon is magán hordozza az emberi jellemzőket, viseli a történelmi környezet lenyomatát.

Enns tanulmányát is a szerzőtársi reflexiók követik, amelyekben Kaiser és Bock konzekvensen érvelnek korábbi álláspontjaik mentén. Noha már előre sejthetjük véleményüket, mégis nagyon izgalmas olvasmányt kapunk rövid írásaikban. Látásmódjuk különbözősége karakteresen megjelenik az azonos bibliai szakaszokra vonatkozó értelmezésükben.

Végezetül Kenneth Berding, a könyv társszerkesztője foglalja össze a megismert három nézetet. Azokra a „keringő kérdésekre” gyűjti ki és teszi egymás mellé a szerzők válaszait, amelyeket Lunde bevezetőjében olvashattunk. Kiváló lezárása ez a könyvnek, amely még táblázatos összefoglalását is adja a főbb szempontoknak. Nagyban segíti az olvasót, hogy megismerve az érveket és összefüggéseket, saját meggyőződésre juthasson.

A *Három nézet* végig szem előtt tartotta azt a szerkesztői célt, hogy elfogulatlanul bemutassa azokat a különböző, de egyaránt a Szentírás tekintélyéhez

ragaszkodó megközelítéseket, amelyek az Ó- és Újszövetség teológiai kapcsolatát vizsgálják. Örömmel olvashatják mindazok, akik röviden, mégis széleskörűen kívánnak tájékozódni ebben a kérdésben. Megfontolt teológiai alapokat szerezhetünk általa az ÚSZ tanulmányozásához, amelyet átsző az ÓSZ-i idézetek és utalások sokasága. További hasznos eszközt kapunk a könyv végén található bibliai és címszavas mutató jegyzékekkel a későbbi célzott visszakeresésekhez.

A gazdag tartalom mellett a kiváló szerkesztői munka teszi kiemelkedővé ezt a könyvet a teológiai szakirodalomban. Átlátható struktúrája és magas színvonalú, kölcsönös tiszteletet tükröző vitái kivételes olvasmányélményt nyújtanak. Ebben Stanley N. Gundry sorozatszerkesztő munkáját is elismerés illeti, aki garanciát jelent a sorozat többi kiadványára nézve is.

Gyülekezetalapítás a lelked elvesztése nélkül

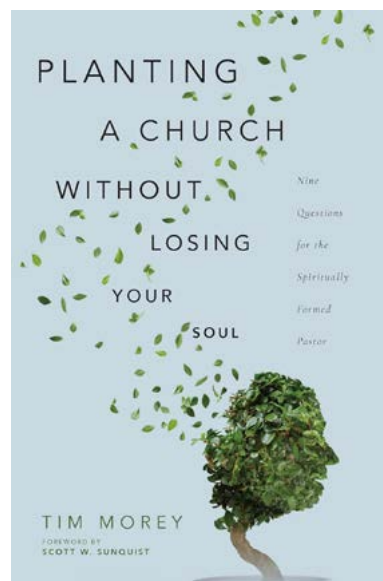
Tim Morey:

Planting a Church Without Losing Your Soul
InterVarsity Press, Downers Grove, 2020.

BAJI PÉTER

Tim Morey rövid könyve a gyülekezetplántáló lelkészek életének kihívásaiba ad betekintést nagyon őszinte, és sokszor humort nem nélkülöző módon. A szerző a Fuller Theological Seminary oktatója, és gyülekezetplántálók felé végez coach szolgálatot. Szakmai tapasztalataiból kiderül, hogy nagyon sok elrontott plántálással találkozott, és olyan plántáló lelkészekkel, akik nagy sikereket vagy éppen nagy bukásokat éltek meg.

A könyv egyfajta evangéliumi önreflexióba vezeti a plántáló lelkészeket, de úgy gondolom, hogy a megjelenő témák és kérdések minden lelkész számára a szolgálatuk minden időszakában relevánsak. A hiteles keresztény vezetéshez és pásztorláshoz a szerző kilenc kulcsterületet határoz meg, amit minden lelkésznek „rendben kell tartania.” Az első terület az egyéni lelki növekedés stratégiai kérdése, hiszen a lelkipásztor olyan érettségre tudja vezetni a saját nyáját, amilyen érett saját maga a Krisztussal való kapcsolatában. A második téma a szenvedés kérdése, ami arról szól, hogy a szolgálat és élet folyamán tapasztalt tragédiákat hogyan tudja kezelni a lelkész. A harmadik a hatalomgyakorlás igen érzékeny témája, ami korunkban nagy kihívás a pásztorok számára, de központi jelentőséggel bír a szolgálat hosszútávú fenntarthatóságában. A negyedik kérdés, amivel a könyv foglalkozik az alázat és a versengés, ami felveti azt a gondolatot, hogy mi van akkor, ha kisebb szolgálatot



ad Isten, mint amit megálmodtunk saját magunknak. A könyv ötödik témája a kudarcok témája a szolgálatban, amivel minden lelkipásztor szembesül, és egyáltalán nem mindegy, hogyan reagálja le ezt az emberek előtt. A hatodik kiemelt kérdés a gyülekezetplántálás és a misszió tempója, ami kulcskérdés egy nagyon lelkes plántáló számára, aki általában sokkal rövidebb idő alatt vár nagy eredményeket, mint az a valóságban történik. A hetedik téma a gyülekezeti csapatépítés szerepe, hiszen nagyon sok pásztor a kiégésbe vezette az a gondolat, miszerint mindent egyedül neki kell csinálnia. A könyv nyolcadik témája a konfliktuskezelés, amiben minden érett és gyümölcsöző lelki vezetőnek jártasságot kell szereznie a szolgálati útja során. És végül az utolsó téma a lelkész családi élete, és az, hogy milyen módon kerüljük el, hogy a jól menő szolgálat oltárán a hozzánk legközelebb állókat áldozzuk fel.

Összességében a könyv nagyon gyakorlatias példákat mutat, és megoldásokat javasol a növekedésre mind a kilenc területen. Ezért ajánlom minden gyakorló lelkipásztor és gyülekezetplántáló számára, aki szeretne növekedni a Krisztus által kapott elhívásában. Meg vagyok győződve róla, hogy a keresztény világban hazánkban szükségünk van egyre több érett vezetőre, akik az evangélium ügyét egészségesen és hitelesen képviselik. Ehhez pedig a könyvben említett kulcsfontosságú területeket nem lehet figyelmen kívül hagyni.

